

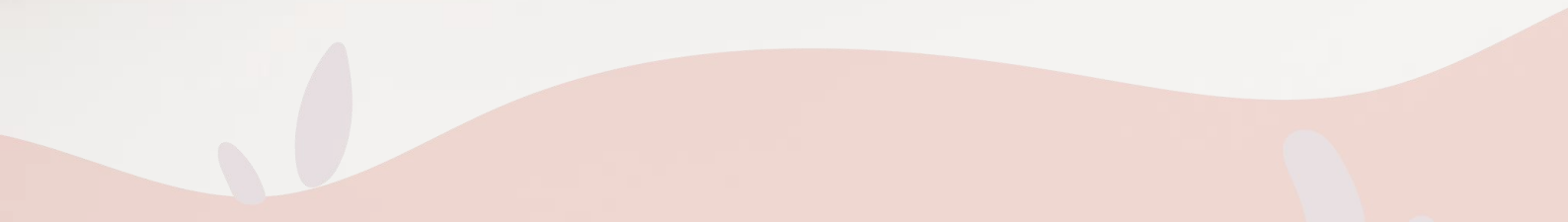
The background of the cover features a soft-focus image of an open book with its pages slightly curved. A dark shadow of a plant with several pointed leaves is cast onto the book and the background. The overall color palette is light and airy, with a white text box on the left side.

Kuulas Helsinki

Kopioisto

**Materiaalit ja tekijänoikeudet
opetuksessa**

Terhi Hyvönen, Priska Niemi-Sampan, Annarita Koli
10-24-2018

A decorative graphic element at the bottom of the page, consisting of a wavy, horizontal shape in a light peach or terracotta color. It has a soft, organic feel, with some faint, darker shapes resembling leaves or petals extending upwards from the top edge.

SISÄLLYS

Tiivistelmä	2
1. Tutkimuksen tausta	5
2. Tutkimuksen toteutus.....	5
3. Vastaajien taustatiedot	5
4. Tulokset	10
4.1. Digitaalisen aineiston käyttö opetuksessa	10
4.1.1. Opetuksessa käytetyt laitteet	10
4.1.2. Digitaalisten materiaalien käyttö.....	15
4.1.3. Digitaalisten sovellusten käyttö.....	17
4.1.4. Sosiaalisen median palveluiden käyttö.....	18
4.1.5. AV-materiaalien käyttö	20
4.1.6. Verkossa olevien videoiden esittäminen	23
4.2. Oman ja muiden opetusmateriaalin käyttö ja jakaminen	23
4.2.1. Itse tehdyn materiaalin käyttö	24
4.2.2. Muiden tekemän materiaalin käyttö	26
4.2.3. CC-lisensoidun aineiston käyttö	29
4.2.4. Itse tehdyn materiaalin jakaminen.....	30
4.2.5. Koulujen ja oppilaitosten ohjeistus oman materiaalin jakamiseen	33
4.2.6. Materiaalin jakamisen motiivit	35
4.2.7. Projektityöt oppilaiden kanssa	36
4.3. Tekijänoikeudet opetuksessa.....	37
4.3.1. Tekijänoikeusasioiden opettaminen.....	37
4.3.2. Tekijänoikeusasioiden tunteminen	38
4.3.3. Kopiraittilan koulu.....	42
4.3.4. Tekijänoikeustiedon hankkiminen	44
4.3.5. Tekijänoikeuskoulutukseen osallistuminen	46
4.3.7. Tekijänoikeudelliset ongelmat.....	47
4.3.8. Aineistojen käyttö ja tekijänoikeudet	51
4.3.9. Motivaatio tutustua tekijänoikeusasioihin	52
4.3.10. Parhaat kanavat saada tietoa tekijänoikeuksista	53
4.4. Osallistujien terveiset.....	54
5. Yhteenveto	55
6. Liitteet.....	57

TIIVISTELMÄ

Kuulas Helsinki toteutti syksyllä 2018 tutkimuksen digitaalisten aineistojen käytöstä opetustyössä sekä opettajien tekijänoikeusasioiden tietämyksestä opetuksessa. Tutkimus toteutettiin peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Tutkimuksen toimeksiantajana olivat Kopiosto ry ja Opetushallitus.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä ja miten digitaalisia materiaaleja käytetään opetustyössä ja miten opettajat käyttävät omia ja muiden tekemiä opetusmateriaaleja. Lisäksi haluttiin selvittää, mitä tarpeita opettajilla on tekijänoikeustietämyksen suhteen ja miten Kopiosto voi kehittää luparatkaisuja ja palvelujaan vastaamaan näitä tarpeita.

Tutkimus toteutettiin internetpohjaisena-kyselynä, johon vastasi yhteensä 466 opettajaa. Kyselyn vastaajia kontaktoitiin Kopioston oman kyselypaneelin, uutiskirjeiden sekä sosiaalisen median kautta. Kyselyyn on saattanut vastata hieman useampi digiorientoitunut opettaja, koska kyselyyn on jaettu linkkiä myös erilaisissa TVT-aiheisissa sosiaalisen median kanavissa. Kysely sisälsi neljä osiota: vastaajan taustatiedot, digitaalisen aineiston käyttö opetuksessa, oman ja muiden opetusmateriaalin käyttö ja jakaminen sekä tekijänoikeudet opetuksessa. Lisäksi tutkimukseen kuului kvalitatiivinen osuus, joka toteutettiin puhelinhaastatteluina. Puhelinhaastatteluun osallistui yhteensä 30 opettajaa, ja haastatteluissa syvennyttiin opettajien oman opetusmateriaalin käyttöön ja jakamiseen sekä tekijänoikeuksiin opetuksessa.

Digitaalisen aineiston käyttö opetuksessa

Yli 90% vastaajista käyttää opetuksessa etenkin tietokonetta ja videotykkiä ja suurin osa heistä käyttää näitä päivittäin. Peruskouluissa ja lukioissa yli 85% käyttää myös dokumenttikameraa ja sitä käytetään usein päivittäin. Ammatillisissa oppilaitoksissa puolestaan hyödynnetään enemmän älypuhelimta, kun taas peruskouluissa tablettia.

Lähes kaikki tutkimuksen vastaajat käyttävät digitaalisia materiaaleja opetuksessa. Peruskouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa käytetään eniten netissä saatavilla olevia maksuttomia materiaaleja. Peruskouluissa ja lukioissa näiden lisäksi käytetään lähes yhtä paljon kustannettuja sähköisiä oppimateriaaleja. Ammatillisessa oppilaitoksessa kustannettujen sähköisten oppimateriaalien sijasta käytetään enemmän itse tehtyjä digitaalisia materiaaleja.

Yli puolet vastaajista käyttää digitaalisia sovelluksia opetuksessa. Näitä hyödynnetään etenkin peruskoulussa ja lukiossa. Ammatillisessa oppilaitoksessa puolestaan hyödynnetään enemmän sosiaalisen median palveluita.

Yli 80% vastaajista käyttää AV-materiaaleja opetuksessa. Etenkin YouTuben ja Yle Areenan käyttö on lisääntynyt kaikissa oppilaitoksissa. Sen sijaan harvempi tallentaa

nykyään tv-ohjelmia tv:stä opetuskäyttöä varten. Yli puolet vastaajista kiinnittää huomiota verkossa olevien videoiden esittämisen luvallisuuteen.

Oman ja muiden opetusmateriaalin käyttö ja jakaminen

Itse tehtyä tai koottua opetusmateriaalia hyödynnetään päivittäin erityisesti ammatillisessa oppilaitoksessa ja lukiossa. Peruskoulussa on yleisempää käyttää itse tehtyä opetusmateriaalia muutaman kerran viikossa. Lisäksi yli puolet vastaajista liittyy opetusmateriaaleihin muiden tekemiä aineistoja, varsinkin kuvia. Omaa materiaalia tehdään pääasiassa silloin, kun tarjolla ei ole valmista materiaalia. Yli puolet vastaajista, jotka opettavat peruskoulussa ja lukiossa, käyttää CC-lisensoitua aineistoa itse tekemässään materiaalissa. Ammatillisella oppilaitoksessa reilu kolmannes käyttää CC-lisensoitua aineistoa.

Itse tehtyä materiaalia jaetaan mieluiten oman oppilaitoksen sisällä muille kollegoille. Sen sijaan verkossa omaa materiaalia jaetaan harvemmin muille. Vastavuoroisuuden kulttuuri ja avun antaminen motivoivat oman materiaalin jakamiseen. Sitä puolestaan rajoittavat opettajien halu säilyttää omat tekijänoikeudet, korvausten puute ja se, ettei jakamiselle nähdä olevan tarvetta, eikä oman materiaalin koeta soveltuvan toiselle opetusryhmälle tai opettajalle. Ammatillisessa oppilaitoksessa koetaan eniten sekä kannustusta että painostusta itse tehdyn materiaalin jakamiseen. Tutkimukseen osallistuneet opettajat ovat harvemmin sopineet oman materiaalin jakamisesta muiden opettajien käyttöön tai tekijänoikeuksien siirtymisestä oppilaitokselle. Nämä aiheet koetaan epäselviksi ja tutkimukseen osallistuneet opettajat toivovat selkeyttä ohjeistuksiin.

Tekijänoikeudet opetuksessa

Yli 85% vastaajista, jotka opettavat peruskoulussa tai lukiossa, ja yli 60% ammatillisessa oppilaitoksessa opettavista tekevät oppilaiden kanssa projektitöitä, ja suurin osa heistä liittyy projektitöihin kuvia. Yli 80% peruskoulussa ja lukiossa opettavista vastaajista ja 70% ammatillisen oppilaitoksen opettavista ovat opettaneet tekijänoikeusasioita oppilaille. Vastaajien mukaan parhaiten tekijänoikeusasioita saa opetettua käytännön työskentelyssä. Toisaalta tekijänoikeusasioiden opettamiseen koetaan olevan liian vähän aikaa.

Eri tekijänoikeuksiin liittyviä aihepiirejä, kuten internetissä vapaasti saatavilla olevien aineistojen käyttöoikeudet opetuksessa, tunnetaan melko hyvin. Toisaalta verkkoaineistojen, kuten videoiden ja kuvien, käyttöoikeudet opetuksessa ja projektitöissä myös aiheuttivat eniten ongelmia. Tekijänoikeuslupien tunnettuus on myös noussut verrattaessa vuoden 2015 selvitykseen. Peruskoulussa ja lukiossa yli 60% vastaajista tuntee kopiointiluvan ja luvan esittää Yle Areenassa ja Elävässä arkistossa olevia ohjelmia erittäin hyvin. Myös ammatillisessa oppilaitoksessa yli 60% tuntee erittäin hyvin kopiointiluvan ja yli 40% tuntee erittäin hyvin luvan esittää Yle Areenassa ja Elävässä

arkistossa olevia ohjelmia. Yleisesti luvat tunnetaan ammatillisessa oppilaitoksessa hieman peruskoulua ja lukiota heikommin.

Kopiraittilan koulua käytetään eniten peruskoulussa – noin kolmannes peruskoulussa opettavista vastaajista on käyttänyt sitä opetuksessa. Lukiossa yksi kymmenestä ja ammatillisessa oppilaitoksessa kaksi kymmenestä vastaajasta on käyttänyt sivua oppitunnilla. Yli puolet peruskoulussa ja lukiossa opettavista vastaajista on kuullut sivustosta, mutta ei ole käyttänyt sitä. Suurimpana syynä sille, ettei Kopiraittilan koulua käytetä, on, ettei sitä nähdä oman opetuksen tai oppiaineen kannalta tarpeellisenä. Peruskoulussa ja lukiossa tekijänoikeuksiin liittyvistä verkkosivuista käytetään eniten www.kopiraitti.fi-sivustoa ja ammatillisessa oppilaitoksessa www.tekijanoikeus.fi-sivustoa.

Kolmannes vastaajista on osallistunut tekijänoikeuskoulutuksiin, kun taas yli puolet vastaajista ei ole koskaan osallistunut koulutuksiin. Yli puolet vastaajista myös kertoo, ettei ole kohdannut tekijänoikeudellisia ongelmia työssään viime aikoina. Lukiossa ongelmia on kohdattu hieman muita enemmän. Tekijänoikeuskoulutuksiin osallistuneet ovat tietoisempia tekijänoikeusongelmista ja he kokevat useammin ongelmia kuin ne, jotka eivät ole saaneet koulutusta.

Tekijänoikeusongelmat liittyvät usein opettajien epätietoisuuteen siitä, missä menee raja eri aineistojen käytölle. Tämän takia etenkin videoita, kuvia, mainoksia ja musiikkia jätetään käyttämättä opetuksessa. Sääntöjä myös koetaan olevan liian paljon, minkä takia niitä on vaikea noudattaa ja muistaa. Kyselyyn vastanneet opettajat kokevat, ettei heillä ole tarpeeksi aikaa ottaa selvää tekijänoikeuksista, minkä takia he saattavat päätyä rikkomaan niitä. Lisäksi tekijänoikeuslait ja -säännöt koetaan rajoittaviksi, eikä niiden koeta vastaavan nykypäivää. Toisaalta sekä opettajien että oppilaiden keskuudessa esiintyy välinpitämättömyyttä tekijänoikeuksia kohtaan, eikä niitä nähdä kiinnostavina.

Tekijänoikeuksista etsitään tietoa pääosin internetistä ja vastuun tiedonetsinnästä koetaan olevan opettajilla sen sijaan, että oppilaitos ohjeistaisi asiassa. Koulutukset ja verkkosivut nähdään parhaimpina kanavina saada tietoa tekijänoikeuksista. Ajan- ja tiedonpuutteen vuoksi tutkimukseen osallistuneet opettajat toivovat selkeitä ja yksinkertaisia ohjeistuksia tekijänoikeuksista, esimerkiksi lyhyiden videoiden avulla, sekä lisää koulutusta aiheesta.

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA

Kuulas Helsinki toteutti Kopiosto ry:n ja Opetushallituksen toimeksiannosta tutkimuksen digitaalisten materiaalien käytöstä ja tekijänoikeuksista syksyllä 2018. Kopiosto ja Opetushallitus halusivat selvittää digitaalisten aineistojen käyttöä opetustyössä, opettajien itse laatimien aineistojen käyttötapoja sekä tekijänoikeusasioiden tietämystä ja opetusta oppilaitoksissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella opettajien tarpeita tekijänoikeustietämyksen suhteen ja sitä, miten Kopiosto voisi kehittää luparatkaisuja ja palvelujaan vastaamaan näitä tarpeita.

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutettiin kahdessa osassa: ennakkokysely tehtiin internetkyselynä ennen puhelinhaastatteluja. Kysely sisälsi sekä asteikollisia että avoimia kysymyksiä. Ennakkokyselyn vastaajiin kontaktoitiin Kopioston oman kyselypaneelin sekä sosiaalisen median kautta.

Kyselyn vastaajista valittiin ja rekrytoitiin 27 osallistujaa puhelinhaastatteluun. Kolme haastateltavaa rekrytoitiin erillisen haastattelukutsun avulla, jotta haastatteluihin saatiin henkilöitä, jotka olivat kokeneet ongelmia tekijänoikeuksien kanssa. Tutkimuksen laadullinen osuus toteutettiin puolistrukturoituina puhelinhaastatteluina. Yhden haastattelun kesto oli noin 20-30 minuuttia. Haastattelut analysoitiin luokittavan laadullisen analyysin avulla.

Kohderyhmä

Internetkyselyn kohderyhmänä olivat peruskoulujen (N=280), lukioiden (N=92) ja ammatillisten oppilaitosten opettajat (N=131).

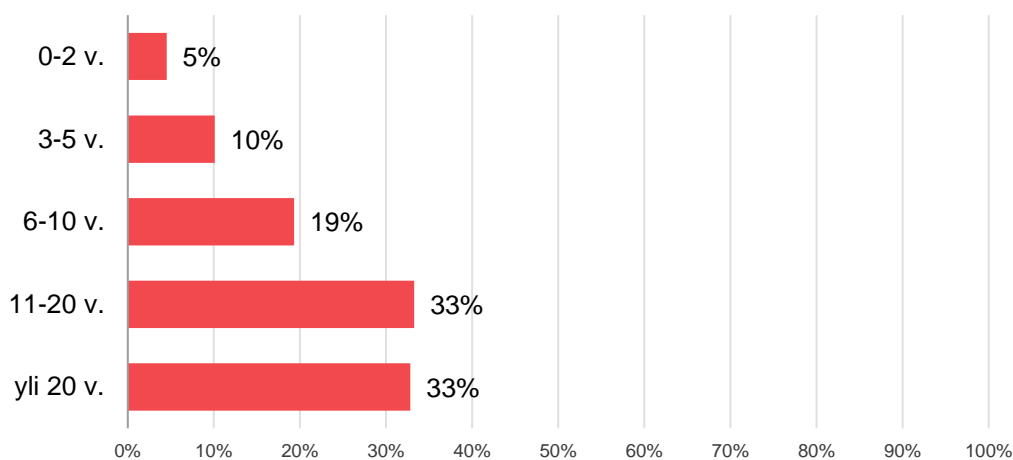
Puhelinhaastatteluihin (N=30) osallistui 12 peruskouluopettajaa, 6 lukion opettajaa ja 12 ammatillisen oppilaitoksen opettajaa.

3. VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT

Kyselyyn vastasi yhteensä 466 henkilöä, joiden työnkuvaan kuului opettamista. Vastaajia, joiden työhön ei kuulunut opettamista, ei otettu kyselyyn mukaan.

Taulukko 1. Vastaajien työvuodet.

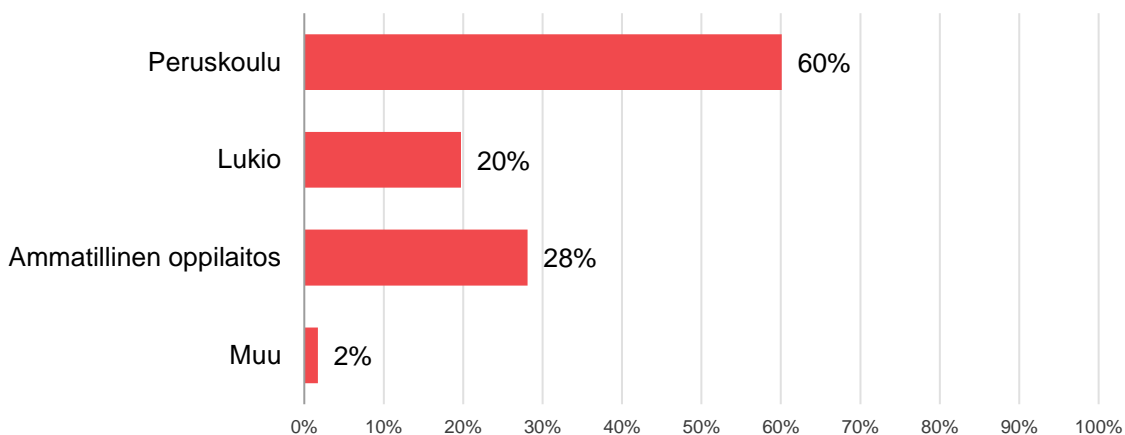
Kuinka kauan olet työskennellyt opettajana? (n=466)

Vastaajista yli puolet oli työskennellyt opettajana yli 11 vuotta. Näin ollen vastaajien työvuosien jakauma painottui enemmän kauemmin opettajina työskenteleviin. (Taulukko 1)

Taulukko 2. Vastaajajakaumat oppilaitosasteittain.

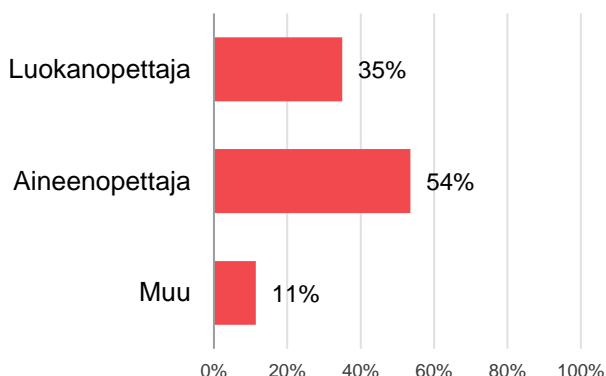
Millä oppilaitosasteella työskentelet? (n=466)

Yli puolet vastaajista oli peruskouluopettajia. Viidennes vastaajista oli lukio-opettajia ja lähes kolmannes ammatillisen oppilaitoksen opettajia. Muu-kohtaan vastanneet työskentelivät myös joko peruskoulussa, lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Jos vastaaja valitsi vain "Muu"-vaihtoehdon, silloin häntä ei otettu mukaan kyselyyn. (Taulukko 2)

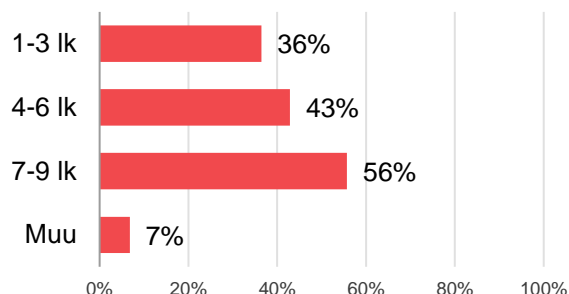
Taulukko 3. Vastaajan asema. Peruskoulut.

Peruskoulu: Oletko...? (n=280)

Taulukko 4. Vastaajien jakauma luokka-asteittain. Peruskoulut.

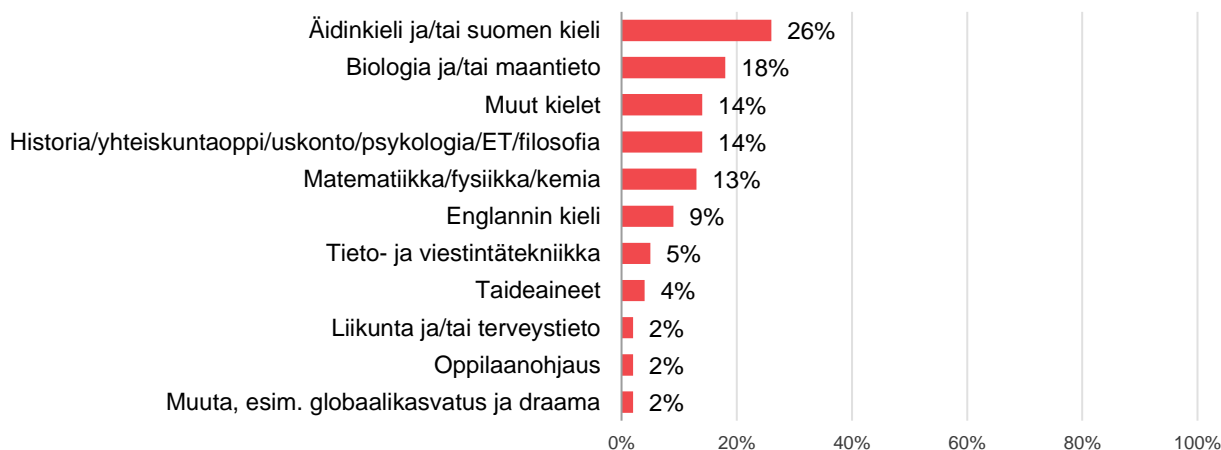
Peruskoulu: Mitä luokkia opetat? (n=280)

Taulukosta 3 voidaan nähdä, että vastanneista peruskouluopettajista puolet oli aineenopettajia ja noin kolmannes luokanopettajia. Muu-kohtaan vastanneista yli puolet oli erityisopettajia ja sen lisäksi kohdassa oli yksittäisiä mainintoja, kuten rehtori, koulunkäyntiavustaja ja oppilaanohjaaja. **Taulukosta 4** ilmenee peruskoulussa opettavien vastaajien jakaumat luokka-asteittain. Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto.

Taulukko 5. Vastaajien jakautuminen vastaajan opettaman aineen mukaan. Lukiot.

Lukio: Minkä aineen opettaja olet? (n=92) Avoin kysymys.

Lukiossa opettavien vastaajien opettamat aineet jakoutuivat melko tasaisesti. Eniten oli äidinkielen ja/tai suomen kielen ja biologian opettajia. (**Taulukko 5**)

Taulukko 6. Vastaajien jakautuminen koulutusaloittain. Ammatilliset oppilaitokset.

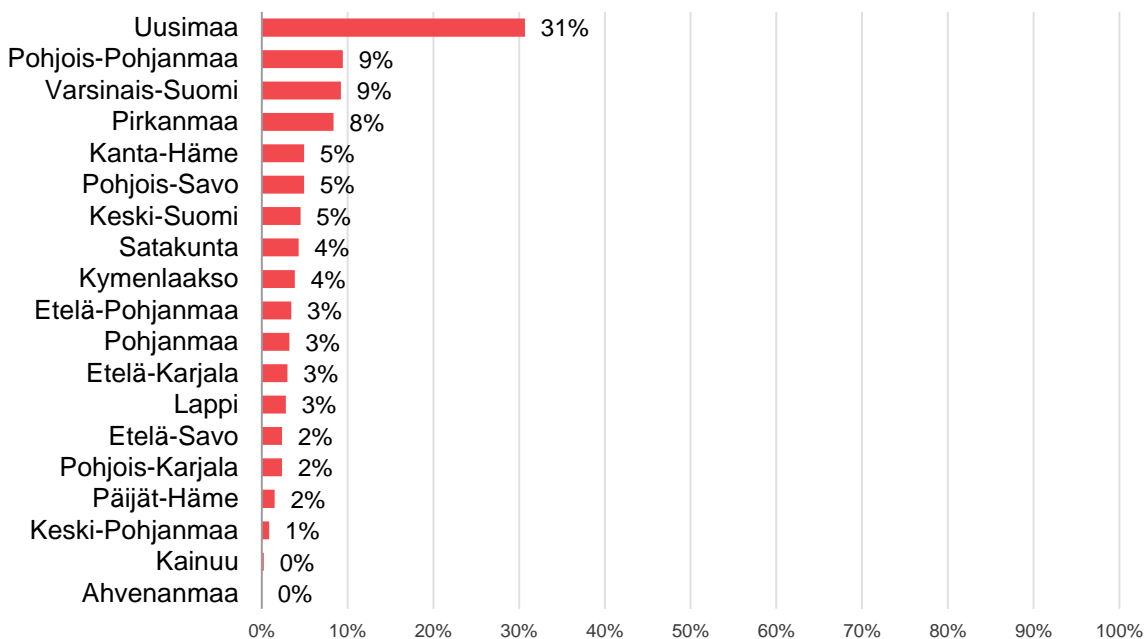
Ammatillinen oppilaitos: Millä koulutusallalla työskentelet? (n=131)

Taulukosta 6 ilmenee, että ammatillisen oppilaitoksen vastaajista puolet oli joko tekniikan ja liikenteen alan tai sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opettajia. Muita mainintoja oli esimerkiksi yhteiset opettettavat aineet tai valmentava koulutus.

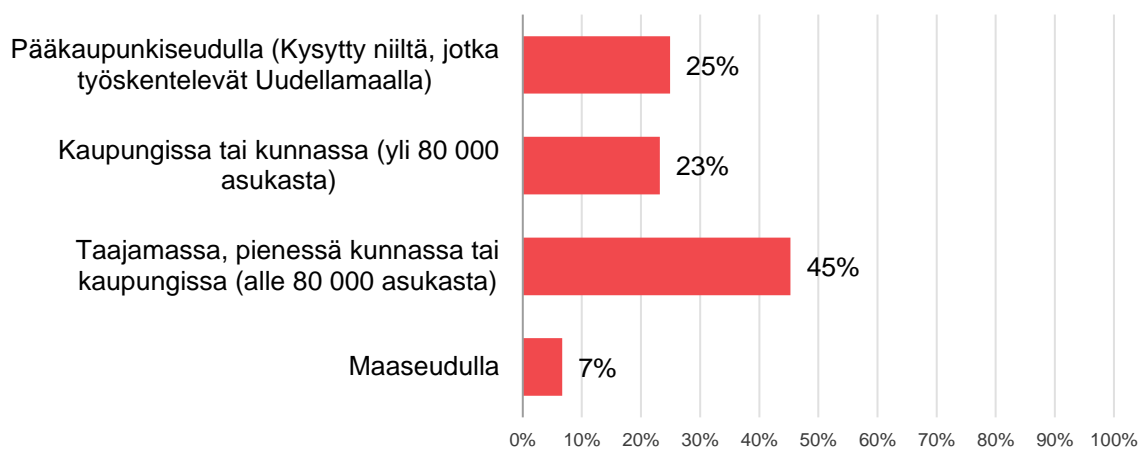
Taulukko 7. Vastaajien jakautuminen työskentelyalueittain.

Missä päin Suomea työskentelet? (n=466)

Taulukko 8. Vastaajien työpaikan sijainti.

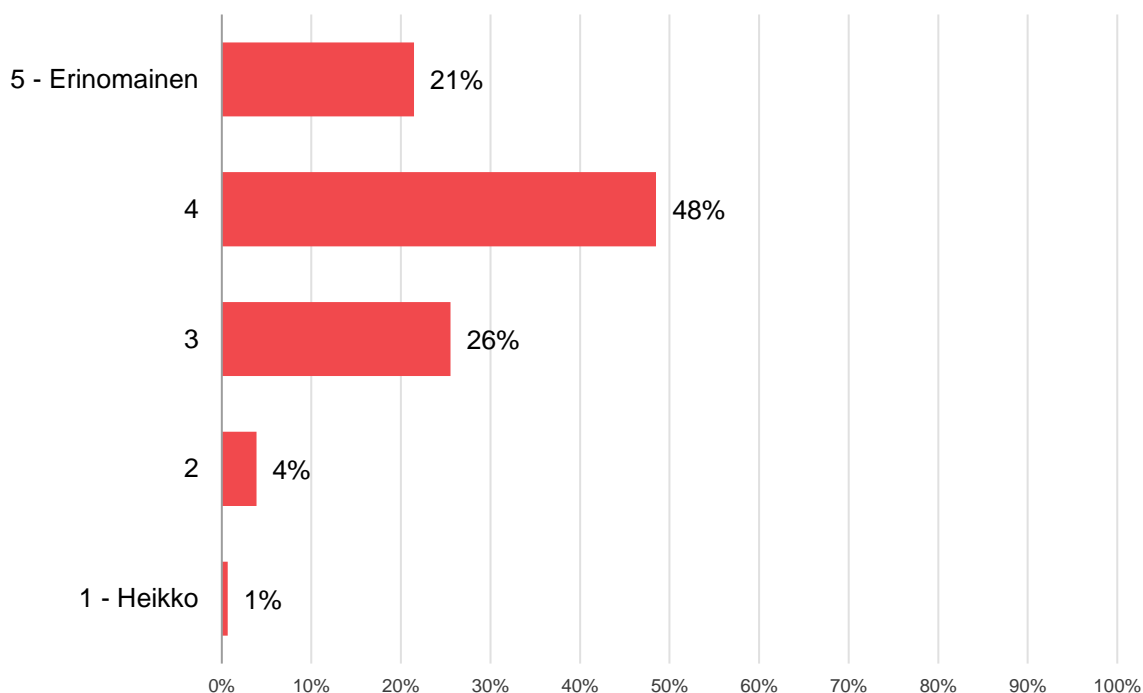
Onko työpaikkasi...? (n=466)

Vastaajat jakoutuivat melko tasaisesti työskentelyalueittain muuten paitsi Uudeltamaalta, josta tuli noin kolmannes vastaajista (**Taulukko 7**). Lähes puolella vastaajista työpaikka sijaitsi taajamassa, pienessä kunnassa tai kaupungissa (**Taulukko 8**).

Taulukko 9. Vastaajien arvio omista tieto- ja viestintätekniikkataidoista.

Jos arvioit omia tieto- ja viestintätekniikkataitojasi (TVT) asteikolla 1-5, minkä arvosanan antaisit? (n=466)

Taulukosta 9 nähdään, että suurin osa vastaajista koki tieto- ja viestintäteknikkataitojensa olevan tasolla 4 tai 5. Harvempi koki taitonsa heikoiksi.

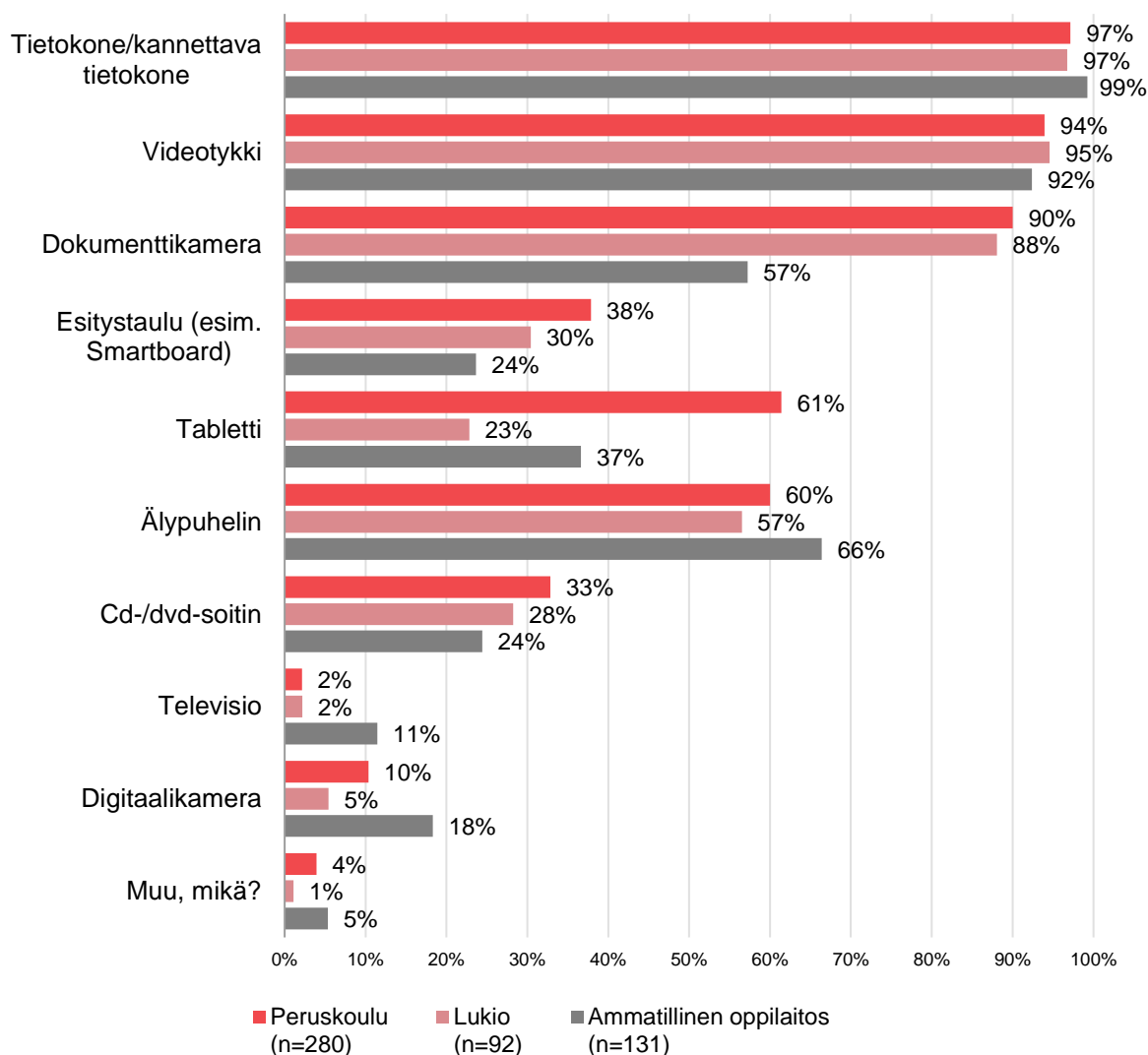
4. TULOKSET

4.1. DIGITAALISEN AINEISTON KÄYTTÖ OPETUKSESSA

Tutkimuksessa selvitettiin aluksi, mitä laitteita opettajat käyttävät oppitunneilla sekä millaisia digitaalisia materiaaleja he hyödyntävät opetuksessa ja sen valmistelussa.

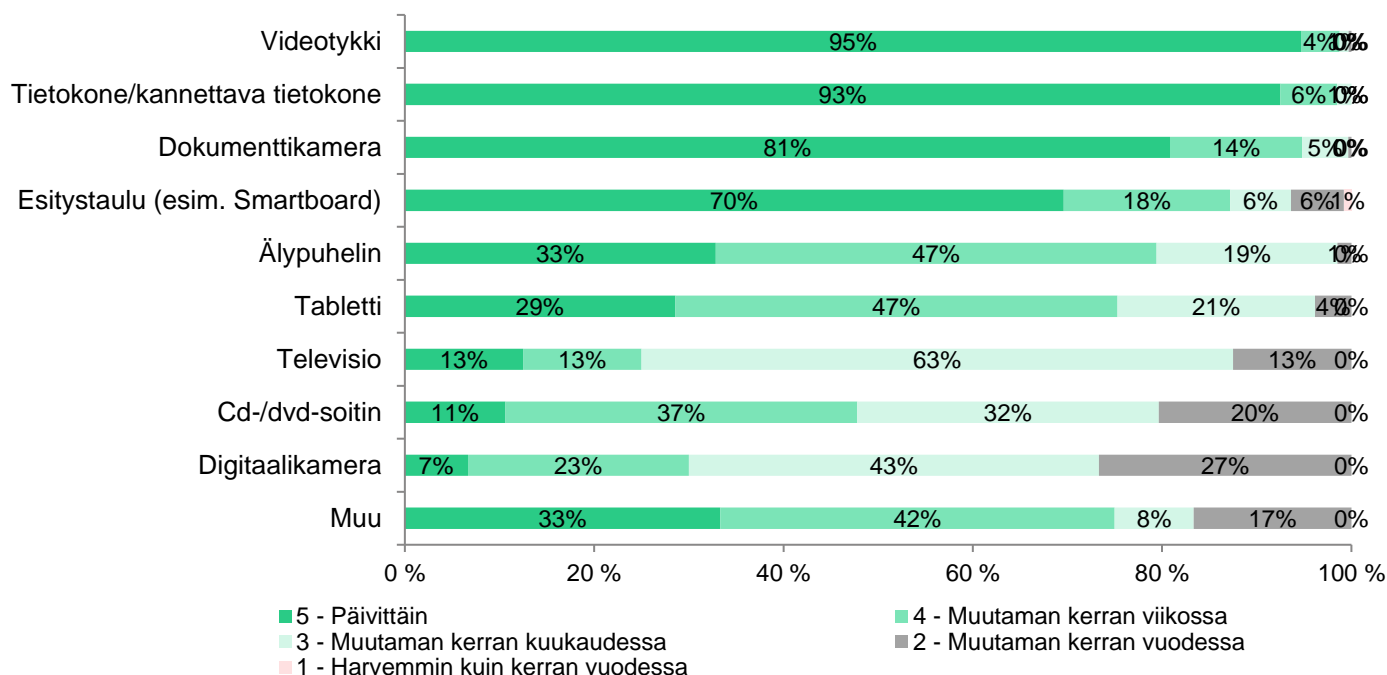
4.1.1. OPETUKSESSA KÄYTETYT LAITTEET

Taulukko 10. Mitä laitteita käytät oppitunnin aikana?

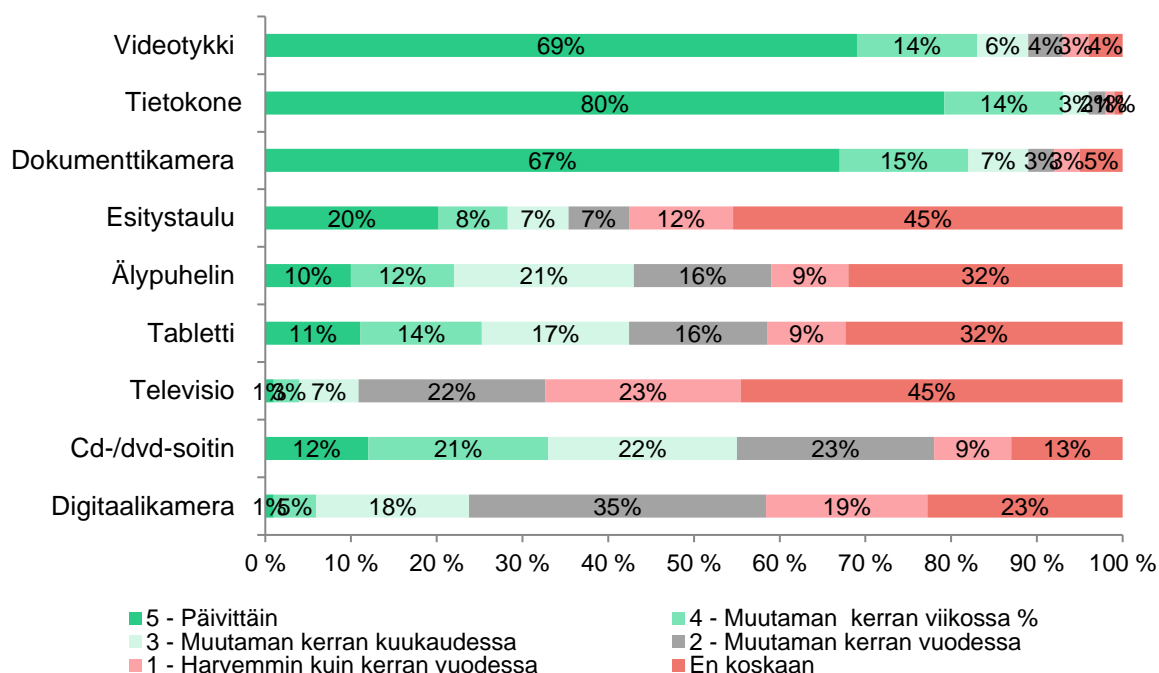

Taulukosta 10 ilmenee, että lähes kaikki vastaajat käyttivät opetuksessa tietokonetta ja videotykkiä kaikissa oppilaitosasteissa. Peruskoulussa ja lukiossa käytettiin enemmän dokumenttikameraa kuin ammatillisessa oppilaitoksessa. Peruskoulussa käytettiin myös muita useammin esitystaulua, tablettia ja cd- tai dvd-soitinta, kun taas ammatillisessa oppilaitoksessa hyödynnettiin muita oppilaitosasteita enemmän älypuhelinta, televisiota ja digitaalikameraa opetuksessa.

**Taulukko 11. Kuinka usein käytät näitä laitteita opetuksessa oppitunnin aikana?
Peruskoulu/Lukio. (2018)**

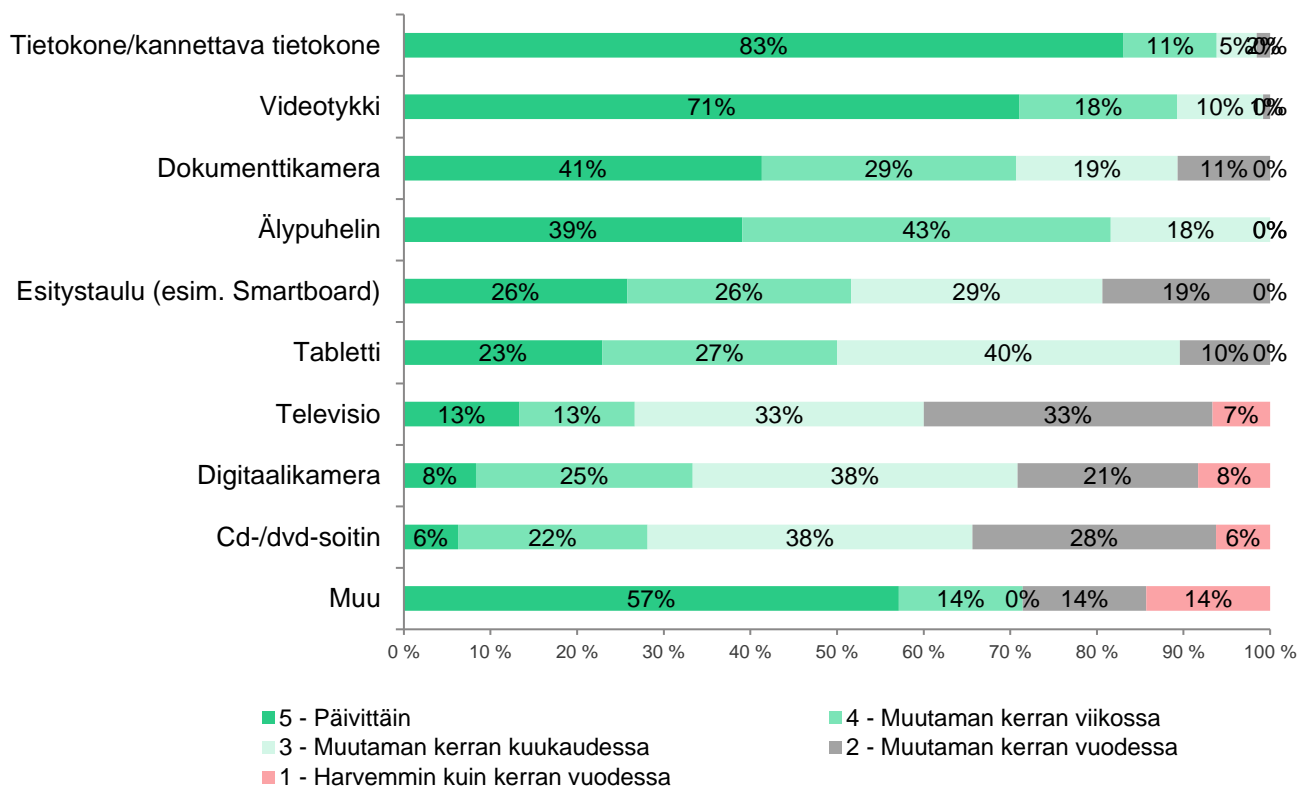
Taulukko 12. Vuoden 2015 selvitys. Kuinka usein käytät näitä laitteita opetuksessa oppitunnin aikana? Peruskoulu/Lukio.

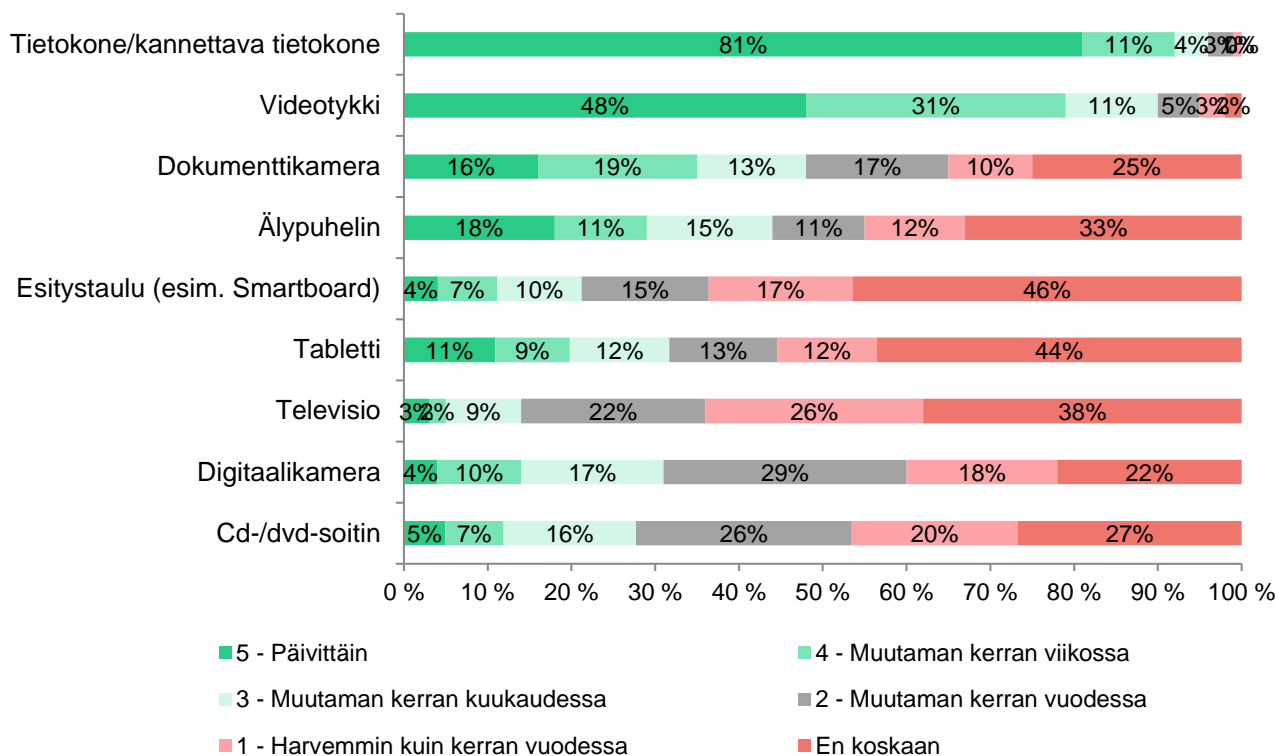
Taulukosta 11 nähdään, että yli 90 % vastaajista käytti videotykkiä ja tietokonetta päivittäin opetuksessa peruskoulussa ja lukiossa. Myös dokumenttikameraa käytti päivittäin yli kahdeksan kymmenestä vastaajasta. Erityisesti lukiossa tietokonetta ja puhelinta käytettiin opetuksessa päivittäin muita oppilaitosasteita enemmän. Muita laitteita, joita vastaajat käyttivät, olivat Apple TV, 3D-tulostin, Chromebook, VHS-nauhuri, taikalattia, mittalaitteet sekä äänentoistolaitteet.

Peruskoulussa ja lukiossa etenkin videotykin ja esitystaulun päivittäinen käyttö oli lisääntynyt verrattaessa vuoden 2015 selvitykseen. Vuonna 2015 laitteiden käytöstä kysyttäessä oli tutkimuksessa tarjottu lisäksi ”En koskaan” -vastausvaihtoehto. Tässä tutkimuksessa taas taulukon 11 ja 13 kysymykset laitteiden käytöstä oli kysytty vain niiltä, jotka olivat maininneet käyttävänsä jotain taulukossa 10 mainituista laitteista. Erilainen vastausprofiili tulee huomioida vuoden 2015 tuloksien vertailussa tähän tutkimukseen. Tässä selvityksessä annettiin myös annettujen vaihtoehtojen lisäksi ”Muu”-vaihtoehto.

**Taulukko 13. Kuinka usein käytät näitä laitteita opetuksessa oppitunnin aikana?
Ammatillinen oppilaitos. (2018)**

Taulukko 14. Vuoden 2015 selvitys. Kuinka usein käytät näitä laitteita opetuksessa oppitunnin aikana? Ammatillinen oppilaitos.

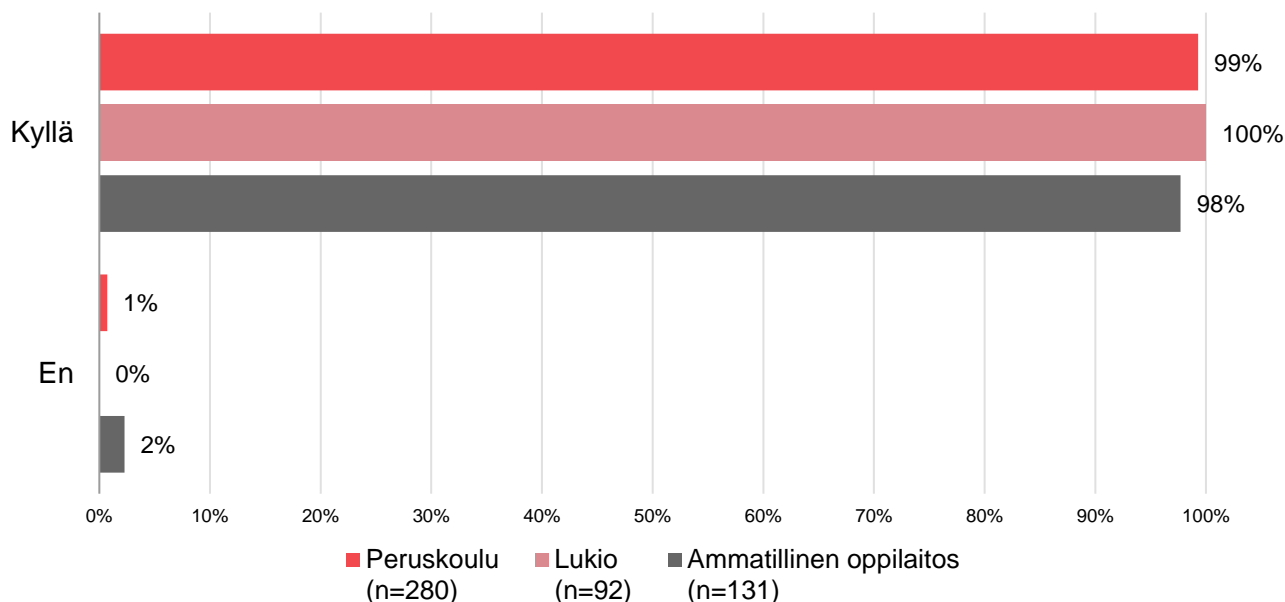
Taulukon 13 mukaan ammatillisen oppilaitoksen vastaajista yli kahdeksan kymmenestä käytti tietokonetta ja videotykkiä yli seitsemän kymmenestä päivittäin opetuksessa.

Ammatillisessa oppilaitoksessa käytettiin muita oppilaitosasteita enemmän televisiota ja digitaalikameraa opetuksessa. Mainittujen laitteiden lisäksi opetuksessa käytettiin muun muassa VR-laitteita, kokousmikrofonia, 360-kameraa sekä Adobe Connect -nettiluokkaa.

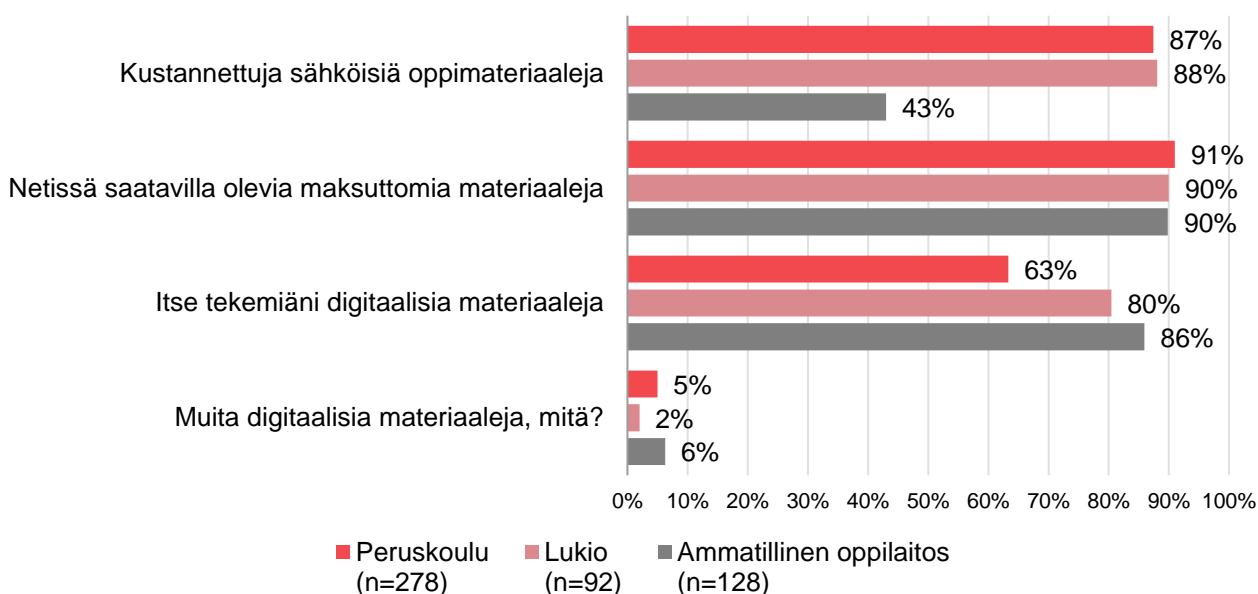
Ammatillisessa oppilaitoksessa erityisesti videotykin, dokumenttikameran ja älypuhelimien päivittäinen käyttö oli lisääntynyt verrattaessa vuoden 2015 selvityksen tuloksiin.

4.1.2. DIGITAALISTEN MATERIAALIEN KÄYTTÖ

Taulukko 15. Käytätkö digitaalista materiaalia opetuksessa? Esimerkiksi sähköisiä oppimateriaaleja, internetissä olevia materiaaleja, verkkovideoita, verkkolehtiä, itse tekemäsi digitaalista materiaalia jne.

Taulukko 16. Mitä digitaalisia materiaaleja käytät?

Lähes kaikki vastaajat käyttivät opetuksessaan digitaalista materiaalia kaikilla oppilaitosasteilla (**Taulukko 15**). Heiltä kysyttiin tarkemmin, mitä digitaalisia materiaaleja he käyttävät. **Taulukosta 16** voidaan nähdä, että peruskoulussa ja ammatillisessa oppilaitoksessa käytettiin eniten netissä saatavilla olevia maksuttomia materiaaleja.

Lukiassa käytettiin näiden lisäksi lähes yhtä paljon myös kustannettuja sähköisiä oppimateriaaleja. Ammatillisessa oppilaitoksessa käytettiin enemmän itse tehtyjä digitaalisia materiaaleja kuin kustannettuja sähköisiä oppimateriaaleja.

Muita digitaalisia materiaaleja, joita peruskoulussa tai lukiassa opettavat vastaajat mainitsivat, olivat Googlen tuotteet ja mainokset. Ammatillisessa oppilaitoksessa opettavat vastaajat käyttivät mainittujen materiaalien lisäksi kollegoiden tekemiä materiaaleja sekä verkkosivustoa, esim. vero.fi-sivustoa.

Lisäksi vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, mitkä ovat vastaajan kolme yleisimmin käyttämää verkkosivustoa, joista haetaan materiaalia opetukseen. Peruskoulussa ja lukiassa opettavat vastaajat mainitsivat ensimmäisenä SanomaPron, Ylen, Otavan, Youtuben ja Pinterestin. Ammatillisessa oppilaitoksessa opettavat mainitsivat vastaavasti ensimmäisenä Youtuben, Googlen, Ylen, Terveysportin sekä vero.fi:n.

Peruskoulu ja lukio

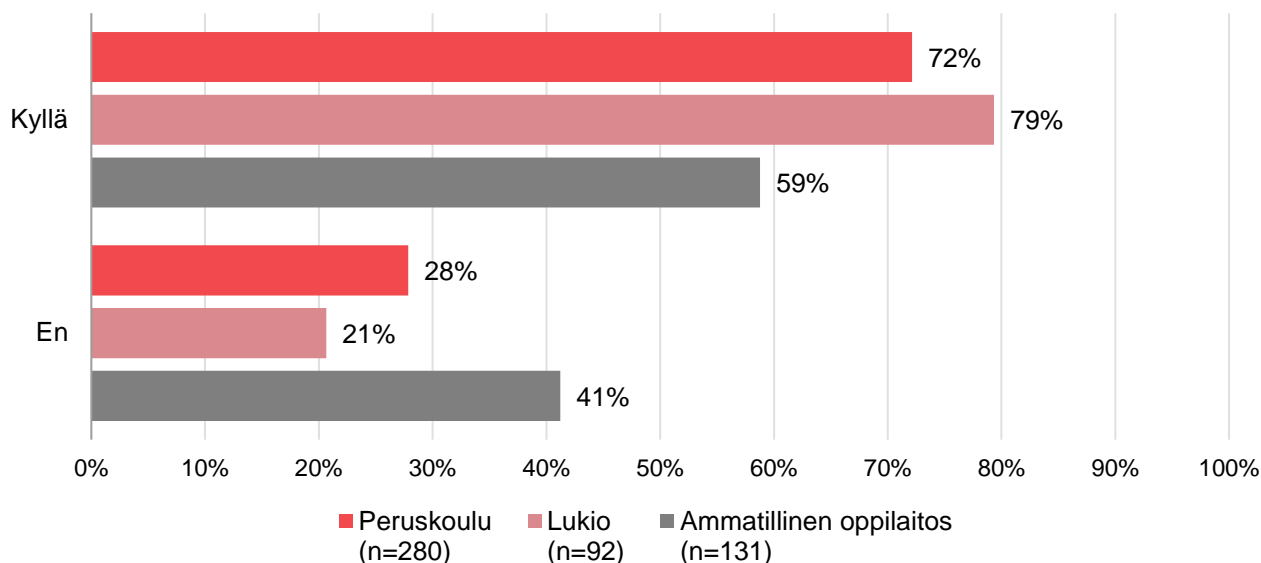

Ammatillinen oppilaitos

4.1.3. DIGITAALISTEN SOVELLUSTEN KÄYTTÖ

Taulukko 17. Käytätkö digitaalisia sovelluksia opetuksessa?

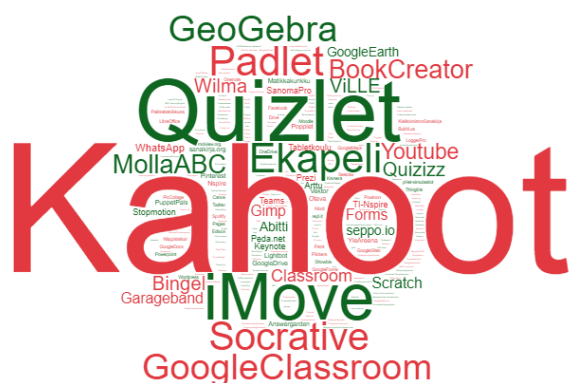

Taulukon 17 mukaan digitaalisia sovelluksia käytettiin opetuksessa paljon – yli puolet vastaajista kaikissa oppilaitosasteissa kertoi käyttävänsä sovelluksia. Ammatillisessa oppilaitoksessa käytettiin vähemmän digitaalisia sovelluksia opetuksessa muihin oppilaitosasteisiin verrattuna.

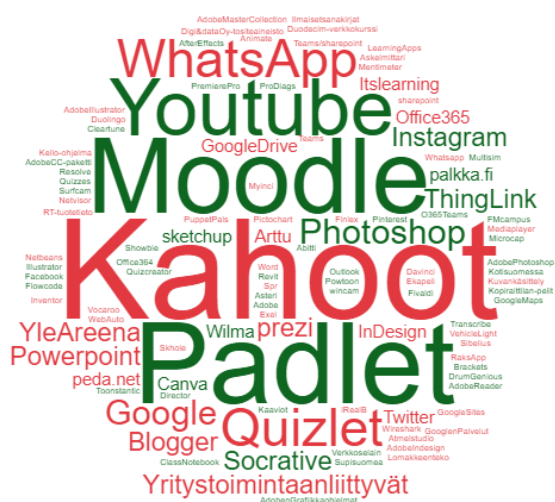
Digitaalisten sovelluksien käyttöä tarkasteltiin myös suhteessa tieto- ja viestintäteknikkataitoihin. 80% niistä vastaajista, jotka arvioivat TVT-taitojensa olevan joko tasolla 4 tai 5, käyttivät sovelluksia opetuksessa. Sitä vastoin ne, jotka olivat arvioineet taitonsa tätä alemmaksi, käyttivät sovelluksia vähemmän.

Vastaajilta kysyttiin myös avoimella kysymyksellä, mitkä ovat vastaajan kolme yleisimmin käyttämää sovellusta opetuksessa. Kahoot mainittiin digitaalisista sovelluksista ensimmäisenä sekä ammatillisen oppilaitoksen opettajien että peruskoulu- ja lukio-opettajien keskuudessa. Moodle ja Padlet (ammatillinen oppilaitos) sekä Googlen sovellukset, iMovie, Quizlet, Ekapeli ja Geogebra olivat seuraaviksi mainituimpia (peruskoulu ja lukio).

Peruskoulu ja lukio

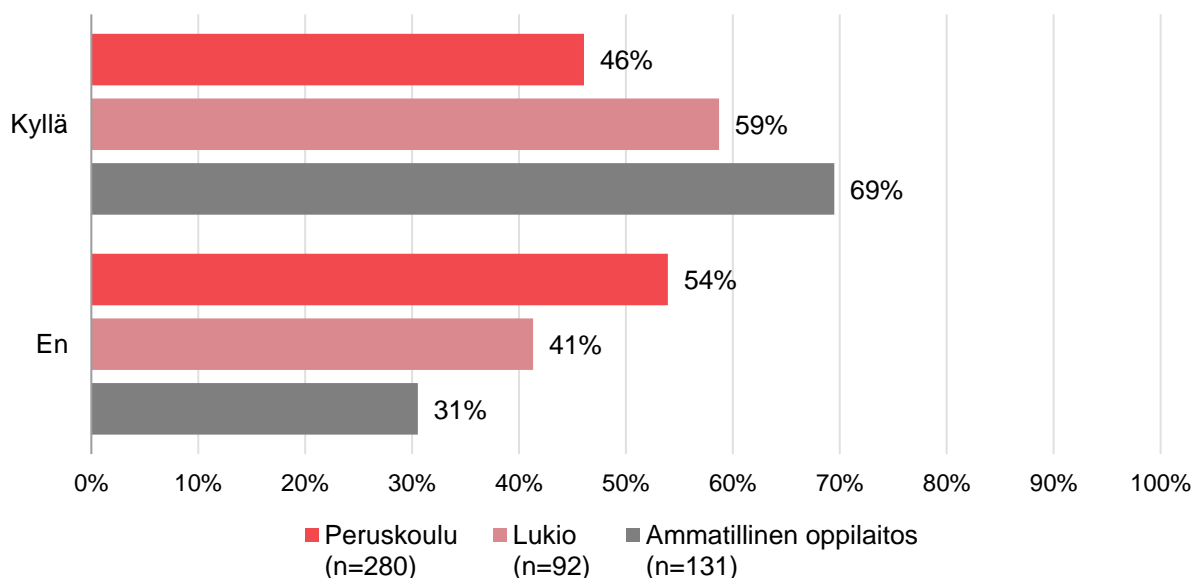

Ammatillinen oppilaitos

4.1.4. SOSIAALISEN MEDIAN PALVELUIDEN KÄYTTÖ

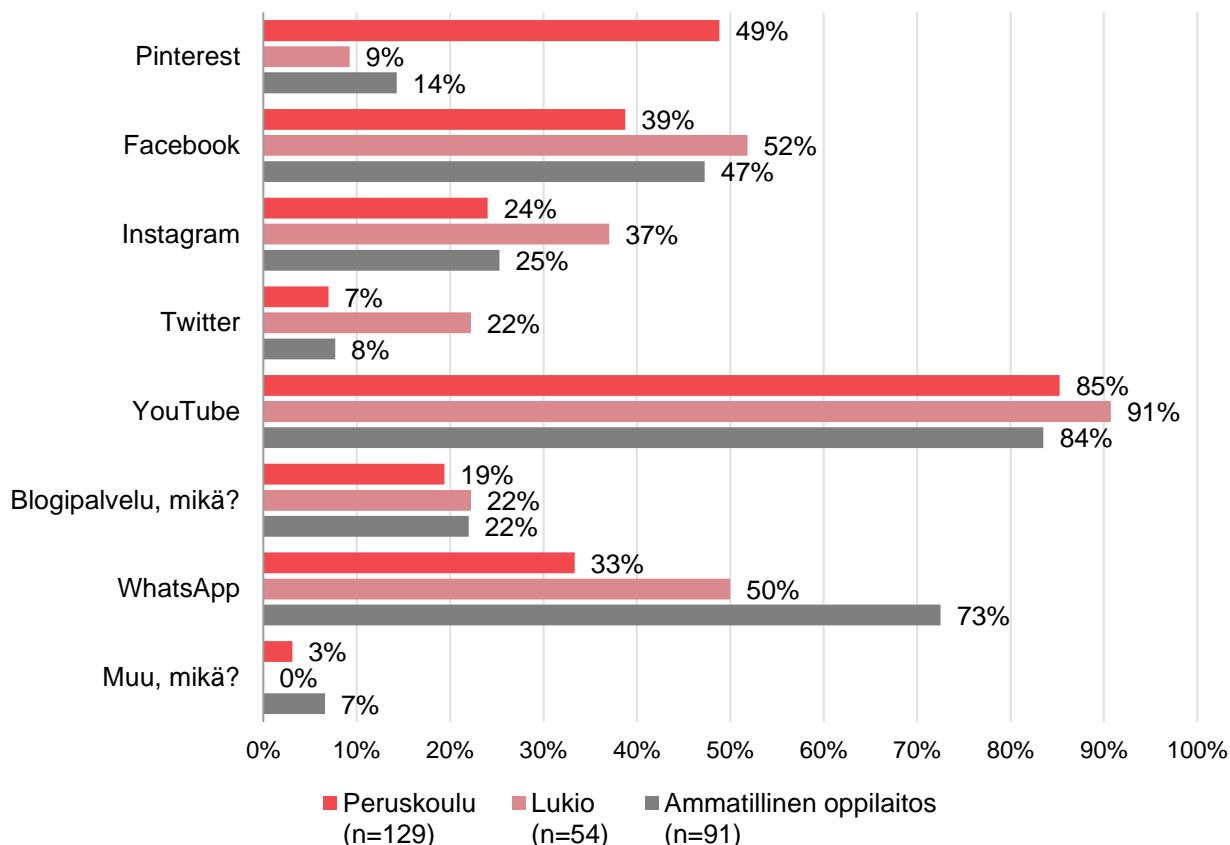
Taulukko 18. Hyödynnätkö sosiaalisen median palveluita oppilaiden kanssa opetuksessa?

Taulukon 18 mukaan yli puolet lukio- ja ammatillisen oppilaitoksen vastaajista käytti sosiaalista mediaa opetuksessa. Eniten sitä hyödynnettiin ammatillisessa oppilaitoksessa

ja vähiten peruskouluissa. Toisin kun sovellusten kohdalla, sosiaalisen median käytössä ei huomattu olevan eroja eri TVT-taitotasojen välillä.

Taulukko 19. Mitä sosiaalisen median palveluita hyödynnät oppilaiden kanssa opetuksessa?

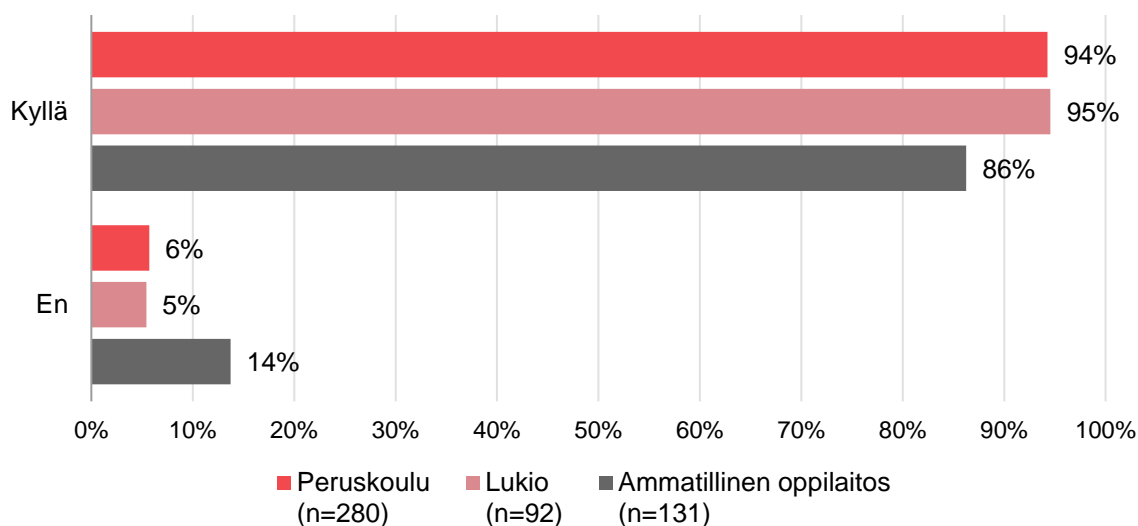
Niiltä vastaajilta, jotka hyödynsivät sosiaalisen median palveluita, kysyttiin vielä tarkemmin siitä, mitä palveluja he käyttivät. **Taulukon 19** perusteella YouTube oli kaikissa oppilaitosasteissa suosituin palvelu. Ammatillisessa oppilaitoksessa hyödynnettiin muita enemmän Whatsappia, kun taas peruskoulussa käytettiin Pinterestiä muita oppilaitosasteita enemmän. Lukiossa opettavat vastaajat hyödynsivät opetuksessaan muita enemmän Facebookia, Instagramia, Twitteriä ja Youtubea. Muista sosiaalisen median palveluista Blogger ja Wordpress olivat suosituimpia sekä ammatillisessa oppilaitoksessa opettavien että peruskoulussa ja lukiossa opettavien vastaajien keskuudessa.

Puhelinhaastattelussa vastaajia pyydettiin kuvailemaan, miten he käyttävät sosiaalisen median palveluita. Haastattelussa peruskoulun opettajat kertoivat, etteivät he pääsääntöisesti käytä sosiaalisen median palveluita ja sovelluksia ikärajojen ja tietoturvasioiden vuoksi. Sosiaalisen median palveluita käytettiin eniten toisella asteella ja niitä käytettiin tiedon jakamiseen tai soveltaviin tehtäviin. Sosiaalisen median palveluista haettiin myös aineistoja opetukseen. Esimerkiksi lukiossa ja ammatillisessa

oppilaitoksessa opettavat vastaajat hyödynsivät sosiaalisessa mediassa, kuten Facebookissa ja Twitterissä, jaettuja viestejä ja julkaisuja erilaisissa aineistotehtävissä. Näissä aineistotehtävissä oppilaiden tuli muun muassa analysoida poliitikkojen Twitter-julkaisuja tai Facebookissa pyöriviä mainoksia.

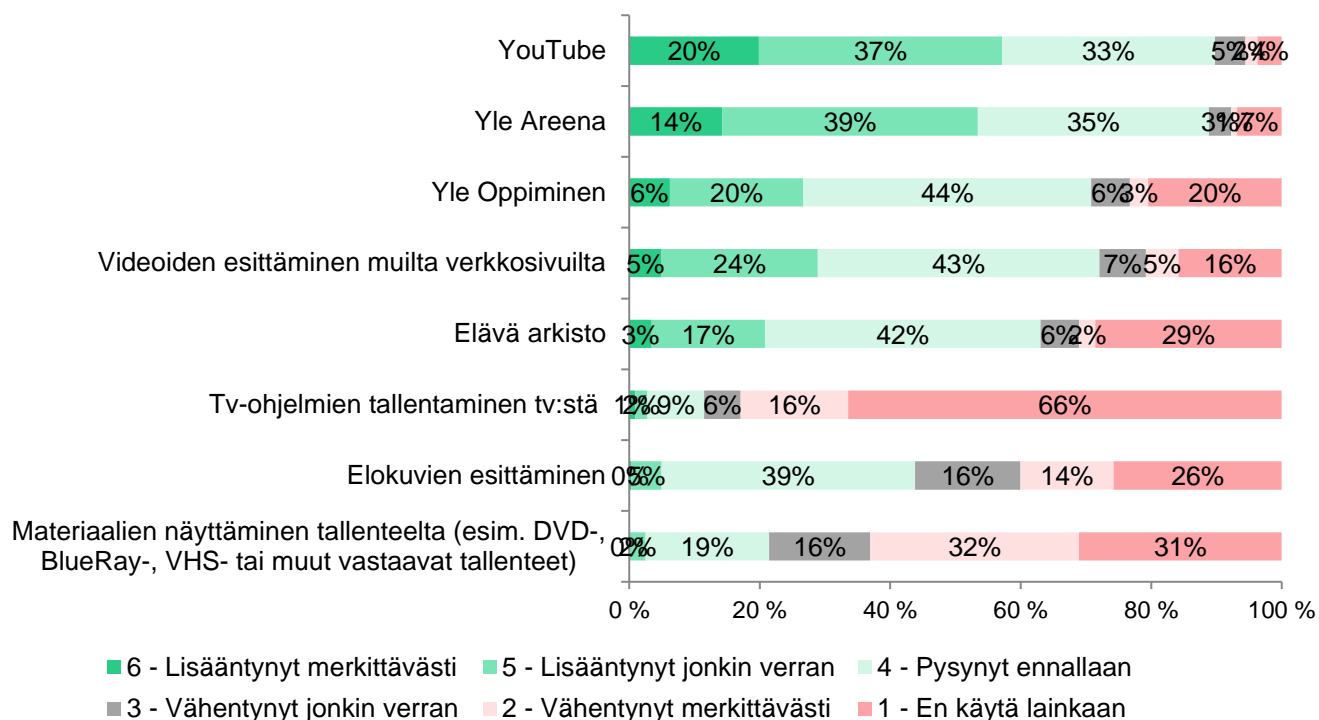
4.1.5. AV-MATERIAALIEN KÄYTTÖ

Taulukko 20. Käytätkö AV-materiaaleja opetuksessa (tv-ohjelmat, elokuvat, verkkovideot)?

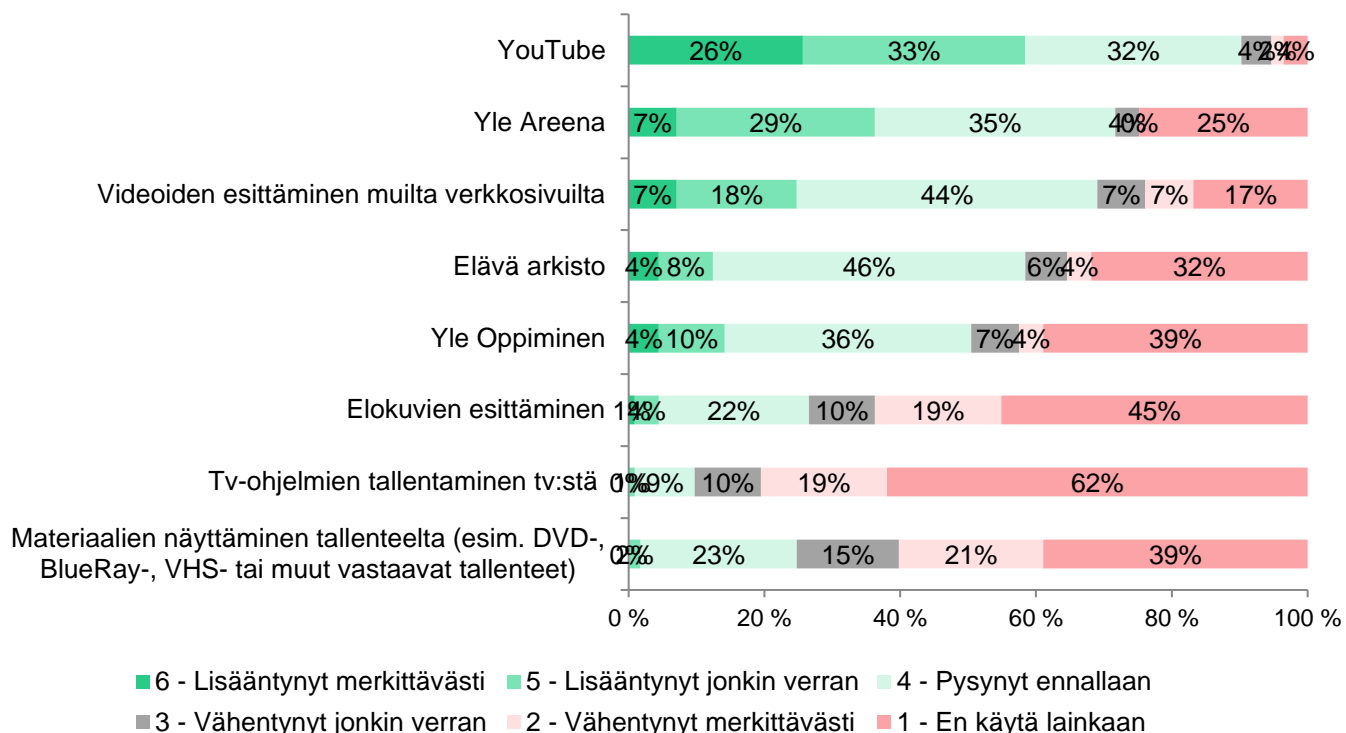
Taulukosta 20 nähdään, että peruskoulussa tai lukiossa työskentelevistä vastaajista lähes kaikki käyttivät AV-materiaaleja opetuksessa. Myös ammatillisesta oppilaitoksesta reilusti yli puolet käytti AV-materiaaleja, vaikka ammatillisessa oppilaitoksessa käytettiin näitä materiaaleja hieman muita oppilaitosasteita vähemmän.

Taulukko 21. Miten seuraavien AV-materiaalien käyttö omassa opetuksessasi on muuttunut viimeisen parin vuoden aikana? Peruskoulu/Lukio (n=322)

Taulukosta 21 ilmenee, että peruskoulussa ja lukiossa YouTuben ja Yle Areenan käyttö oli lisääntynyt yli puolella vastaajista. Materiaalien näyttäminen tallenteilta oli puolestaan vähentynyt vähintään jonkin verran melkein puolella vastaajista. Yli kuusi kymmenestä ei tallentanut lainkaan tv-ohjelmia opetusta varten.

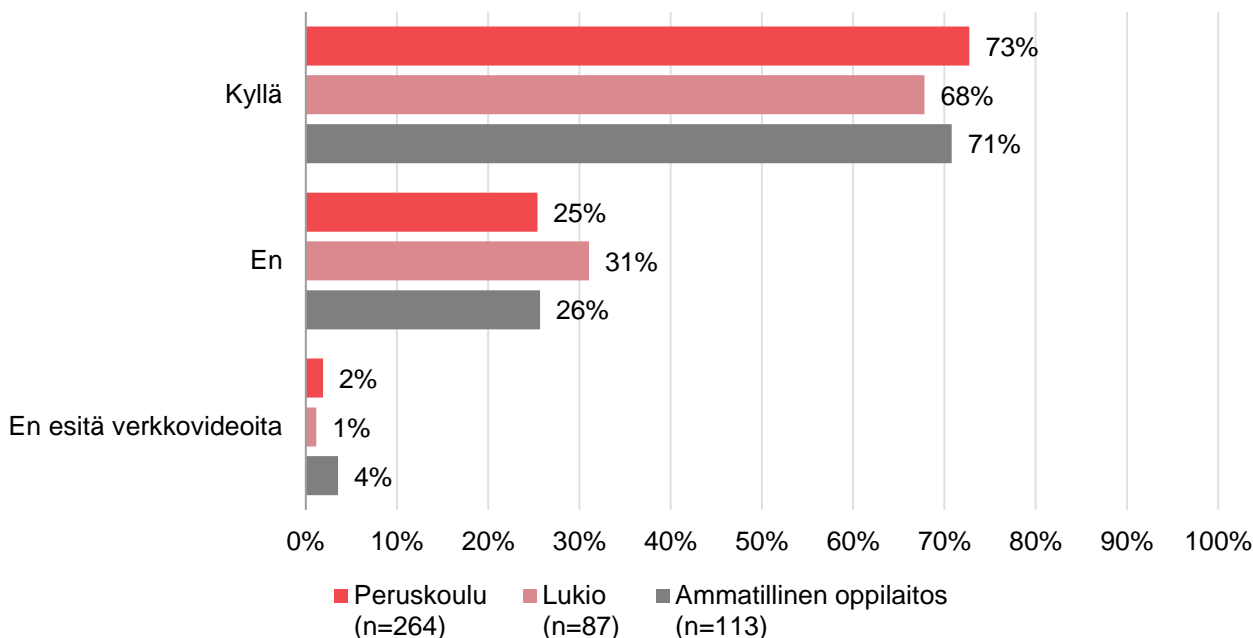
Taulukko 22. Miten seuraavien AV-materiaalien käyttö omassa opetuksessasi on muuttunut viimeisen parin vuoden aikana? Ammatillinen oppilaitos (n=113)

Ammatillisissa oppilaitoksissa Youtuben käyttö opetuksessa oli lisääntynyt lähes kuudella kymmenestä vastaajasta. Kuusi kymmenestä vastaajasta ei tallentanut lainkaan tv-ohjelmia tv:stä. (Taulukko 22).

4.1.6. VERKOSSA OLEVIENTE VIDEOIDEN ESITTÄMINEN

Taulukko 23. Kiinnitätkö huomiota siihen, onko verkossa olevien videoiden (esim. YouTube-videon) esittäminen opetuksessa sallittu?

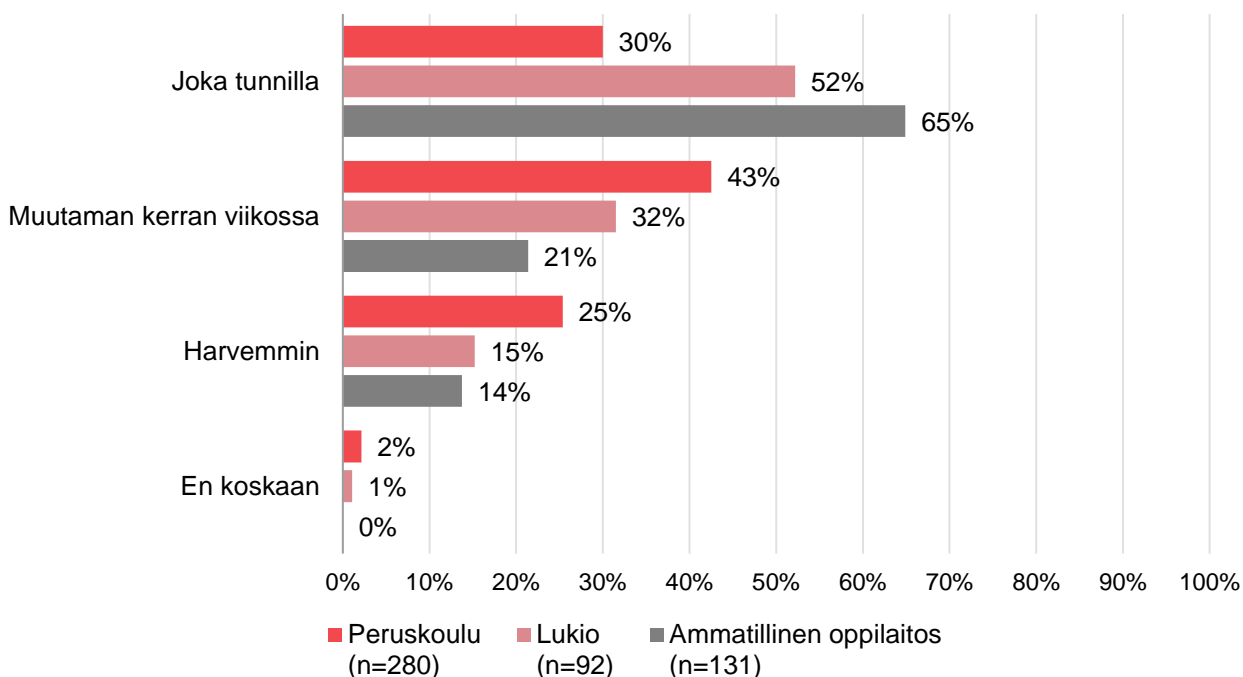
Taulukon 23 mukaan kaikilla oppilaitosasteilla opettavista noin seitsemän kymmenestä kiinnitti huomiota siihen, onko videoiden esittäminen opetuksessa sallittu. Lukiossa opettavat kiinnittivät tähän hieman vähemmän huomiota kuin muissa oppilaitosasteissa.

4.2. OMAN JA MUIDEN OPETUSMATERIAALIN KÄYTTÖ JA JAKAMINEN

Sekä kvantitatiivisessa kyselyssä että laadullisissa puhelinhaastatteluissa vastaajilta kysyttiin heidän itse tekemänsä opetusmateriaalin käytöstä ja jakamisesta. Tutkimuksessa haluttiin tarkastella muiden tekemien materiaalien ja muualta kopioidun aineiston liittämistä omaan materiaaliin ja oppilaiden harjoitustöihin sekä opettajien itse tekemän materiaalin jakamista muiden opettajien käyttöön.

4.2.1. ITSE TEHDYN MATERIAALIN KÄYTTÖ

Taulukko 24. Kuinka usein käytät itse tekemääsi tai kokoamaasi opetusmateriaalia?

Yli kuusi kymmenestä ammatillisessa oppilaitoksessa opettavista ja lukiossa opettavista yli puolet käytti itse tehtyä tai koottua materiaalia joka tunnilla (**Taulukko 24**). Peruskoulussa itse tehtyä materiaalia käytettiin muihin verrattuna harvemmin päivittäin. Lähes kolme neljännestä peruskoulun opettavista vastaajista kuitenkin käyttää itse tehtyä materiaalia vähintään kerran viikossa.

Oman digitaalisen materiaalin tekeminen

Puhelinhaastatteluissa syvennyttiin itse tehtyjen digitaalisten materiaalien käyttöön. Lähes kaikki puhelinhaastattelun vastaajista tekivät jonkinlaista digitaalista materiaalia opetuskäyttöön ja he kertoivat käyttävänsä itse tekemäänsä materiaalia uudelleen. Materiaalia käytettiin uudelleen erityisesti silloin, jos haastateltava opetti samaa ainetta ja luokkaa ja jos materiaalin on todennut toimivaksi. Samaa materiaalia käytettiin uudelleen noin yhden tai kahden vuoden ajan. Itse tehtyä materiaalia päivitettiin ja muokattiin jatkuvasti. Haastateltavat kertoivat, että materiaalia tulee muokata aina kullekin ryhmälle sekä ajankohtaan sopivaksi. Toisaalta osa haastateltavista kertoi, ettei käytä materiaaliaan uudestaan. Näissä tilanteissa haastateltava oli joko huomannut, ettei tehty materiaali ollut sopivaa, tai se oli alun perinkin tehty kertaluontoiseksi.

Suurin osa käytti materiaalinsa tekoon Microsoft Officen sovelluksia, kuten PowerPointia, Exceliä ja Wordia. Näistä ohjelmista PowerPointia käytettiin eniten ja sillä tehtiin pääasiassa kaikki opetukseen tarvittava materiaali, mikäli vastaaja teki itse digitaalista

materiaalia opetusta varten. PowerPointien ja oppituntidiojen lisäksi vastaajat tekivät opetusta varten yhteenvetoja, tekstejä ja omia kuvia. Kuvat olivat esimerkiksi sisältöön liittyviä animaatioita tai kaavioita.

”Olen tehnyt omaa materiaalia, esimerkiksi blogin, Office365 -materiaalia, sähköisiä kokeita. Oma materiaali helpottaa omaa työtä ja monipuolistaa opetusta.” –Ammatillinen oppilaitos

Puhelinhaastatteluissa haastateltavat kertoivat, että tekevät digitaalista materiaalia itse pääasiassa silloin, jos tarjolla ei ole valmista opetusmateriaalia tai oppilaitos ei ole hankkinut tarvittavia materiaaleja. Näissä tapauksissa moni haastateltava koosti itse opetettavan materiaalin oppitunnille ja käytti lähteenä muita oppikirjoja tai verkkosivuja.

”Joo, ei ole koulun puolelta ostettua digimateriaalia, eli kaikki mitä haluaa oppilaiden kanssa tehdä, pitää tehdä itse. Esimerkiksi kokeita ja tehtäviä, kortteja ja lomakkeita.” –Peruskoulu

Haastateltavista yläkoulun ja toisen asteen opettajat tekivät enemmän omia digitaalisia materiaaleja opetukseen kuin alakoulun opettajat. Alakoulussa opettavat haastateltavat kokivat, että opetusmateriaalia oli tarpeeksi saatavilla, eikä heidän tarvitse itse täydentää sitä. Yläkoulussa ja lukiossa omaa digitaalista materiaalia tehtiin enemmän opetuskäyttöön, sillä haastateltavat kokivat, että tietoa tuli soveltaa enenevässä määrin, eikä kaikkia aineistoja ollut tarjolla annetuissa oppimateriaaleissa. Kuten kyselyssä, myös puhelinhaastatteluissa ilmeni, että ammattikoulussa omaa digitaalista materiaalia piti tehdä muihin oppilaitosasteisiin verrattuna eniten, varsinkin kulttuuri- ja talousalan opinnoissa.

”Työ vaikeutuu, kun ei ole sellaista valmista materiaalia. Teen materiaalia eri aiheisiin. Ja sitten kun on yritystoimintaa, sieltähän löytyy sitten muutamia sivustoja, joissa on paljon materiaalia, muun muassa tällaista laskentaa. Muun muassa Yritystulkki on semmoinen, jota käytän.” –Ammatillinen oppilaitos

Haastateltavista eniten omaa digitaalista materiaalia joutuivat tekemään erityisopettajat. Erityisopettajana toimivat vastaajat kommentoivat, ettei valmista ja sopivaa opetusmateriaalia ole tarjolla juuri lainkaan. Nämä haastateltavat joutuivat yhdistelemään eri materiaaleja ja koostamaan niistä omalle ryhmälleen sopivaa opetussisältöä. Osa kertoi esimerkiksi, että yhdisteli eri tehtäviä ja tekstejä niin oppikirjoista kuin verkkosivuiltakin, jotta saisi koostettua oppilailleen sopivaa materiaalia.

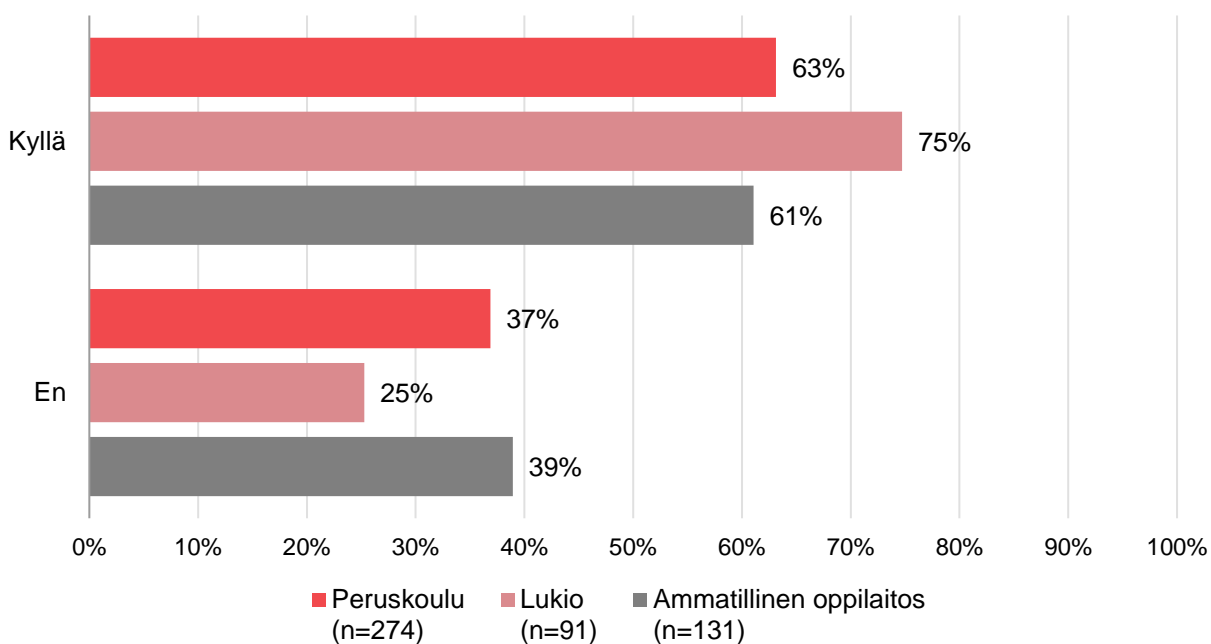
Toisaalta osa haastateltavista kertoi, ettei tee omaa digitaalista materiaalia tai ei mielellään tee sitä. Syitä tähän olivat muun muassa se, että materiaalin tekeminen vie paljon aikaa, se vaatii osaamista ja opettelua, eikä ylimääräisen materiaalin teosta työajalla saa erikseen korvausta.

”Aika vähän teen omaa materiaalia. Käytetään Google Driven Classroomia, ja teen sinne tehtäviä. Ajan puute on syynä, miksi en tee muita materiaaleja. Se

vaatii paljon osaamista ja oppimista, eikä minulla ole myöskään siihen mielenkiintoa.” –Peruskoulu

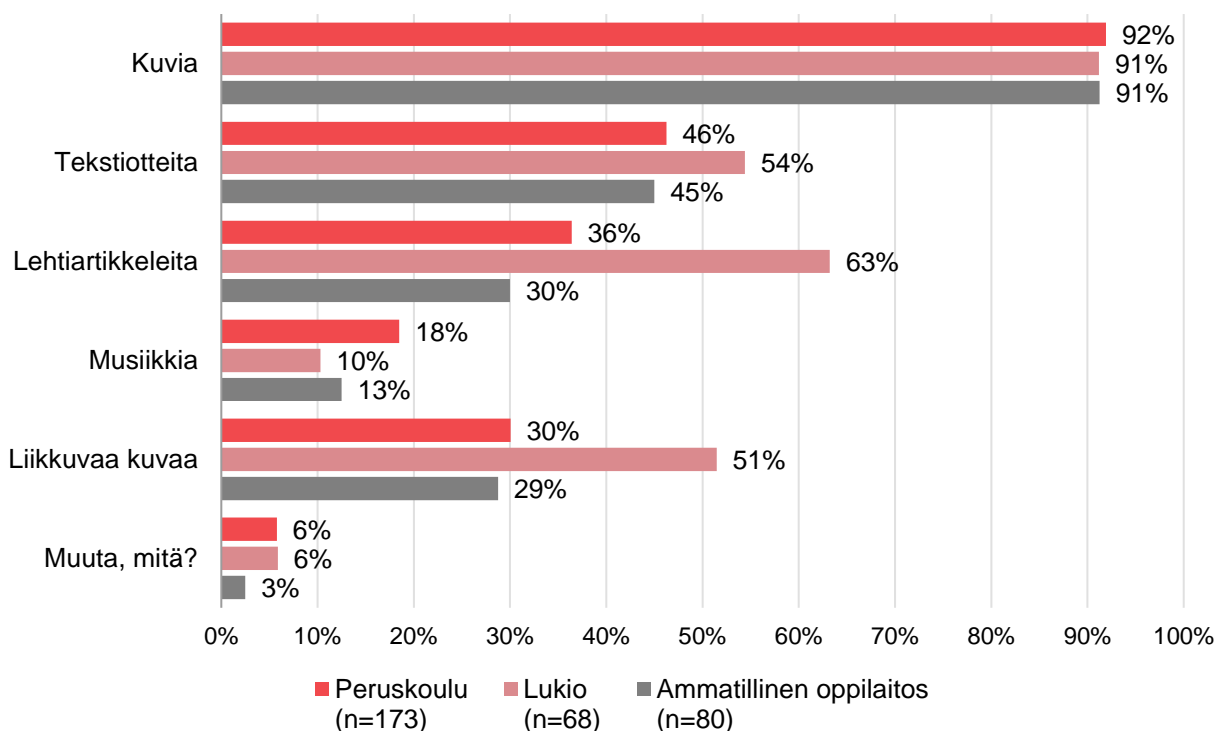
4.2.2. MUIDEN TEKEMÄN MATERIAALIN KÄYTTÖ

Taulukko 25. Oletko liittänyt itse tekemiisi opetusmateriaaleihin jonkun muun (kollegan/netistä otettua/kopioitua) tekemiä aineistoja (esim. kuvia, musiikkia, tekstejä, liikkuvaa kuvaa)?

Taulukosta 25 ilmenee, että yli puolet vastaajista oli liittänyt itse tekemiin opetusmateriaaleihin jonkun muun tekemiä aineistoja. Lukiossa opettavat liittivät muita oppilaitosasteita enemmän jonkun muun tekemiä aineistoja itse tekemiinsä opetusmateriaaleihin.

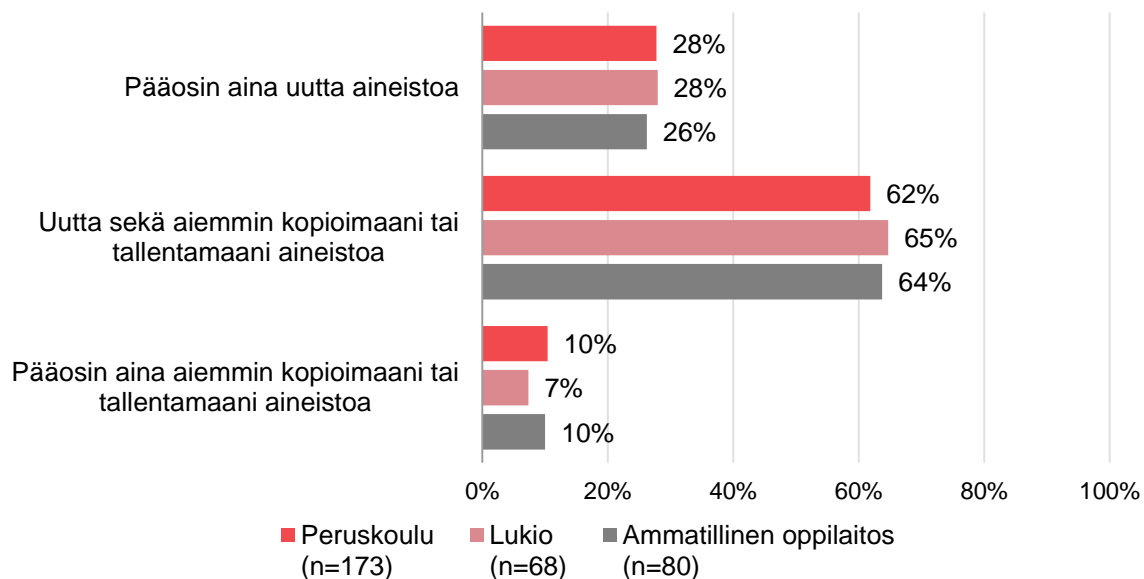
Taulukko 26. Millaisia aineistoja liität itse tekemiisi materiaaleihin?

Vastaajilta, jotka liittivät muiden tekemiä aineistoja omaan materiaaleihin, kysyttiin erikseen siitä, millaisia aineistoja he liittävät. Itse tehtyihin materiaaleihin liitettiin eniten kuvia kaikilla oppilaitosasteilla. Lukiossa tekstiotteita, lehtiartikkeleita ja liikkuvaa kuvaa liitettiin itse tehtyihin materiaaleihin muita oppilaitosasteita enemmän. (Taulukko 26.) Avoimissa vastauksissa tuli esille, että peruskoulussa ja lukiossa itse tehtyihin materiaaleihin liitettiin myös esimerkiksi linkkejä, twiittejä, pHet-simulaatioita sekä Powerpointteja.

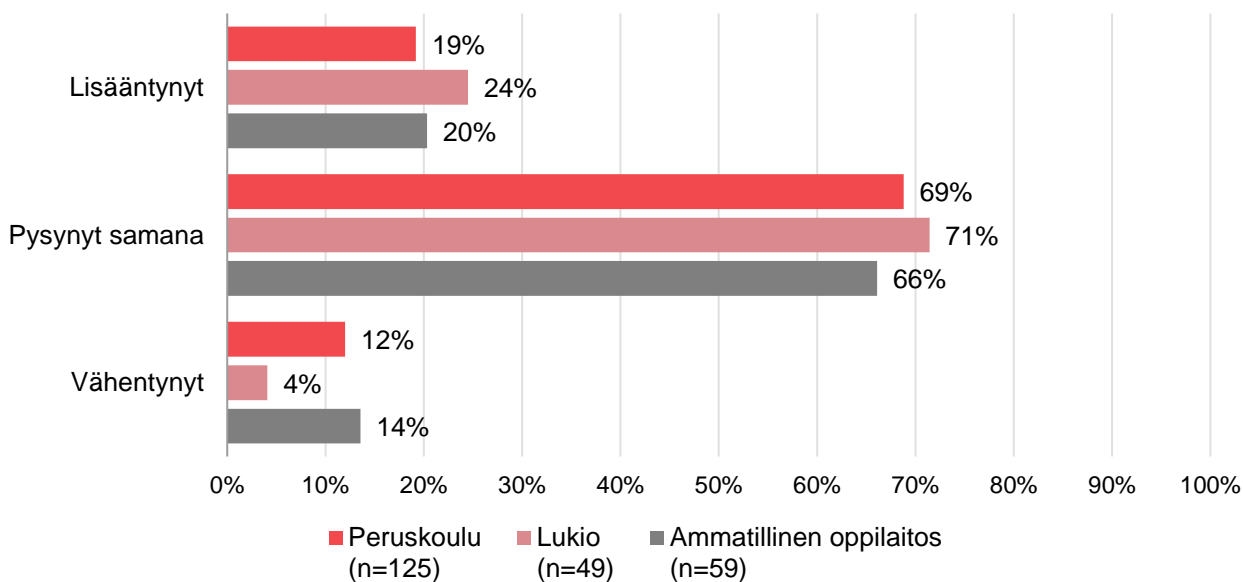
Puhelinhaastattelussa haastateltavat kertoivat liittävänsä jonkin verran muiden materiaalia, kuten kuvia ja linkkejä, omaan tekemäänsä materiaaliin. Kuvat etsittiin aiheen mukaan pääosin Googlestä. Monet käyttivät myös linkittämistä, jolloin haluttu materiaali näytettiin aineiston alkuperäisestä lähteestä. Materiaalin liittäminen vaihteli hyvin paljon ja jotkut haastateltavista olivat melko varovaisia sen suhteen. Moni kertoi olevansa hieman epävarma siitä, mitä kaikkea saa liittää omaan opetusmateriaaliin. Ne haastateltavat, jotka halusivat noudattaa sääntöjä, päätyivät liittämään omaan materiaaliin ainoastaan itse otettuja valokuvia tai tekemiään kaavioita.

Taulukko 27. Onko tämä liittämäsi tai kopioimasi jonkun muun tekemä aineisto...

Vastaajat, jotka liittivät muiden tekemiä aineistoja omiin materiaaleihin, käyttivät itse tehdyissä opetusmateriaaleissa eniten sekä uutta että aiemmin kopioitua tai tallennettua aineistoa kaikilla oppilaitosasteilla (**Taulukko 27**).

Taulukko 28. Onko tällainen aikaisemmin kopioimasi tai tallentamasi aineiston käyttö omassa opetusmateriaalissasi viimeisen parin vuoden aikana?

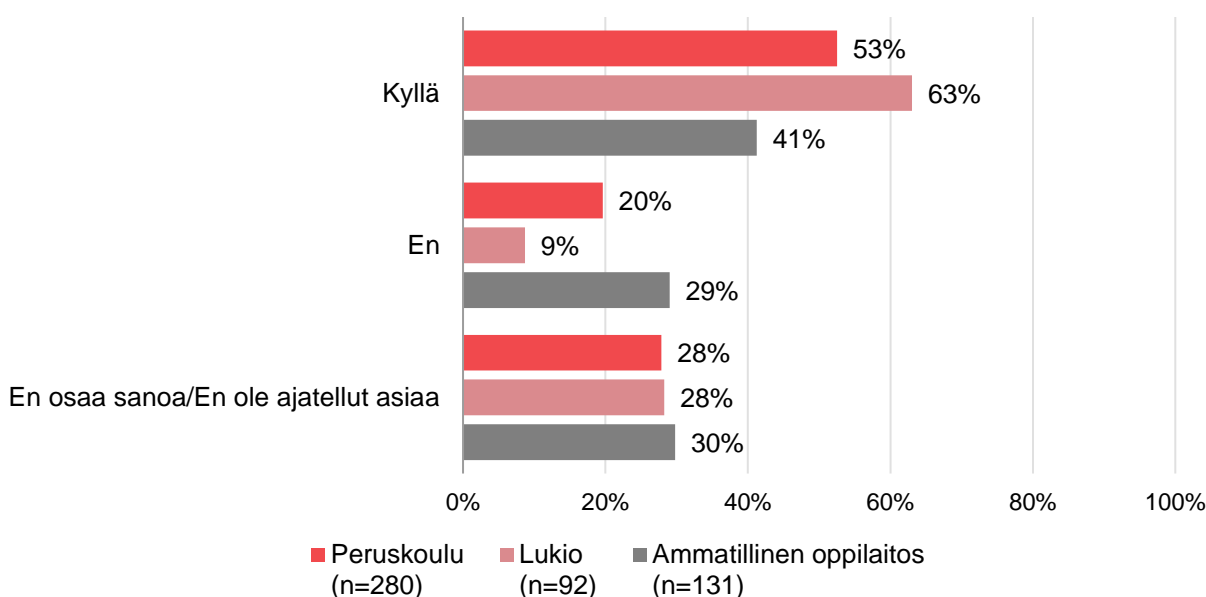
Lisäksi vastaajilta kysyttiin aiemmin kopioidun tai tallennetun aineiston käytön muuttumisesta. Suurimmalla osalla aikaisemmin kopioidun tai tallennetun tiedon käyttö oli pysynyt parin viimeisen vuoden aikana samana. Noin kahdella kymmenestä tällaisen

aineiston käyttö oli lisääntynyt, lukiossa hieman enemmän kuin muissa oppilaitosasteilla. (Taulukko 28)

Puhelinhaastatteluissa haastateltavien vastaukset netistä kopioitujen materiaalin tallentamiseen vaihtelivat hyvin paljon. Osa kertoi, ettei tallenna tietokoneelleen ollenkaan netistä kopioitua materiaalia, koska kopioi materiaalin suoraan tekemäänsä aineistoon tai käyttää netistä tarvittavaa materiaalia kertaluontoisesti. Ne, jotka tallensivat materiaalia koneelleen, kertoivat sen olevan hyvin vähäistä. Tallennettu materiaali oli useimmiten kuvia tai erilaisten tekstien tai linkkien kokoelmia. Esimerkiksi linkkikokoelmia hyödyllisistä sivuista tai videoista saatettiin kerätä myös jonnekin muualle kuin omalle koneelle. Jotkut haastateltavista olisivat halunneet tallentaa omalle koneelle hyviä videoita opetuskäyttöön, mutta niiden tallentaminen koettiin vaikeaksi ja epäselväksi, joten he useimmiten laittoivat videon linkin ylös.

4.2.3. CC-LISENSOIDUN AINEISTON KÄYTTÖ

Taulukko 29. Käytätkö CC-lisensoitua aineistoa itse tekemässäsi materiaalissa?

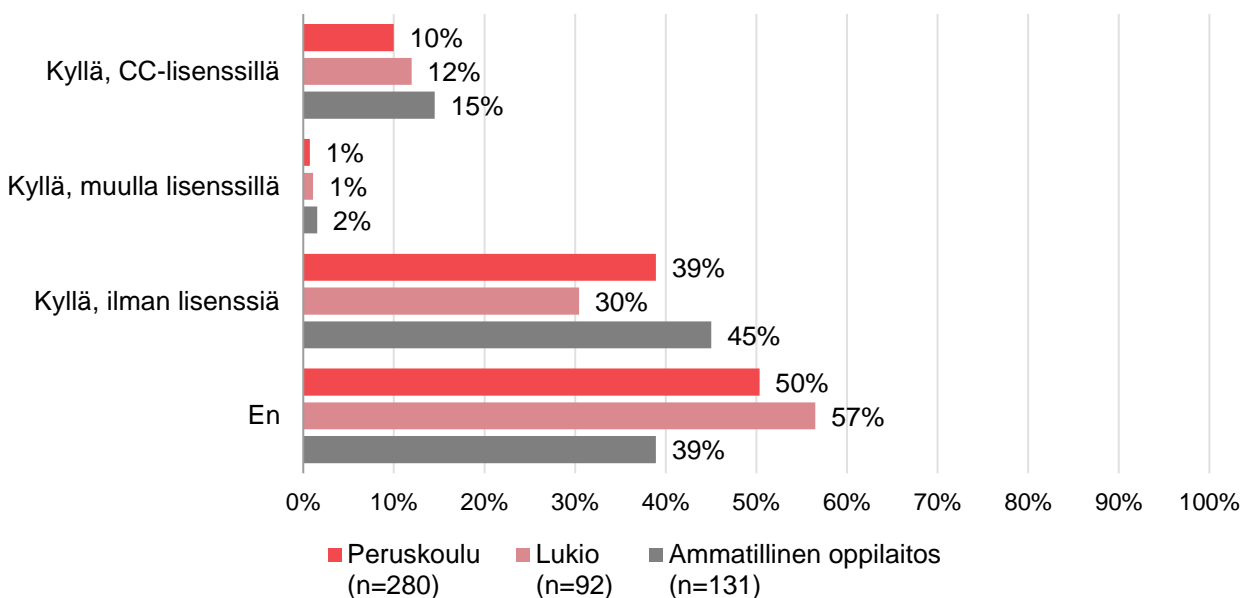
Taulukon 29 perusteella yli kuusi kymmenestä lukiossa opettavasta vastaajasta käytti CC-lisensoitua aineistoa itse tekemässään materiaalissa. Peruskoulussa vastaava määrä oli yli 50% ja ammatillisessa oppilaitoksessa opettavista noin neljä kymmenestä käytti CC-lisensoitua aineistoa omissa materiaaleissaan. Noin kolme kymmenestä ei ollut ajatellut asiaa tai ei osannut sanoa, käyttikö CC-lisensoitua aineistoa.

Puhelinhaastatteluissa suurin osa haastateltavista oli kuullut CC-lisenssistä ja heistä noin puolet piti lisenssiä selkeänä. Toisten mielestä taas CC-lisenssi oli vähän hankala ja he kokivat, etteivät olleet saaneet sen käyttöön riittäviä ohjeita. Muutamalle haastateltavalle CC-lisenssi ei ollut lainkaan tuttu.

”Oppilaitoksessa päätettiin, että oma materiaali merkitään CC-lisenssillä ja näin olen yrittänyt tehdä sen kanssa, joiltakin se on kuitenkin unohtunut.”
–Ammatillinen oppilaitos

4.2.4. ITSE TEHDYN MATERIAALIN JAKAMINEN

Taulukko 30. Jaatko itse tekemäsi materiaalia muiden opettajien käyttöön?

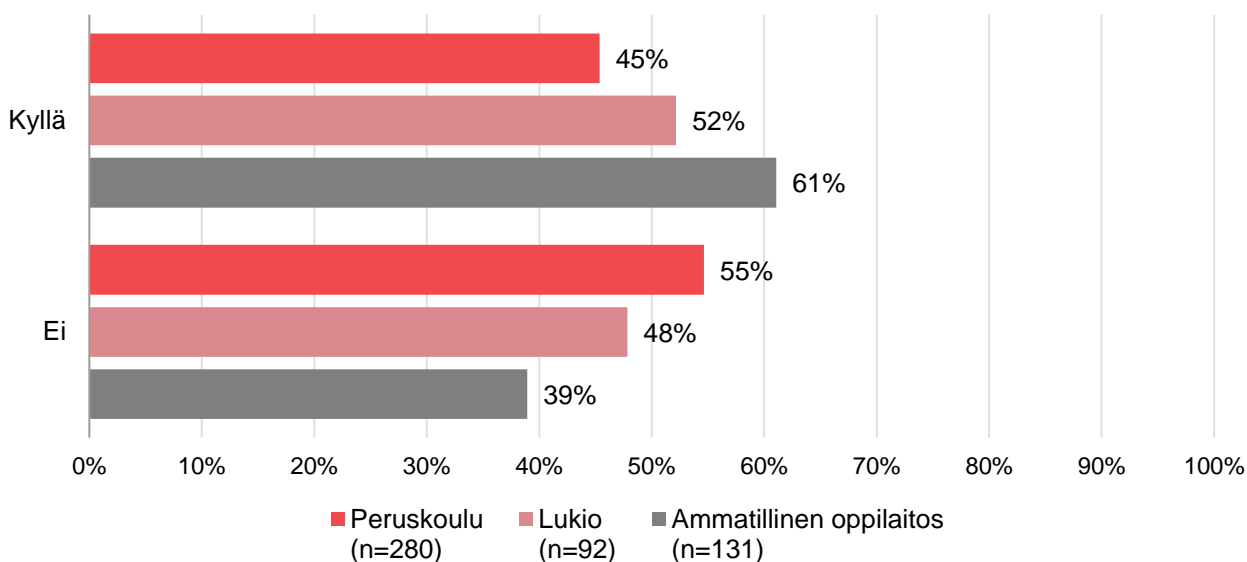
Yli puolet peruskoulussa ja lukiossa opettavista vastaajista eivät jakaneet itse tekemäänsä materiaalia muiden opettajien käyttöön (**Taulukko 30**). Ammatillisessa oppilaitoksessa opettavista vastaajista 45 % jakoi itse tekemäänsä aineistoa ilman lisenssiä. Avoimissa vastauksissa ja puhelinhaastattelussa kuitenkin kävi ilmi, että vastaajat jakoivat omille lähikollegoilleen jossakin määrin itse tekemäänsä materiaalia, vaikka he olivat kyselyssä vastanneet, etteivät jaa omaa materiaaliaan muille opettajille. Näin ollen kysymyksen vastausjakaumissa tulee ottaa huomioon se, että osa vastaajista on tulkinut kysymyksen tarkoittavan laajempaa materiaalin jakamista.

”Toki lähikollegoille jakaminen on tavallista ja helppoa, sillä siihen on kanava. Muutoin en ole kovinkaan tuottelias, enkä oikein tiedä, mitä kautta jakaisin.”
–Peruskoulu/Lukio

Internetkyselyssä vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, miten ja missä he olivat jakaneet itse tekemäänsä materiaalia muiden opettajien käyttöön. Peruskoulussa ja lukiossa opettavien vastaajien keskuudessa Facebook ja Googlen tuotteet, kuten Google Drive ja Classroom olivat suosituimpia jakamisalustoja. Näiden lisäksi mainittiin sähköposti ja Office 365:n tuotteet, kuten OneDrive ja OneNote. Materiaalia jaettiin myös jonkin verran paperisena.

Ammatillisessa oppilaitoksessa opettavat vastaajat mainitsivat jakamislustoista useimmin Moodlen, Googlen tuotteet sekä sähköpostin. Myös Office 365:n tuotteita, Peda.net:iä ja muita koulun sisäisiä verkkoalustoja sekä monisteita käytettiin materiaalin jakamiseen.

Taulukko 31. Onko sinua kannustettu jakamaan tekemäsi materiaalia muiden opettajien käyttöön?

Taulukon 31 perusteella ammatillisessa oppilaitoksessa opettavia vastaajia oli kannustettu muita oppilaitosasteita enemmän jakamaan itse tekemäänsä materiaalia muiden opettajien käyttöön.

Oman materiaalin jakaminen koulun tai oppilaitoksen sisällä

Puhelinhaastattelussa haastateltavien vastaukset oman opetusmateriaalin jakamisesta vaihtelivat hyvin paljon, ja aihe jakoi mielipiteitä. Suurin osa haastateltavista jakoi itse tekemäänsä opetusmateriaalia oman koulun tai oppilaitoksen sisällä muille opettajille, mutta ei jakanut materiaaliaan laajemmin verkossa. Oman koulun tai oppilaitoksen sisällä materiaalia jaettiin sähköpostitse, paperisena, Moodlessa, Google Drivessä, 365 - palvelussa tai Facebookissa. Materiaalia jaettiin ainoastaan suljetuilla alustoilla.

Puhelinhaastattelussa suurin osa haastateltavista jakoi itse tekemäänsä materiaalia muille opettajille joko vapaaehtoisesti tai koska kollega on pyytänyt apua. Haastateltavien vastauksissa korostuivat halu auttaa ja toisaalta jakamisen vastavuoroinen kulttuuri. Materiaalia jaettiin myös mielellään aina, kun oppitunnin tuli pitämään sijainen. Sijaiselle materiaalin jakaminen koettiin itsestäänselvyytenä.

Materiaalia jaettiin selvästi enemmän kouluissa, joissa oli selkeä käytäntö opettajien kesken. Osa haastateltavista kommentoi, että haluaisi jakaa enemmän materiaalia tai toivoisi, että opettajat voisivat tehdä enemmän yhteistyötä, mutta työyhteisössä ei ole selvää käytäntöä siihen, miten ja missä palveluissa materiaalia voisi jakaa.

Oman materiaalin jakaminen verkossa

Puhelinhaastattelussa haastateltavilta myös kysyttiin omien materiaalien jakamisesta verkossa. Suurin osa haastateltavista ei jakanut itse tekemäänsä opetusmateriaalia koulun ulkopuolelle yleiseen käyttöön ja tähän löytyi monia syitä. Monille oli epäselvää, missä omaa opetusmateriaalia voisi jakaa ja millaista materiaalin tulisi olla. Osa koki verkossa jakamisen nostavan jaetun materiaalin kynnystä laadun suhteen – osa haastateltavista oli hyvin kriittisiä oman materiaalin suhteen ja koki, ettei oma materiaali olisi tarpeeksi hyvää jaettavaksi laajalle yleisölle.

*”Netissä tuntuu, että on korkea kynnyks laadua ajatellen. Haluisin tehdä sitten täydellisesti, kun ei kehtaa puoliksi tehtyä laittaa. Aika korkea kynnyks itselle.”
–Lukio*

Syyt sille, miksi materiaalia ei haluttu jakaa verkossa, liittyivät tarpeeseen ja tekijänoikeusasioihin. Osa ei kokenut tarpeelliseksi jakaa omaa materiaaliaan verkossa, sillä niiden ei koettu sellaisenaan soveltuvan toisten opetukseen. Toiset kommentoivat, etteivät halunneet luopua omista materiaaleistaan ja tekijänoikeuksistaan. Näin ollen ajatus siitä, että oma opetusmateriaali lähtisi kiertämään laajalle, koettiin pelottavaksi tai ei-toivotuksi. Verkossa jakamisessa huolestutti myös se, että oppilaat löytäisivät sellaista materiaalia, jota voisivat käyttää apunaan esimerkiksi kokeissa.

Haastateltavat, jotka jakoivat materiaaliaan avoimesti verkossa tai olivat valmiita jakamaan, jakoivat opetusmateriaalia Facebook-ryhmissä, blogeissa tai YouTubessa. Osa näistä haastateltavista kertoi, ettei välttämättä jaa kokonaisia opetusmateriaaleja, vaan enemmänkin ideoita ja tapoja opettaa. Eräs haastateltava toivoi, että opettajat jakaisivat enemmän opetustapojaan ja ideoitaan, joista voisi inspiroitua ja ottaa mallia omaan opetukseen.

”Jaan muille opettajille materiaalia ja muutenkin opettajien kesken jaetaan materiaalia, koska materiaalin tekemiseen on käytetty aikaa ja vaivaa. Sen sijaan verkossa en halua jakaa tekijänoikeuksien takia.” –Ammatillinen oppilaitos

Materiaalin jakamisen esteet

Kvantitatiivisessa kyselyssä vastaajia pyydettiin perustelemaan, miksi he eivät jakaneet materiaaliaan muiden opettajien käyttöön. Peruskoulussa ja lukiossa opettavat vastaajat kertoivat, etteivät jaa omaa materiaaliaan, koska jakamiselle ei nähty olevan tarvetta tai koska he eivät kokeneet materiaaliaan tarpeeksi laadukkaaksi. Oman materiaalin ei myöskään koettu soveltuvan muiden opettajien käyttöön. Ammatillisessa oppilaitoksessa opettavat vastaajat kokivat vastaavasti, ettei jakamiselle ole ollut tarvetta. Osa heistä myös mainitsi, ettei ollut ketään kenelle omaa materiaalia jakaisi, eikä sitä koettu muiden opettajien käyttöön soveltuvaksi.

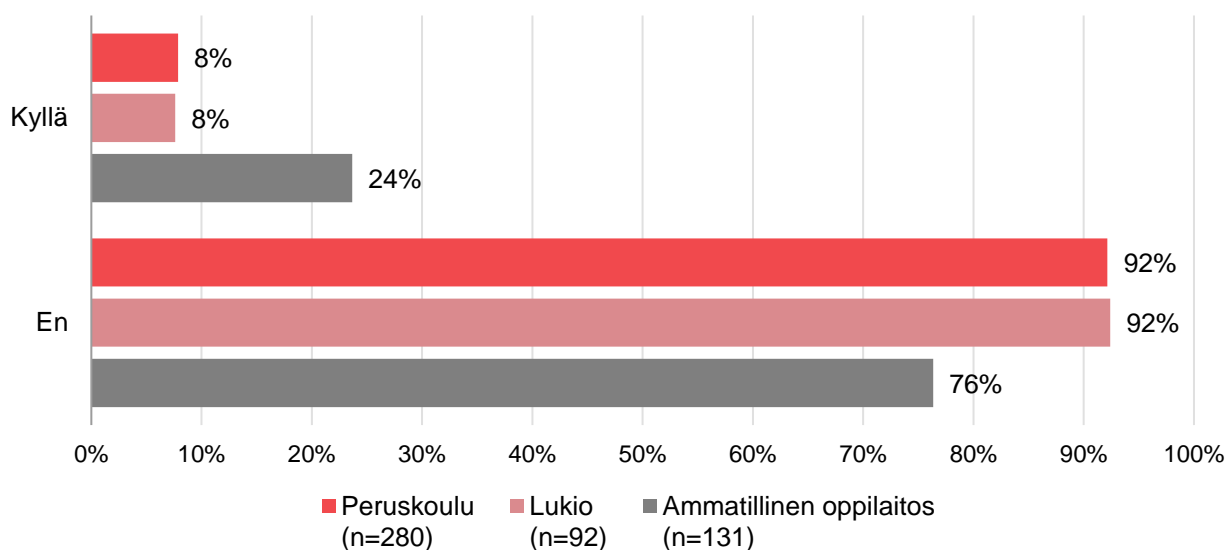
*”Ei ole ollut tarvetta toistaiseksi, kaikki käyttävät mieluiten omaa materiaalia.”
-Ammatillinen oppilaitos*

Myös puhelinhaastatteluissa haastateltavia pyydettiin kertomaan syitä siihen, miksi he eivät jakaneet omaa materiaaliaan. Haastateltavat kertoivat, etteivät halua jakaa vaivalla tekemäänsä materiaalia muiden käyttöön ilmaiseksi. Moni kertoi näkevänsä hyvin paljon vaivaa materiaalin tekoon, minkä takia materiaalia ei haluttu jakaa, jos siitä ei saa korvausta. Nämä haastateltavat kokivat, ettei oman materiaalin jakaminen kuulu heidän tehtäviinsä.

”En jaa muille opettajille, sitä paitsi ei ole minun tehtäväni tehdä materiaalia toisille. Jos koulu yhteisössä jaetaan, liikutaan harmaalla alueella. Tehtävästä työstä pitäisi saada palkka.” –Peruskoulu

4.2.5. KOULUJEN JA OPPILAITOSTEN OHJEISTUS OMAN MATERIAALIN JAKAMISEEN

Taulukko 32. Oletko sopinut työntantajasi / oppilaitoksesi kanssa materiaalin tekemisestä ja/tai jakamisesta muiden opettajien käyttöön?

Tutkimuksessa ilmeni, että suurin osa vastaajista ei ollut sopinut työntantajansa tai oppilaitoksen kanssa materiaalin tekemisestä tai jakamisesta. Ammatillisessa oppilaitoksessa tästä oli sovittu muita enemmän: 24 % ammatillisessa oppilaitoksessa opettavista oli sopinut jakamisesta työntantajan/oppilaitoksen kanssa. (**Taulukko 32**)

Puhelinhaastatteluissa tuli esille, että haastateltavat olivat epätietoisia oman koulunsa käytännöistä ja ohjeistuksista oman opetusmateriaalin jakamisen suhteen. Suurin osa kommentoi, ettei oma koulu tai oppilaitos ollut neuvonut oman materiaalin jakamisesta. Moni muisteli, että asiasta on ehkä keskusteltu tai informoitu suullisesti, mutta vastauksissa ilmeni silti epävarmuutta asiasta. Moni toivoikin aiheesta tarkempaa

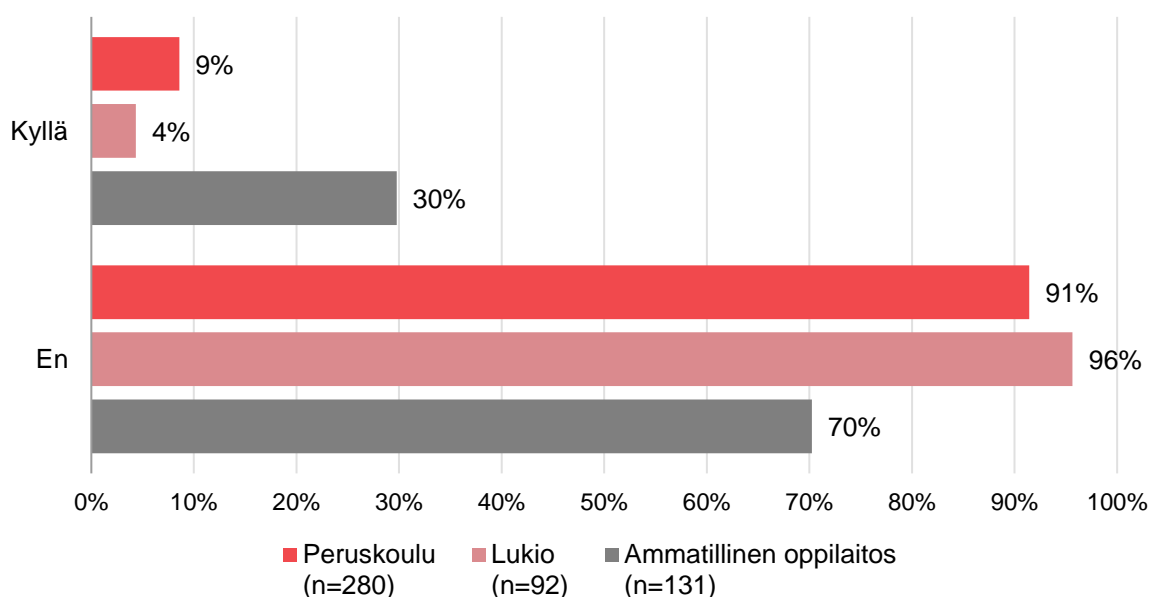
ohjeistusta ja keskustelua, sillä tätä nykyä asian koettiin jäävän jokaisen opettajan omalle vastuulle.

Pieni osa haastateltavista oli tietoisia siitä, miten koulu on ohjeistanut oman opetusmateriaalin jakamisesta. Nämä haastateltavat osasivat kertoa, että koulu on ohjeistanut jakamisen olevan vapaaehtoista sekä informoinut tekijänoikeuksien säilymisestä tai siirtymisestä.

Suurin osa haastateltavista ei tiennyt tai ollut sopinut tekijänoikeuksien siirtymisestä oppilaitokselle. Haastateltavat kokivat asian hyvin epäselväksi ja moni toivoikin aiheesta lisää tietoa. Osa koki tekijänoikeuksien siirtymisen oppilaitokselle epäoikeudenmukaiseksi, jos heidän tulisi antaa omalla ajalla korvauksetta tehdyt materiaalit oppilaitoksen käyttöön. Haastateltavista vain pieni osa oli sopinut erikseen tekijänoikeuksien siirtymisestä oppilaitokselle tai kunnalle.

”Oppilaitos ei ohjeista opettajia mitenkään... Toivoisin, että tulisi selkeät säännöt tekijänoikeuksiin ja niiden siirtymiseen liittyen oppilaitokselta.”
–Ammatillinen oppilaitos

Taulukko 33. Entä oletko kokenut painostusta materiaalin jakamiseen?

Taulukosta 33 ilmenee, että ammatillisessa oppilaitoksessa 30 % vastaajista oli kokenut painostusta materiaalin jakamiseen, kun taas peruskoulussa ja lukiossa vain harva oli kokenut painostusta. Ammatillisessa oppilaitoksessa oli materiaalin jakamisesta ja tekemisestä myös sovittu muita useammin (**Taulukko 32**). Sopimukset opetusmateriaalin tekemisestä tai jakamisesta ovat voineet vaikuttaa siihen, että vastaajat kokivat

ammattillisella puolella enemmän painostusta etenkin, jos he eivät olleet halukkaita oman materiaalin jakamiseen.

*”Työnantaja painostaa jakamaan kaiken ja kaikille verkossa erottelematta, onko nettikurssien tekemisestä maksettu, vai onko ne tehty ns. omalla ajalla.”
-Ammatillinen oppilaitos*

4.2.6. MATERIAALIN JAKAMISEN MOTIIVIT

Haastateltavilta kysyttiin puhelinhaastatteluissa, mikä saisi heidät jakamaan materiaalia muiden käyttöön. Monet suhtautuivat myönteisesti oman koulun muille opettajille ja koulun sisällä jakamiseen, mutta materiaalin jakaminen laajemmalle herätti ristiriitaisia tunteita.

Moni haastateltavista kommentoi, että opetuksen kehittäminen ja oppilaiden auttaminen toimivat motivaationa jakaa omaa materiaalia muille opettajille. Joidenkin vastauksissa korostuivat aito halu auttaa oppilaita ja panostamaan opetuksen kehittämiseen. Nämä haastateltavat korostivat sitä, että tiedon tulisi olla vapaata, eikä yksittäinen opettaja voisi keksiä mitään maailmaa mullistavaa, miksi materiaalia ei voisi jakaa.

”Ajattelen niin, että ihan hyvin voi jakaa, jos auttaa jotakin. Monesti kun pyörittää isolla porukalla, kaikki hyötyy materiaalin jaosta, ei kukaan keksi mitään maailmaa mullistavaa.” –Lukio

Jos haastateltava tiesi jakamisen vastavuoroiseksi, ei materiaalin jakamisessa nähty mitään ongelmaa. Osa kommentoi, että jakavat mielellään, jos tietävät saavansa itsekin käyttää muiden opettajien tekemiä materiaaleja oman opetuksensa apuna. Tällainen yhteistyö motivoi myös haastateltavia jakamaan materiaalia ja kehittämään muiden opettajien opetustapoja.

”Meitä on kolme opettajaa, jaetaan keskenään sitä mukaa mitä opetetaan. Ei ole tullut ohjeistusta, on itse päätetty tästä.” –Ammatillinen oppilaitos

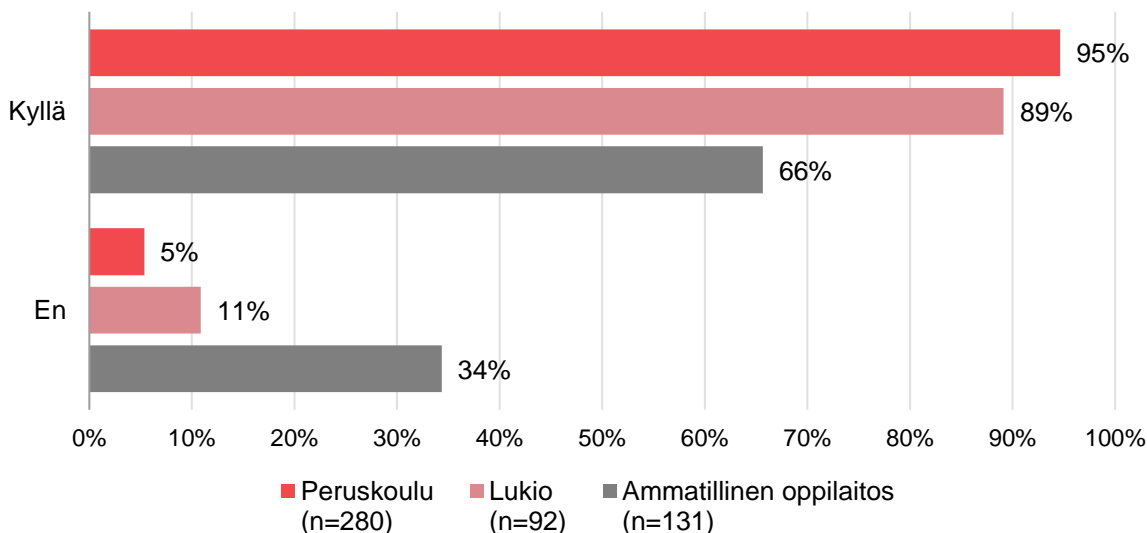
Jaetun materiaalin korvauskäytännöt jakoivat mielipiteitä. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että heidän jakamastaan opetusmateriaalista tulisi saada jonkinlainen korvaus. Korvausta tulisi heidän mukaan antaa etenkin silloin, jos opettaja on joutunut tekemään materiaalin sen takia, ettei oppilaitos ole tarjonnut tarvittavia opetusmateriaaleja.

Jotkut haastateltavista olivat myös sitä mieltä, että he uskaltaisivat jakaa omaa opetusmateriaaliaan, mikäli tietäisivät tekijänoikeusasioista enemmän. Moni oli hyvin epävarma näistä käytännöistä, eikä siksi uskaltanut pistää materiaaliaan jakoon. Osaa huolestutti se, miten laajalle materiaali voisi päätyä, jos sen jakaa verkossa. Myös se, että joku muu voisi muokata haastateltavan alkuperäistä materiaalia, huolestutti osaa, eivätkä he sen takia halunneet luopua omista tekemistä materiaaleista.

”Jakaisin, jos sisäistäisin täysin mikä on sallittua ja mikä ei...” –Peruskoulu

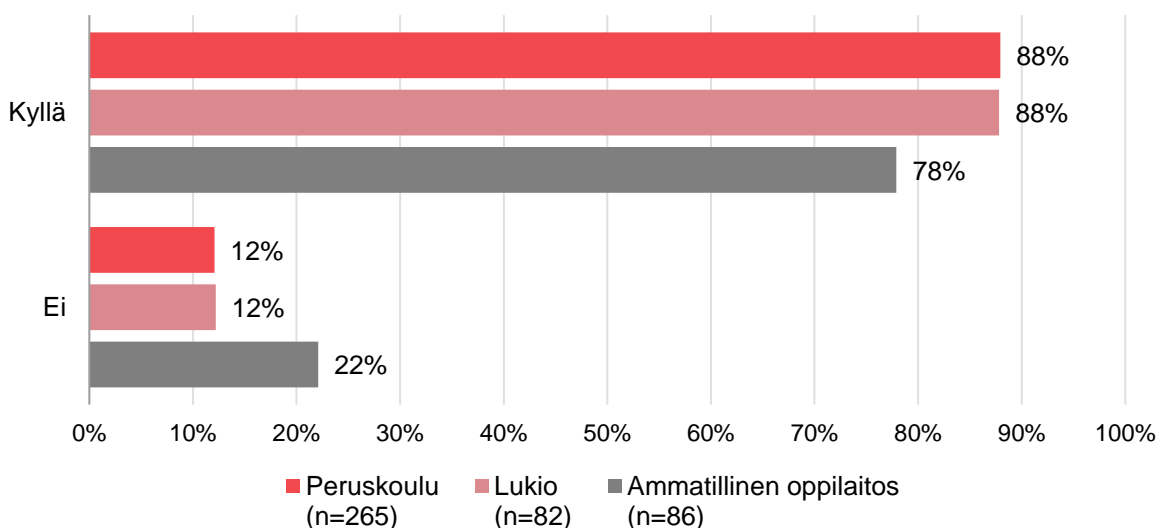
4.2.7. PROJEKTITYÖT OPPILAIDEN KANSSA

Taulukko 34. Teettekö oppilaiden kanssa projektitöitä (esimerkiksi oppilaiden itse tekemiä tai tuottamia videoita, esitelmiä jne.)?

Tutkimuksen mukaan suuri osa vastaajista teki oppilaiden kanssa projektitöitä kaikilla oppilaitosasteilla. Peruskoulussa opettavat tekivät projektitöitä oppilaiden kanssa eniten ja ammatillisessa oppilaitoksessa opettavat vähiten. (Taulukko 34).

Taulukko 35. Liitättekö oppilaiden kanssa projektitöihin aineistoja netistä (tekstiä, kuvia, musiikkia, liikkuvaa kuvia, äänitehosteita jne.)?

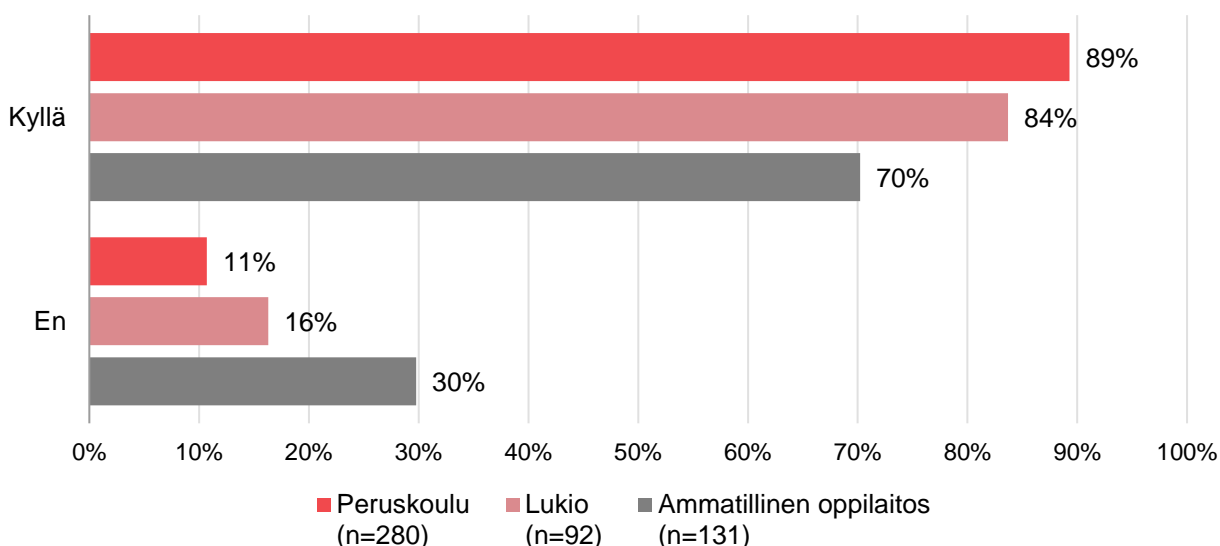
Vastaajilta, jotka tekivät projektitöitä oppilaiden kanssa, kysyttiin verkkoaineistojen liittämistä projektitöihin. Kaikilla oppilaitosasteilla suurin osa vastaajista liitti oppilaiden kanssa projektitöihin aineistoja netistä. Ammatillisessa oppilaitoksessa netistä otettuja aineistoja liitettiin hieman vähemmän muihin oppilaitoksiin verrattuna. (Taulukko 35).

4.3. TEKIJÄNOIKEUDET OPETUKSESSA

Tutkimuksessa kartoitettiin opettajien tietämystä tekijänoikeuksista sekä opettajien kohtaamia tekijänoikeudellisia ongelmia. Erityisesti puhelinhaastattelussa selvitettiin, mistä opettajat etsivät tietoa tekijänoikeuksiin liittyvistä asioista, millaiset aineistot tuottavat ongelmia, miten tekijänoikeusasioita voidaan parhaiten opettaa oppilaille ja mitkä tekijät motivoivat tutustumaan tekijänoikeuksiin.

4.3.1. TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN OPETTAMINEN

Taulukko 36. Oletko opettanut tekijänoikeusasioita oppilaillesi?

Taulukosta 36 nähdään, että melkein 90 % peruskoulussa opettavista vastaajista oli opettanut tekijänoikeusasioita oppilailleen. Lukiossa yli kahdeksan kymmenestä ja ammatillisessa oppilaitoksessa seitsemän kymmenestä oli opettanut tekijänoikeusasioita. Näin ollen yli puolet kaikilla oppilaitosasteilla opettavista olivat opettaneet oppilaille tekijänoikeutta.

Puhelinhaastattelujen avulla haluttiin selvittää, miten tekijänoikeusasioita voisi opettaa parhaiten oppilaille. Haastateltavat kertoivat, että parhaiten tekijänoikeusasioita sai opetettua käytännön työskentelyssä, esimerkiksi oppilaiden itse tehdessä projektitöitä. He kokivat, että tällä tavoin oppilaat oppivat parhaiten, ja tekijänoikeuksista saatiin helpommin

rutiininomaista. Osa haastateltavista kertoi opettavansa tekijänoikeusasioita myös erikseen, esimerkiksi opintojen alussa tai samalla, kun opettaa kopiointikoneen käyttöä.

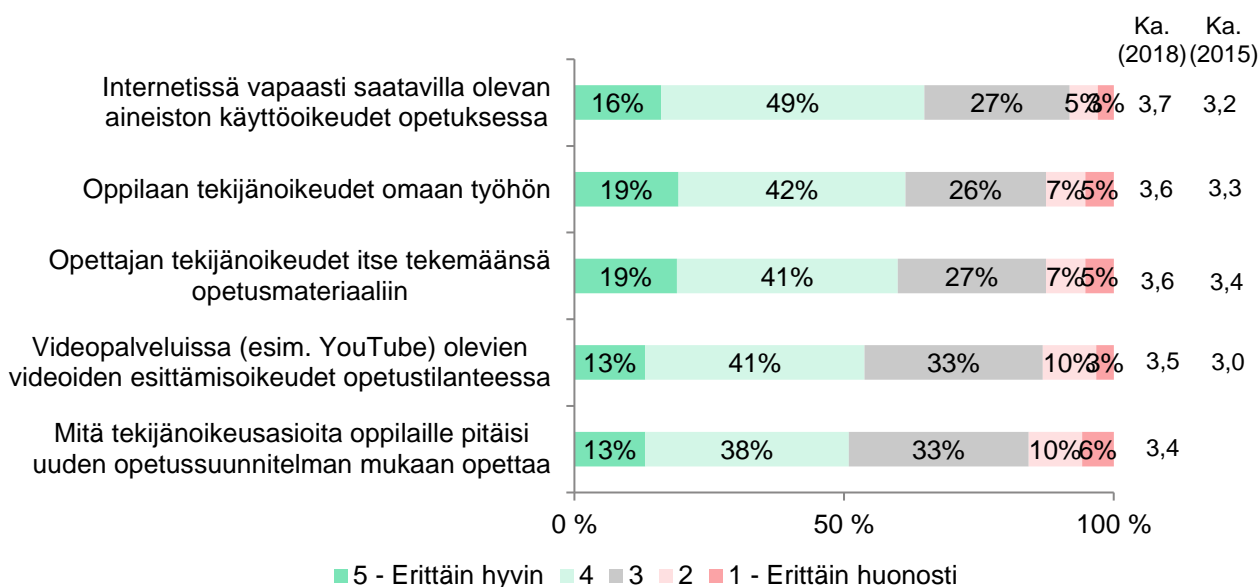
Tekijänoikeusasioiden opettamisessa koettiin olevan myös haasteita. Yksi haastateltava kertoi vähentäneensä projektitöiden tekemistä, koska oppilaiden töiden tarkastus vei liikaa aikaa, sillä oppilaat kopioivat materiaalia suoraan verkosta. Lisäksi ylipäättään tekijänoikeusasioiden opettamiseen koettiin olevan liian vähän aikaa, jolloin se jäi muiden asioiden alle. Haasteena myös nähtiin se, etteivät tekijänoikeusasiat kiinnostaneet oppilaita opetuksesta huolimatta tai he eivät jaksaneet kuunnella. Tämän takia osa koki, että oppilaille pitäisi antaa myös asennekasvatusta tekijänoikeuksiin liittyen: mikä on oikein ja mikä väärin, kenelle toisen materiaalin kopioimisesta on haittaa ja miltä tuntuisi, jos omaa materiaalia käytettäisiin luvattomasti.

Haastatellut opettajat kaipasivat etenkin selkeitä ja tiiviitä sääntöjä sekä ohjeita tekijänoikeusasioista, joita olisi helppo opettaa. Osa koki, että tiedosta on enemmänkin runsaudenpulaa ja sisällöt ovat mutkikkaita, minkä takia he painottivat ohjeiden ytimekkyyttä. Työkaluehdotukseksi nostettiin myös lyhyet videot, joita voisi esittää oppilaille. Toiset taas eivät tarvinneet lisää työkaluja opettamiseen, sillä he kokivat, etteivät tekijänoikeusasiat koske omaa opetusta ja niitä korkeintaan sivutaan tunnilla.

”Varmaan pitäisi käydä eri oppiaineissa tekijänoikeusasioita läpi, osittain jää muiden asioiden alle, vaikka uuden opetussuunnitelman mukaan pitäisi käydä läpi.”
–Peruskoulu

4.3.2. TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN TUNTEMINEN

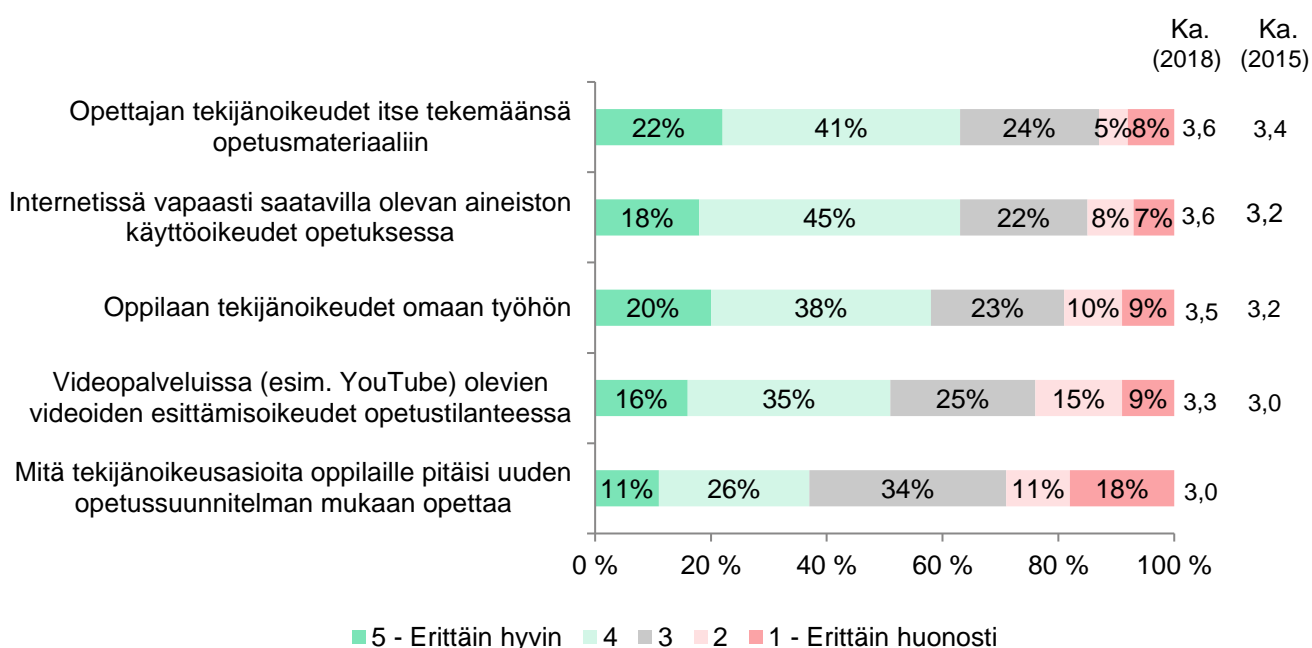
Taulukko 37. Arvioi, kuinka hyvin tunnet seuraavia aihepiirejä liittyen tekijänoikeuteen opetuksessa? Peruskoulu/Lukio

Peruskoulussa ja lukiossa tunnettiin parhaiten internetissä vapaasti saatavilla olevan aineiston käyttöoikeudet opetuksessa. Myös muut aihepiirit tunnettiin melko hyvin. **(Taulukko 37).**

Verrattuna vuoden 2015 selvitykseen, peruskoulu- ja lukiovastaajien keskuudessa tekijänoikeuteen liittyviä aihepiirejä tunnettiin nykyään hieman paremmin. Varsinkin tekijänoikeusasiat liittyen internetissä vapaasti saatavilla olevan aineiston käyttöoikeudet opetuksessa ja tekijänoikeusasiat liittyen videopalveluihin tunnettiin paremmin kuin vuonna 2015. Uutena aihepiirinä tässä tutkimuksessa oli uuden opetussuunnitelman mukainen opetus, minkä takia keskiarvo vuoden 2015 selvityksestä puuttuu.

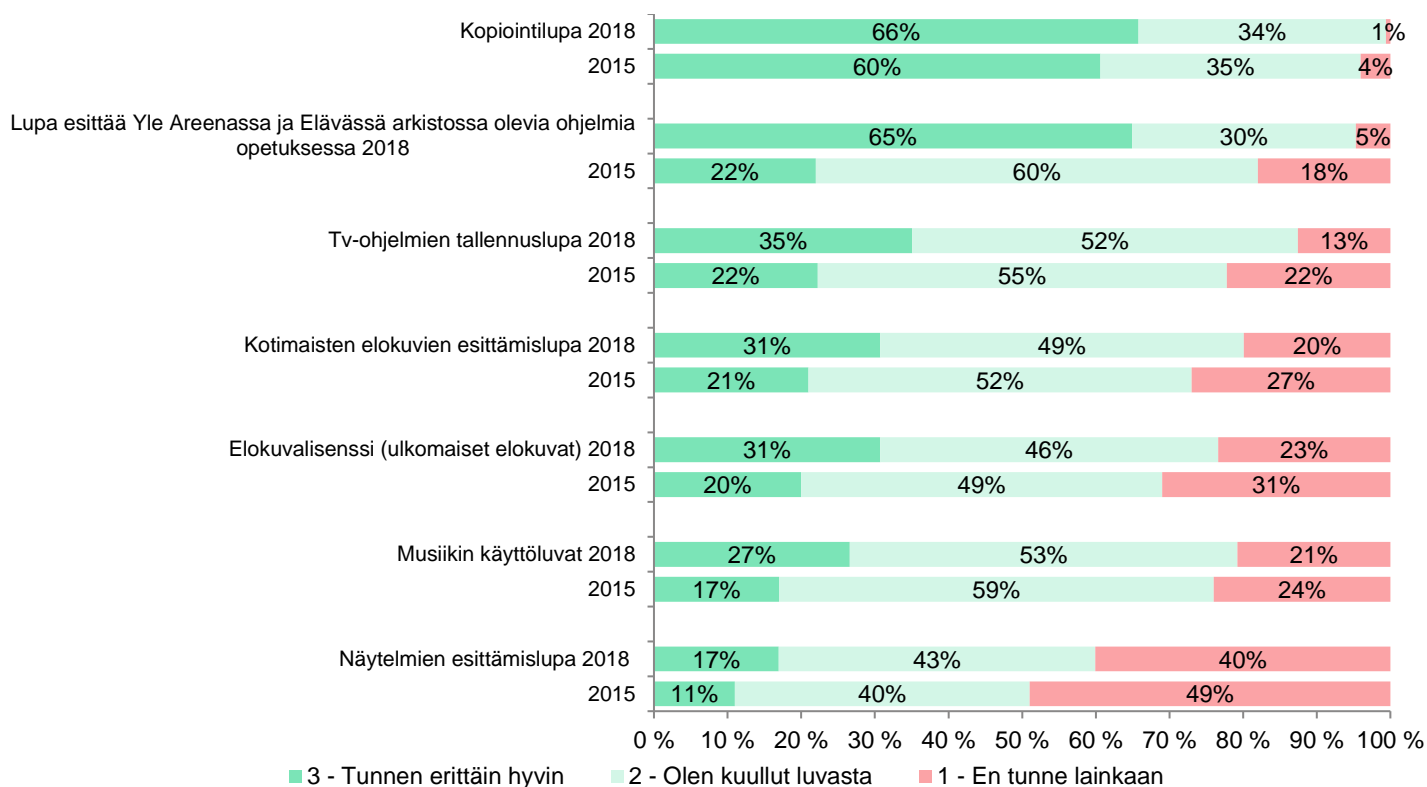
Taulukko 38. Arvioi, kuinka hyvin tunnet seuraavia aihepiirejä liittyen tekijänoikeuteen opetuksessa? Ammatillinen oppilaitos

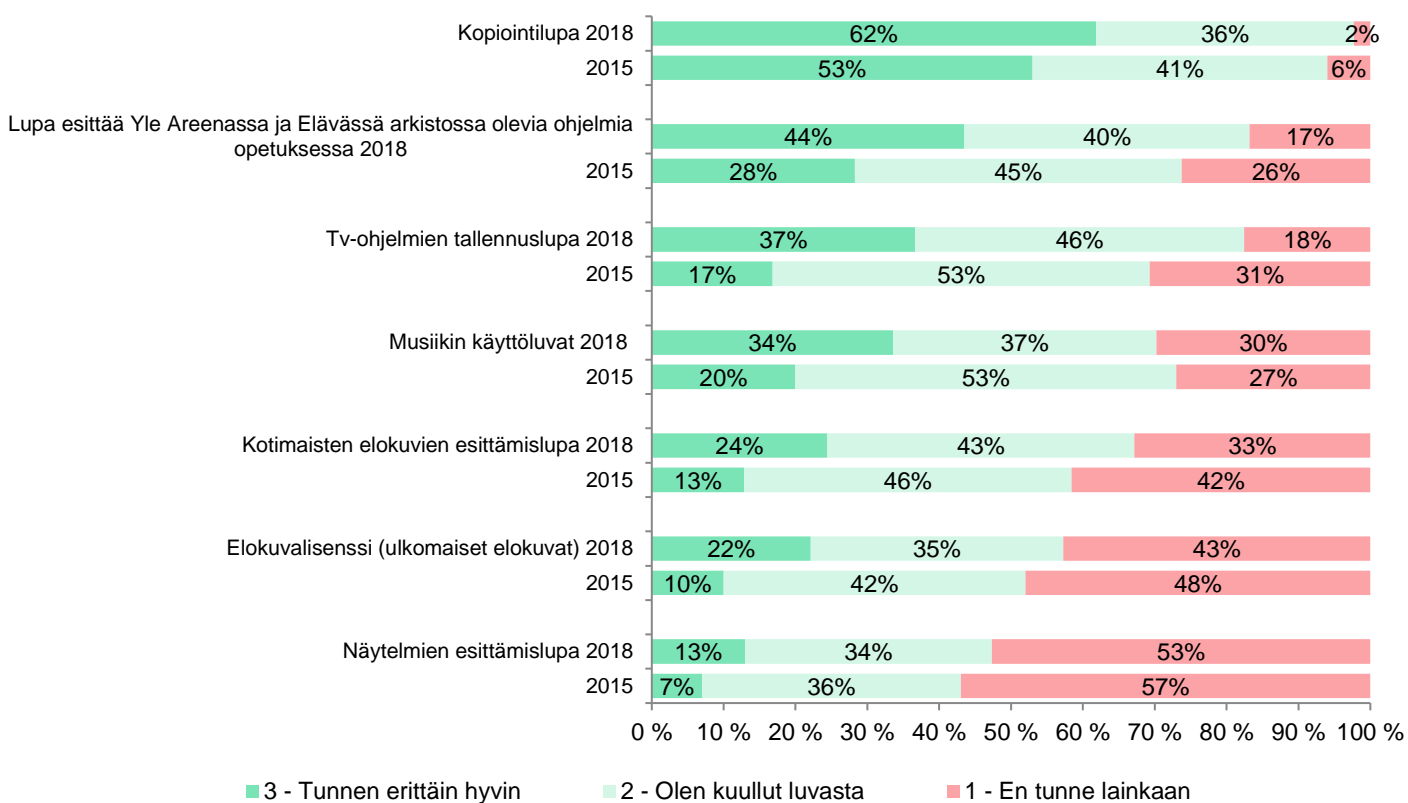
Opettajan tekijänoikeudet itse tekemäänsä opetusmateriaaliin tunnettiin parhaiten ammatillisessa oppilaitoksessa **(taulukko 38)**. Ammatillisen oppilaitoksen ja peruskoulu- ja lukiovastaajien välillä ei ollut suuria eroja aihepiirien tuntemisessa. Tekijänoikeudet opetussuunnitelmassa olivat kuitenkin ammatillisessa oppilaitoksessa opettaville hieman tuntemattomampia kuin peruskoulussa ja lukiossa opettaville vastaajille.

Verrattuna vuoden 2015 selvitykseen myös ammatillisessa oppilaitoksessa tekijänoikeuteen liittyvät aihepiirit tunnettiin paremmin. Erityisesti oppilaan tekijänoikeudet omaan työhön, internetissä vapaasti saatavilla olevan aineiston käyttöoikeudet ja videoiden esittämisoikeudet tunnettiin aiempaa selvitystä paremmin.

Taulukko 39. Tunnetko seuraavat luvat? Peruskoulu/Lukio.

Taulukko 40. Tunnetko seuraavat luvat? Ammatillinen oppilaitos.

Lähes kaikki peruskoulussa tai lukiossa opettavista vastaajista oli vähintään kuullut kopiointiluvasta ja luvasta esittää Yle Areenan ja Elävän arkiston ohjelmia (**Taulukko 39**). Yli kuusi kymmenestä myös tunsi nämä luvat erittäin hyvin. Sen sijaan neljä kymmenestä ei tuntenut lainkaan näytelmien esittämislupaa.

Myös ammatillisessa oppilaitoksessa lähes kaikki vastaajat olivat vähintään kuulleet kopiointiluvasta (**Taulukko 40**). Peruskouluun ja lukioon verrattuna ammatillisessa oppilaitoksessa kaikki luvat tunnettiin huonommin. Etenkin näytelmien esittämislupa ja elokuvalisenssi tunnettiin ammatillisessa oppilaitoksessa melko huonosti: yli puolet vastaajista eivät tunteneet lainkaan näytelmien esittämislupaa ja lähes puolet eivät tunteneet elokuvalisenssiä.

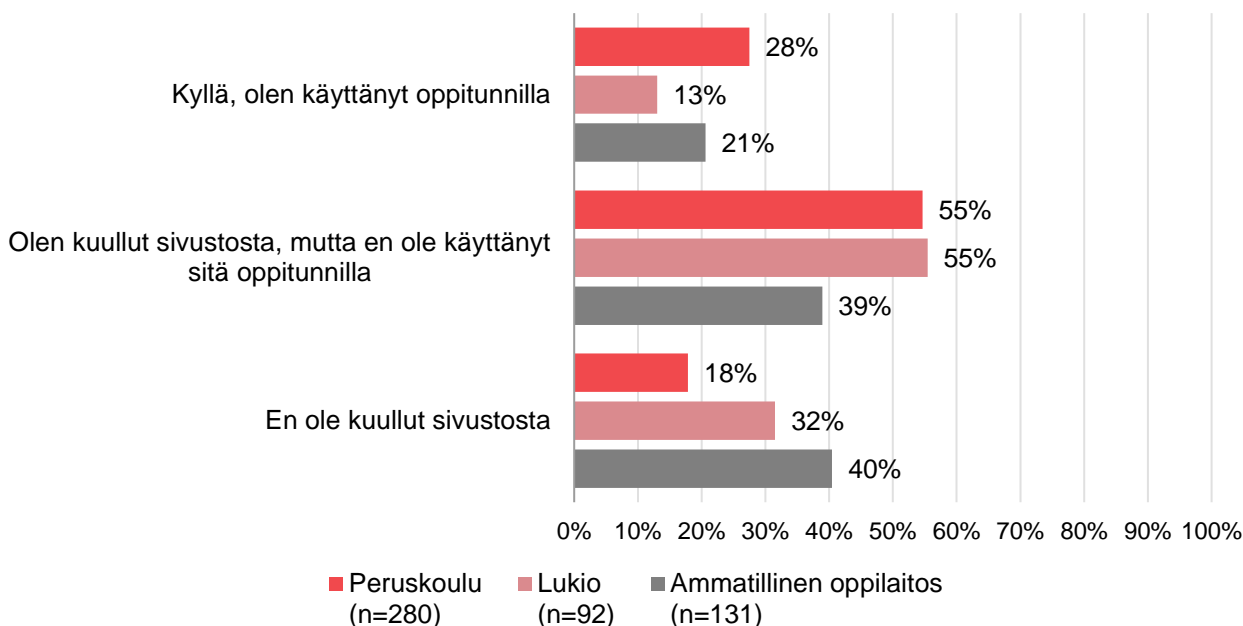
Vuoden 2015 selvitykseen verrattuna luparatkaisut tunnettiin kaikilla oppilaitosasteilla nykyään paremmin. Etenkin Yle Areenan ja Elävässä arkistossa olevien ohjelmien esityslupien tunteminen oli noussut vuoteen 2015 verrattuna.

Lupien tuntemista verrattiin myös koulutuksiin osallistumiseen. Vertailussa huomattiin, että koulutukseen osallistuneet tunsivat kopiointiluvan, luvan esittää Yle Areenassa ja Elävässä arkistossa olevia ohjelmia, kotimaisten elokuvien esittämisluvan ja elokuvalisenssin paremmin kuin ne, jotka eivät olleet osallistuneet koulutuksiin.

Puhelinhaastatteluissa haastateltavat kokivat tuntevansa oppilaitoksen luparatkaisut pääpiirteissään, ja etenkin kopiokoneen vieressä olevan kopiointilupataulu oli monelle tuttu. Muita lupia, joita osa haastateltavista mainitsi, olivat elokuvalupa, tv-nauhoitusluvat, kirjaluvat ja digiluvat. Nämä olivat kuitenkin useimmille haastateltaville tuntemattomampia. Osa taas koki, ettei heidän oppilaitoksessa ollut tiedotettu luvista, eivätkä luvat olleet heille tuttuja.

4.3.3. KOPIRAITILAN KOULU

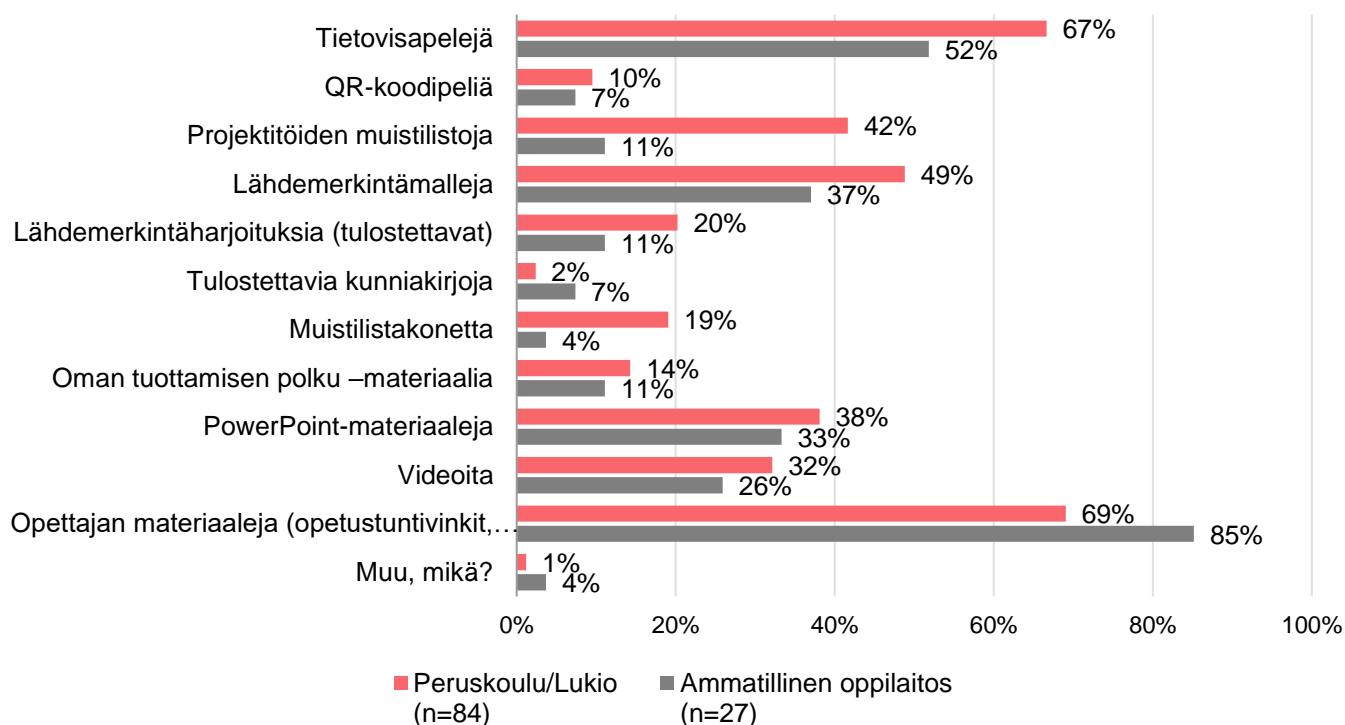
Taulukko 41. Onko Kopiraittilan koulu sinulle tuttu?

Taulukon 41 mukaan peruskoulussa opettavat vastaajat käyttivät Kopiraittilan koulua oppitunnilla eniten: heistä lähes kolmannes oli käyttänyt sivustoa. Ammatillisessa oppilaitoksessa opettavista vastaajista noin viidennes oli käyttänyt Kopiraittilan koulua oppitunnilla, mutta toisaalta neljä kymmenestä ei ollut kuullut sivustosta. Hieman yli puolet peruskoulussa ja lukiossa opettavista vastaajista oli kuullut sivustosta, mutta ei ollut käyttänyt sitä.

Kopiraittilan koulun käyttöä verrattiin koulutuksiin osallistuneisiin. Ne vastaajat, jotka kertoivat osallistuneensa tekijänoikeuskoulutuksiin, käyttivät useammin Kopiraittilan koulua oppitunnilla (37%) kuin ne, jotka eivät olleet osallistuneet koulutuksiin (16%). Lisäksi 34% niistä vastaajista, jotka eivät olleet osallistuneet koulutuksiin, eivät olleet kuulleet sivustosta lainkaan.

Taulukko 42. Mitä työkaluja tai materiaaleja olet käyttänyt Kopiraattilan koulusta oppitunnilla?

Kopiraattilan koulua käyttäviltä kysyttiin tarkemmin, mitä työkaluja tai materiaaleja he olivat käyttäneet. **Taulukon 42** perusteella tietovisapelit ja opettajan materiaalit olivat käytetyimpiä työkaluja tai materiaaleja Kopiraattilan koulussa. Peruskoulussa ja lukiossa käytettiin etenkin tietovisapelejä, projektitöiden muistilistoja, lähdemerkintämalleja ja opettajan materiaaleja. Ammatillisessa oppilaitoksessa käytettiin samoja, lukuun ottamatta projektitöiden muistilistoja.

Kopiraattilan koulun käytöstä kysyttiin myös puhelinhaastatteluissa. Suurimmalle osalle puhelinhaastateltavista Kopiraattilan koulu oli tuttu vähintään nimeltä. Ne, jotka käyttivät sivustoa, kokivat sen hyödylliseksi. He olivat käyttäneet esimerkiksi lukuklaania ja pelejä, ja ylipäätään tutkineet oppilaiden kanssa sivun materiaaleja. Monet eivät kuitenkaan käyttäneet sivustoa. Suurimpana syynä tälle oli, ettei sitä nähty tarpeellisena oman opetuksen, kuten fysiikan tai matematiikan kannalta. Muutkin haastateltavat mainitsivat siitä, että sivusto sopisi parhaiten yhteiskuntaopin, äidinkielen tai tietotekniikan tunneille. Sen sijaan muilla tunneilla koettiin soveltuvammaksi opettaa tekijänoikeusasioita käytännössä tehtävien yhteydessä. Muutama haastateltavista kertoi, ettei ollut kuullut Kopiraattilan koulusta.

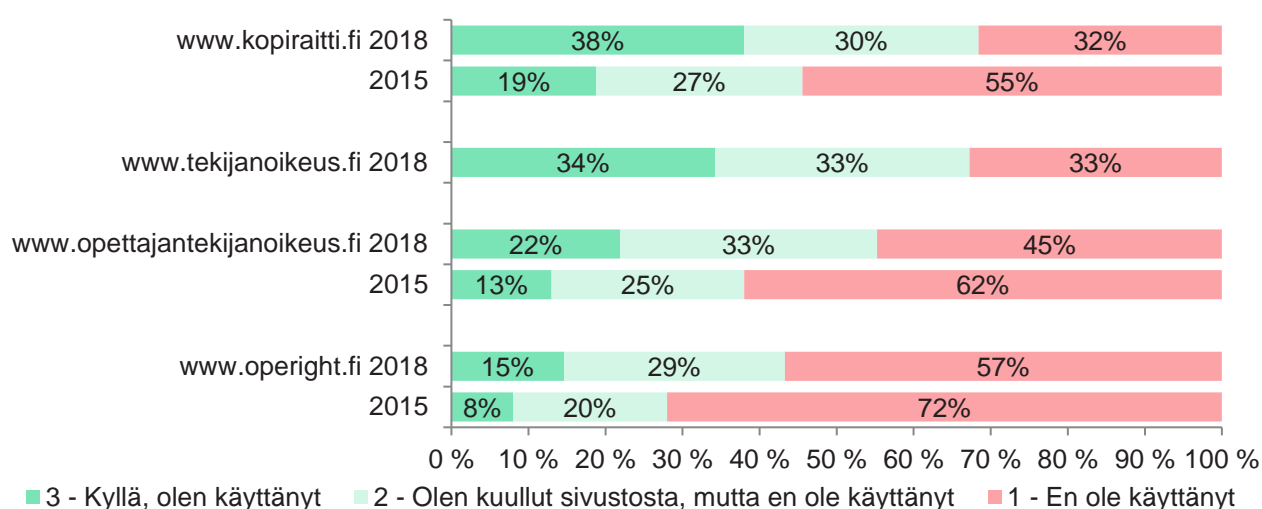
”Joskus olen käyttänyt Kopiraattilan koulua. Käsitteistö on niin vaikeaa erityisoppilaille, että ne on helpompi ottaa tilanteen kanssa, ei erikseen opetella.” - Peruskoulu

Kopiraattilan kouluun ei varsinaisesti toivottu lisää materiaalia, mutta yksi ehdotus tuli toiminnallisen pelin lisäämisestä sivulle. Toinen haastateltava puolestaan toivoi, että olemassa olevaan peliin voisi rekisteröityä ennen pelaamista. Kopiraattilan koulun koettiin soveltuvan kaikkiaan paremmin alakoululaisille kuin yläkoululaisille, joiden nähtiin kyllästyvän materiaaliin. Myös yläkouluikäiset itse olivat vastaajien mukaan kokeneet materiaalin pienemmille soveltuvaksi. Yksi ehdotus tulikin, että visuaalista maailmaa voisi muokata enemmän eri ikäryhmille soveltuvaksi.

”Ollaan Kopiraattilan koulua käytetty. Se on enemmän alakoululaisille, yläkoululaiset vähän kyllästy siihen. Tehtiin tehtäviä, käytettiin paljon aikaa, se on varmaan semmoinen, mitä teetän uudestaan kasiluokkalaisille mediailmaisussa.” –Peruskoulu

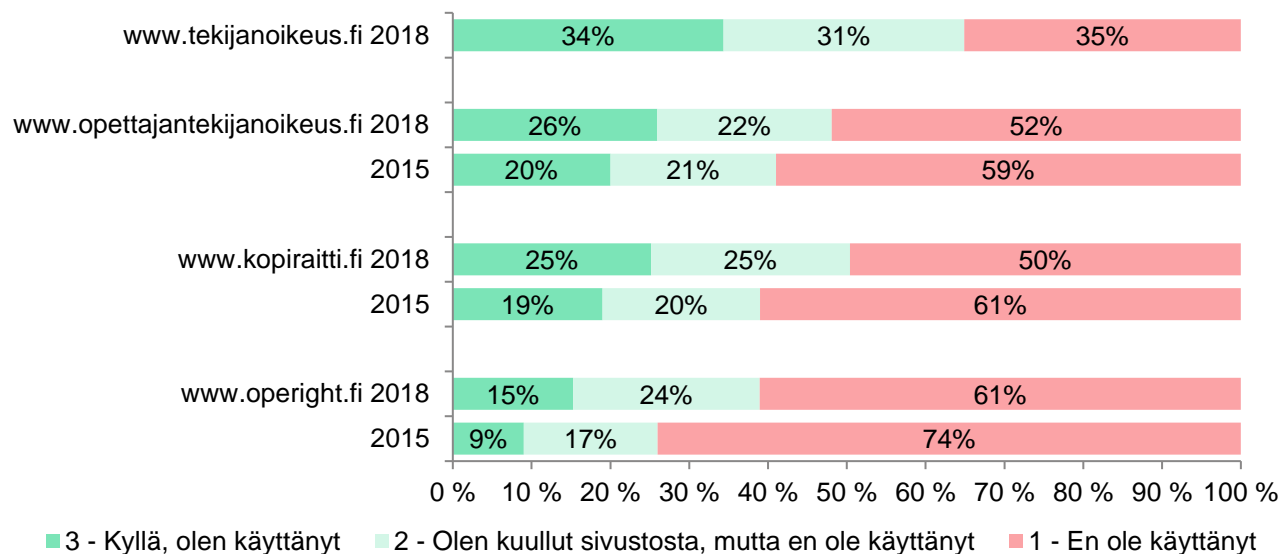
4.3.4. TEKIJÄNOIKEUSTIEDON HANKKIMINEN

Taulukko 43. Oletko käyttänyt seuraavia verkkosivuja? Peruskoulu/Lukio.

Taulukon 43 mukaan peruskoulussa ja lukiossa opettavat vastaajat olivat käyttäneet eniten kopiraatti.fi-sivustoa. Kolmannes oli myös käyttänyt tekijanoikeus.fi-sivustoa. Operight.fi-sivustoa puolestaan oli käytetty vähiten: yli puolet vastaajista kertoi, ettei ollut käyttänyt sivustoa.

Taulukko 44. Oletko käyttänyt seuraavia verkkosivuja? Ammatillinen oppilaitos.

Taulukon 44 perusteella ammatillisessa oppilaitoksessa tekijanoikeus.fi oli käytetyin sivusto. Operight.fi oli myös ammatillisessa oppilaitoksessa vähiten käytetty sivusto – yli puolet vastaajista ei ollut käyttänyt sitä. Ammatillisessa oppilaitoksessa mainittuja verkkosivuja käytettiin ylipäätään vähemmän kuin peruskoulussa tai lukiossa.

Verkkosivujen käyttöä verrattiin tekijänoikeuskoulutuksiin osallistuneisiin. Vertailussa huomattiin, että ne vastaajat, jotka olivat käyneet tekijänoikeuskoulutuksessa, käyttivät muita enemmän kaikkia mainittuja verkkosivuja.

Vuoden 2015 selvitykseen verrattuna tekijänoikeuksiin liittyvien verkkosivujen käyttö oli lisääntynyt kaikilla oppilaitosasteilla. Tekijanoikeus.fi:n käyttöä ei ollut aiemmassa selvityksessä kysytty.

Muut kanavat tekijänoikeustiedon hankkimiselle

Puhelinhaastattelussa haastateltavilta kysyttiin avoimesti, mistä he saavat pääosin tietoa tekijänoikeuksiin liittyvistä asioista. Suurin osa haastateltavista kertoi etsivänsä tietoa tekijänoikeusasioista internetistä. He mainitsivat käyttävänsä Kopioston ja Teoston nettisivuja, Kopiokissaa, Kopiraittilan koulua, Tekijänoikeusopasta, Alakoulun aarreaittaa, tekijanoikeus.fi:n sekä mediakasvatusseuran sivuja. Osa kertoi myös käyneensä koulutuksessa, lukevansa tietoa kirjoista tai keskustelevansa kollegoiden kanssa. Pääosin koettiin, että tietoa pitää etsiä itse sen sijaan, että koulu esimerkiksi ohjeistaisi tekijänoikeusasioissa. Muutamat haastateltavat kertoivat oppilaitoksensa järjestäneen koulutuksia tai että aiheesta oli keskusteltu opettajankokouksissa.

”Ainoastaan itse hakemalla ja Kopioston ja Kopiokissan kautta. Opettajille ei muuten ole pidetty mitään erityistä ”saarnaa” tekijänoikeuksista. Minäkin olen

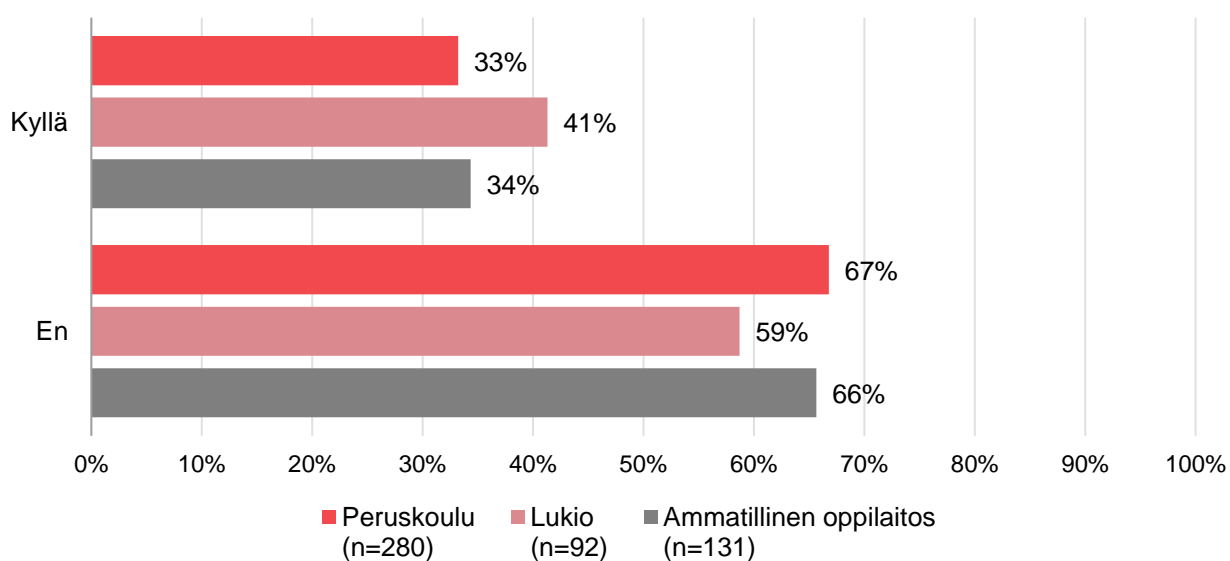
ollut neljässä koulussa töissä, kukaan rehtoreista ei ole alussa ikinä sanonut tekijänoikeuksista. On pitänyt itse löytää se tieto.” –Peruskoulu

Tietoa myös kuvailtiin olevan melko helppo löytää, mutta ongelmaksi muotoutui ajanpuute. Lisäksi huonon omatunnon koettiin olevan este tiedonhaualle. Osa haastateltavista ei halunnut etsiä tietoa tekijänoikeuksista, koska he eivät halunneet vaikeuttaa omaa työtään ja kokea huonoa omatuntoa siitä, että rikkovat tekijänoikeuksia. Heidän mielestään oli helpompi olla epä tietoinen tekijänoikeusasioista. Osa myös sanoi, että tietoa on niin paljon, mikä vaikeutti vastausten löytämistä.

”En usko, että kyse olisi siitä, ettei tietoa olisi saatavilla, vaan kyse on siitä, että sitä ei haluta ottaa vastaan. Sen takia että se tuo huonoa omaatuntoa ja vaikeuttaa omaa työskentelyä, jos kaikkia sääntöjä yrittää noudattaa.” – Lukio

4.3.5. TEKIJÄNOIKEUSKOULUTUKSEEN OSALLISTUMINEN

Taulukko 45. Oletko koskaan osallistunut tekijänoikeuskoulutukseen?

Taulukosta 45 nähdään, että yli puolet vastaajista kaikissa oppilaitoksissa ei ollut koskaan osallistunut tekijänoikeuskoulutuksiin. Lukiota oli osallistuttu useammin tekijänoikeuskoulutuksiin kuin peruskoulusta tai ammatillisesta oppilaitoksesta.

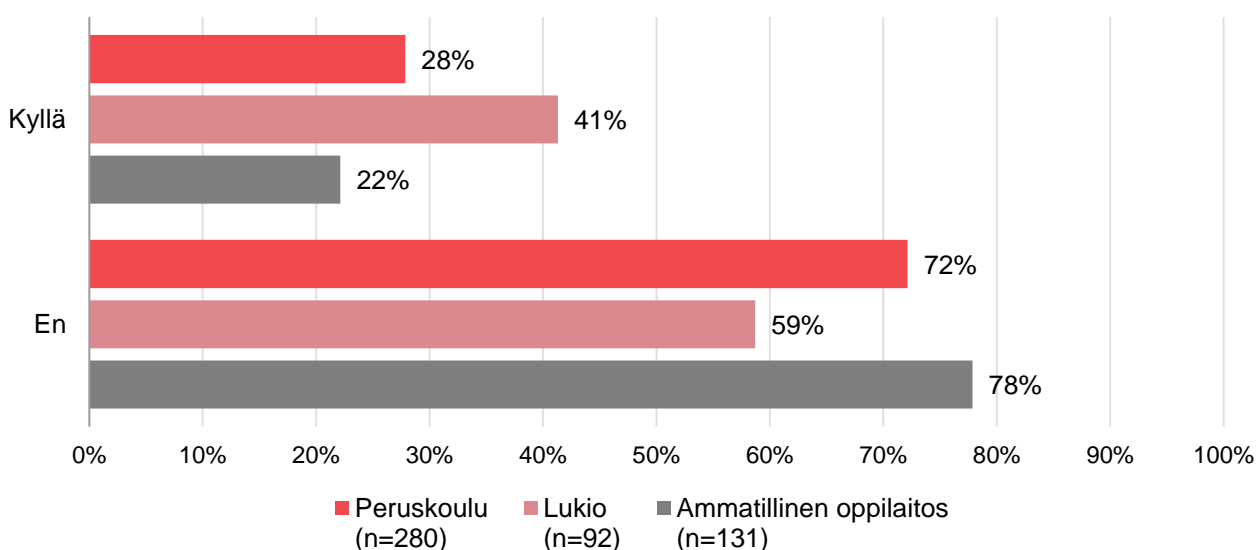
Niiltä vastaajilta, jotka olivat käyneet tekijänoikeuskoulutuksessa, kysyttiin avoimesti, milloin ja missä he olivat osallistuneet koulutukseen. Peruskoulussa ja lukiossa opettavista vastaajista moni oli käynyt koulutuksen verkossa tai työpaikan ulkopuolisessa koulutuksessa, kuten Educa-messuilla tai osana tutoropettajakoulutusta. Ammatillisessa

oppilaitoksessa opettavat vastaajat olivat saaneet koulutuksen joko työpaikallaan tai työpaikan ulkopuolella, esim. OAJ:n toimesta.

Saatujen tulosten perusteella tekijänoikeuskoulutukseen osallistuminen oli hieman noussut vuoden 2015 selvitykseen verrattuna. Vuoden 2015 tutkimuksessa peruskoulussa ja lukiossa opettavista vastaajista 27% oli vastannut saaneensa tekijänoikeuskoulutusta. Ammatillisissaten oppilaitoksissa opettavista vastaajista 33% oli saanut tekijänoikeuskoulutusta vuonna 2015.

4.3.7. TEKIJÄNOIKEUDELLISET ONGELMAT

Taulukko 46. Oletko kohdannut tekijänoikeudellisia ongelmia opetustyössä viime aikoina?

Taulukon 46 mukaan lukiossa tekijänoikeudellisia ongelmia oli kohdattu enemmän kuin peruskoulussa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Yli puolet vastaajista kaikilla oppilaitosasteilla vastasi, ettei ollut kohdannut tekijänoikeudellisia ongelmia viime aikoina.

Kuten aiemmassa vuoden 2015 selvityksessä, myös tässä tutkimuksessa huomattiin, että ne vastaajat, jotka olivat osallistuneet tekijänoikeuskoulutuksiin, olivat kokeneet enemmän ongelmia (39%) kuin ne, jotka eivät olleet osallistuneet koulutuksiin (23%).

Vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, millaisia tekijänoikeusongelmia he olivat kohdanneet opetuksessa. Peruskoulussa opettavista vastaajista moni harmitteli sitä, ettei suurta osaa hyvää ja ”opetusta elävöittävää” materiaalia saanut käyttää. Lukiossa opettavien vastaajien vastauksista nousi erityisesti esille se, että tekijänoikeussäännöt olivat ristiriidassa opetussuunnitelman kanssa, johon kuuluu muun muassa av-materiaalin opiskelu. Ammatillisissa oppilaitoksissa opettavien vastaajien vastauksista nousi vastaavasti kokemus siitä, että työyhteisö ei noudata tekijänoikeussääntöjä ja se, että työnantaja painostaa tai vaatii jakamaan itse tehtyä materiaalia korvauksetta.

Lisäksi tutkimuksessa haluttiin vertailla sitä, kokevatko muiden materiaalia omaan materiaaliin liittävät opettajat enemmän tekijänoikeusongelmia. 33% niistä vastaajista, jotka liittivät muiden aineistoja omaan materiaaleihinsa, oli kohdannut tekijänoikeusongelmia. 21% puolestaan kertoi, ettei ollut kohdannut tekijänoikeusongelmia.

Tekijänoikeusongelmien kohtaamista vertailtiin myös siihen, kiinnittääkö huomiota videoiden esittämisen luvallisuuteen, sillä videoiden esittäminen liittyy vahvasti tekijänoikeuksiin. Tutkimuksesta ilmeni, että 34% vastaajista, jotka kiinnittivät huomiota videoiden esittämisen luvallisuuteen opetuksessa, olivat kohdanneet tekijänoikeusongelmia. Sitä vastoin niistä, jotka eivät kiinnittäneet huomiota videoiden esittämisen luvallisuuteen, vain 22% kertoi kohdanneensa tekijänoikeusongelmia.

Tekijänoikeusongelmien kohtaamista tarkasteltiin vielä kopiointiluvan tuntevien ja sitä vähemmän tuntevien kesken. 33% kopiointiluvan erittäin hyvin tuntevista oli kohdannut tekijänoikeusongelmia, kun taas 19% luvasta kuulleista ja 25% niistä, jotka eivät tunteneet kopiointilupaa, olivat kohdanneet tekijänoikeusongelmia. Näin ollen kopiointilupaa tuntevat saattoivat kiinnittää enemmän huomiota tekijänoikeusasioihin, mitä kautta myös ongelmia kohdattiin enemmän.

Puhelinhaastattelussa haastateltavat kertoivat tekijänoikeusasioiden tulevan usein vastaan niiden aiheuttamien ongelmien kautta, mutta myös koulutusten, uuden opetussuunnitelman ja kustantajilta sekä Kopiostolta tulevien muistutusten kautta. Osa kertoi tekijänoikeusasioiden tulevan vastaan omassa opetuksessa. Esimerkiksi kuvataiteessa opetettiin, mitä kuvia voi käyttää, tai työelämätaitojen yhteydessä opetettiin yleisesti tekijänoikeusasioita.

4.3.7.1. OPETTAJIEN KOHTAAMIA TEKIJÄNOIKEUSONGELMIA

Aineistojen tuottamat ongelmat

Monet haastateltavat puhuivat tekijänoikeuksien harmaasta alueesta – missä menee raja siinä, minkä verran saa kopioida tai mitä kaikkea saa näyttää ja käyttää opetuksessa. He kokivat, että niin sanotulle harmaalle alueelle joutuu helposti, ja opettajien kesken vaihtelee, kuka noudattaa ohjeita tarkemmin ja kuka löyhemmin.

”Harmaata aluetta, ei yksikään koulu mene ohjeiden mukaan, ei mene mullakaan, esimerkiksi opiskelijat tekevät materiaalia, ei saisi ottaa netistä kuvaa.” –Lukio

Tekijänoikeusongelmia kohdattiin etenkin videoiden, YouTube-videoiden, elokuvien ja kuvien kohdalla, mutta osalla oli ongelmia myös kirjojen kanssa. Osa kertoi, että vaikka heillä ei ollut varsinaisia ongelmia, he olivat kokeneet näiden materiaalien kohdalla epätietoisuutta. Videoiden, elokuvien ja Youtube-videoiden osalta haastateltavilla oli vaikeuksia tietää, mitä on sallittua näyttää ja mitä ei. Lisäksi tv-yhtiöiden palveluissa olevien sekä tallennettujen tv-ohjelmien näyttämisen aikarajat tuottivat päänvaivaa

haastateltaville. Aikarajan umpeuduttua haastateltavat eivät voineet enää näyttää löytämänsä hyvää ohjelmaa, vaan joutuivat etsimään uuden, mikä koettiin työlääksi. Videoiden aikarajojen koettiin myös olevan hankalia muistaa. Kaikkiaan haastateltavat kertoivat sääntöjen noudattamisen olevan hankalaa ja he saattoivat säännöistä huolimatta esittää videoita. Lisäksi sääntöjen koettiin hankaloittavan opetustyötä. Esimerkiksi se, ettei YouTube-videoita voitu näyttää luokassa kaikille yhteisesti, vaan linkki piti jakaa oppilaille erikseen itse katsottavaksi, hidasti haastateltavien mukaan opetustilannetta.

”Äidinkielen opettajien pitäisi opettaa av-materiaalin lukemista ja analysoimista, mutta aineistoja ei useinkaan saisi tekijänoikeudellisista syistä käyttää. Kierrän asiaa niin, että opiskelijat katsovat omilta laitteiltaan. Kokeet teemme suljetussa ympäristössä, joten leikin, että av-aineistoja saa käyttää - en ota selvää, saako käyttää, jotta en tunne huonoa omatuntoa, jos ei saisikaan käyttää kokeissa. Osittainen ristiriita tässä on: kirjoja ja niiden katkelmia saa käyttää opetuksessa, kuvia myös, eikä niiden tekijöiden oikeuksia kuuluteta. Av-materiaalin käyttö opetuksessa sen sijaan tahtoo kaatua tekijänoikeuksiin, mutta lieneekö ero sitten siinä, että pitäisi olla ostettuna esittämislupakin.” –Lukio

”Jos on joku opetusvideo, joka on hyvä, siinä on sääntö, että saisin pitää 2v ja sit pitäis poistaa. Se kuorma etsiä uutta ja yhtä hyvää videota, ellei parempaa, se on kovin työlästä.” –Peruskoulu

Myös kuvien kohdalla haastateltavat pohtivat sitä, mitä saa käyttää ja kuinka tarkasti kuviin tulisi viitata. Haastateltavat kuvailivat kokevansa hämmennystä ja jopa ärsytystä, koska eivät tieneet, mitä kuvia saivat käyttää. Ratkaisut kuvien käyttöongelmiin vaihtelivat: osa kertoi käyttävänsä kuvia tekijänoikeuksista huolimatta ja ilman lähdeviitteitä, toiset taas kertoivat käyttävänsä omia kuvia tai etsivänsä toisen luvallisen kuvan tilalle. Osa haastateltavista kuitenkin koki, että luvallisten kuvien löytäminen oli helppoa esimerkiksi CC-lisenssin avulla tai Pixabayn kautta. Heidän mukaansa oppilailla oli enemmän ongelmia siinä, mistä kuvia saa ottaa, minkä takia opetuksessa piti olla tarkkana oppilaiden kanssa.

”Käytän omia kuvia, mutta siitä on niin paljon keskustelua alakoulun aarreatassa, että mikä on riittävä oikeus käyttää kuvaa ja viitata kuvaa, ei selkeää vastausta, CC-lisenssistä kahdenlaista tietoa.” –Peruskoulu

Lisäksi haastateltavat kohtasivat tekijänoikeusongelmia kirjojen kanssa. Osalle oli epäselvää, kuinka paljon kirjoista sai kopioida, vaikka monille kopiokoneen vieressä olevat Kopioston ohjeet olivatkin tuttuja. Osa myös kommentoi, että vaikka he eivät itse rikkoneet sivumääräsääntöjä, he olivat huomanneet muiden opettajien kopioivan kirjoja vapaasti. Haastateltavat myös kommentoivat oppilaiden kopioivan kirjoja, kuten tehtäväkirjoja tai silloin, jos jokin kirjasarja oli loppuunmyyty.

”Olen kohdannut tekijänoikeusasioissa semmoista, että säännöt ovat kopiokoneen vieressä, mutta kyllä olen huomannut, että kuitenkin kopioidaan puoli kirjaa, useammassa oppilaitoksessa kyllä olen huomannut sitä tapahtuvan.” –Ammatillinen oppilaitos

Tekijänoikeussäännöt ja tiedonpuute

Yleisesti ongelmien koettiin johtuvan tekijänoikeussääntöjen paljoudesta ja epäselvyydestä sekä tiedon, ajan ja määrärahojen puutteesta. Haastateltavien mukaan sääntöjä oli liian paljon, jolloin niitä oli vaikea muistaa ja noudattaa. Osan mielestä opettajat ylipäättään tiesivät melko vähän tekijänoikeuksista. Myöskään oppilailla tai työnantajalla ei nähty olevan riittävää tietämystä, minkä takia esimerkiksi oppilaat saattoivat ottaa kuvia mistä tahansa ilman lähdemerkintöjä. Haastateltavat kertoivat, ettei heillä ollut riittävästi aikaa etsiä tietoa tekijänoikeuksista, etenkin kun tietoa löytyi paljon.

”Se että on niin paljon erilaisia tekijänoikeuksia, ja sitten että tieto on ajallaan. Opettamisen kannalta yritän löytää kaikki eri vaihtoehdot, mutta kokonaiskuva on hyvin suuri ja on haastavaa hallita kokonaisuus.” –Ammatillinen oppilaitos

”Ehkä sitten kuitenkin, kun en ole niin tarkkaa noudattanut, se on hankalaa. Että kyllä minunkin pitäisi useamman kerran toistaa, jotta tiedän säännöt täsmälleen, ja käytännössä kun äkkiä jotain kuvia tai tekstiä tekee, niin että täsmälleen muistaisi.” –Ammatillinen oppilaitos

Lisäksi yksi peruskoulussa opettava haastateltava kertoi koulun määrärahojen olevan liian pienet, ja koska opetusmateriaalit piti tehdä itse, niin hän joutui tietoisesti rikkomaan tekijänoikeuksia. Haastateltavat myös kertoivat, että jos oppilaille ei ollut hankittu riittävästi kirjoja, oppilaat saattoivat kopioida kirjoja itse. Tekijänoikeuksien rikkominen kuitenkin vaivasi suurinta osaa haastateltavista.

”Ongelma on, että tiedän rikkovani, käytän tallenteita, joita ei saa käyttää, otan monisteita joita ei saisi ottaa. Määrärahat ovat niin pienet.” –Peruskoulu

Toisaalta osa haastateltavista koki tekijänoikeuslait opetustyötä rajoittavaksi ja heidän mukaansa laki tuli vastaan sekä opetussuunnitelmassa että varsinaisessa opetuksessa. Lakien ei nähty vastaavan nykypäivää, jossa opettajat käyttävät laajasti oppikirjojen lisäksi muita materiaaleja, kuten videoita, elokuvia ja mainoksia. Toiveena oli, että tekijänoikeuslakeja lievennettäisiin opetuksen kohdalla, sillä kyseessä ei ole kaupallinen vaan oppimistarkoitus. Erityisesti lukiossa opettavat vastaajat toivoivat muutosta tekijänoikeuslakeihin.

”Säädökset eivät ole tätä päivää. Ne eivät ota huomioon opetusta, miten paljon käytetään materiaalia ja kun käytetään muitakin medioita kuin oppikirjoja. Koulun tarpeet ovat erilaisia nykyään.” –Lukio

Asenteet tekijänoikeuksia kohtaan

Yleisesti haastateltavien vastauksista heijastui halu noudattaa tekijänoikeuksia, mutta koska ne eivät olleet selkeitä tai helppoja ymmärtää, niitä rikottiin. Monet kuitenkin kokivat tekijänoikeudet tärkeiksi.

Opettajien ja oppilaiden kerrottiin teoriassa tietävän tekijänoikeuksista, mutta käytännössä näistä säännöistä ei välitetty. Vastaajat kertoivat, että kirjoista kopioidaan enemmän sivuja kuin olisi sallittua tai kuvia otetaan vapaasti internetistä välittämättä niiden tekijänoikeuksista. Yksi haastateltava esimerkiksi kertoi, ettei kokenut huonoa omaatuntoa tekijänoikeuksista, eikä häntä ylipäättään kiinnostanut selvittää niihin liittyviä asioita. Sekä opettajille että oppilaille toivottiin tästä johtuen asennekasvatusta.

”Yläasteikäisten kanssa saa olla aika tarkka. Teoriassa he tietävät tekijänoikeusasioista, mitä saa käyttää ja mitä ei, mutta siitä huolimatta julkaisevat. Teoria ja käytäntö eivät kohtaa.” –Peruskoulu

Oppilaiden toiminnan tekijänoikeusasioissa koettiin hidastavan työntekoa, sillä oppilaiden töiden tarkistamiseen meni enemmän aikaa oppilaiden tekemän kopioinnin takia. Toiveena olikin, että kaikki materiaalit olisivat sähköisiä, jotta opettajat pystyisivät helposti tarkistamaan, löytyykö oppilaiden töistä kopiointia.

”Oppilaiden tuotosten tarkistaminen, onko niissä käytetty materiaali luvallista, onko kopioitu. Helpottaisi, jos kaikki olisi sähköistä, vaikeaa etsiä kuvia paperille tehdyistä tuotoksista.” –Peruskoulu

Osalla ei ole ongelmia tekijänoikeuksien kanssa

Osa haastateltavista kertoi, ettei ollut kohdannut ongelmia tekijänoikeuksissa. He olivat melko perillä tekijänoikeusasioista ja ottivat myös selvää eri materiaalien käyttöoikeuksista. He kokivat, että tekijänoikeusvapaata materiaalia löytyy hyvin verkosta. Jos he eivät olleet varmoja jonkin materiaalin käytöstä, he jättivät kyseisen materiaalin käyttämättä. Heistäkin kuitenkin osa harmitteli esimerkiksi videoiden kohdalla, ettei voinut näyttää tiettyjä videoita, vaikka olisi halunnut.

”Ei ole tullut tekijänoikeusasioiden kanssa ongelmia, säännöt selkeät, en hyväksy kopiointia.” –Ammatillinen oppilaitos

4.3.8. AINEISTOJEN KÄYTTÖ JA TEKIJÄNOIKEUDET

Tekijänoikeusongelmien ratkaisut vaihtelivat haastateltavien kesken. Osa kertoi päätyvänsä ohjeista huolimatta käyttämään aineistoja. Toiset taas päätyivät ratkaisuun, etteivät käytä aineistoja, vaan tekevät aineistot esimerkiksi itse tai videoiden kohdalla jakavat linkkejä oppilaille. Osa myös kertoi etsivänsä lisenssejä tai tietoa tekijänoikeuksista verkosta sekä kollegoiltaan.

”Jos löydän tavan, millä voin noudattaa sääntöä, esim. arkistot, niin alan sitten käyttää sitä, kun se on sääntöjen mukainen, mutta jos en löydä kelvollista sääntöjen mukaista materiaalia, niin sitten se on taka-alalla se sääntö.”
–Peruskoulu

Haastateltavien käytännöt vaihtelivat siinä, olivatko he jättäneet käyttämättä aineistoja opetuksessa ja oppilaiden harjoitus- ja projektitöissä tekijänoikeudellisista syistä. Haastateltavat olivat jättäneet käyttämättä YouTube-videoita ja muita videoita, kuvia, mainoksia sekä musiikkia. YouTube-videoitten ja muiden videoitten kohdalla oli aineiston näyttämisen sijasta jaettu linkki oppilaille, tehty itse omaa videomateriaalia, käytetty esimerkiksi Yle Areenaa tai käyty asiaa läpi tekstipohjaisesti. Myös muiden aineistojen kohdalla oli saatettu tehdä materiaali itse tai oppilaiden kanssa tai vähintään muokattu materiaalia. Osa kertoi, että jättää ylipäättään aineistot käyttämättä, jos ei ole selkeää lähdettä tai tietää varmasti, ettei materiaalia saa käyttää. Yksi haastateltava myös mainitsi syyksi aineiston käyttämättä jättämiselle pelon siitä, että materiaali menee julkiseksi.

”Olen jättänyt paljonkin kuvia, ja sitten musiikkia ja paljon olisi hyviä videoita, mutta ei voi näyttää, mutta sitten se ratkaisu on tehdä itse. Yleensä yritän mainita mistä jokin on otettu.” –Peruskoulu

Toiset haastateltavat taas eivät olleet jättäneet aineistoja käyttämättä tekijänoikeudellisista syistä. He tekivät aineistot kokonaan itse tai käyttivät vain linkkejä. Oli kuitenkin myös niitä, jotka tiesivät rikkovansa tekijänoikeuksia, mutta käyttivät siitä huolimatta aineistoja, kuten YouTubea.

Sähköiset kokeet

Kaikki haastatellut lukio-opettajat toivoivat, että sähköisiin kokeisiin ja Abittiin voisi liittää myös videopätkiä, kuten animaatiovideoita, mainoksia tai YouTube-videoita. Lisäksi toiveena oli, että sähköisiin kokeisiin voisi lisätä radio-ohjelmien pätkiä tai äänitiedostoja.

”Haluaisin käyttää YouTube-videoita kuunteluissa, mutta osaa materiaalista ei voi käyttää. Haluaisin käyttää sitä enemmän.” –Lukio

”Videon liittäminen Abittiin: vaikeahko kehitellä hyvää ja laillista koetta.” –Lukio

4.3.9. MOTIVAATIO TUTUSTUA TEKIJÄNOIKEUSASIOIHIN

Haastateltavat mainitsivat erilaisia tekijöitä, jotka motivoisivat heitä tutustumaan tekijänoikeuksiin. Yksi useimmin mainittu tekijä oli aika. Haastateltavat toivoivat, että heillä olisi enemmän aikaa tutustua tekijänoikeusasioihin ja niihin tutustuminen kuuluisi varsinaiseen työaikaan. Heidän mukaansa tekijänoikeuksiin tutustuminen oli enemmän aika- kuin motivaatiokysymys.

”Aihetta kohtaan ei tarvitse motivaatiota, enemmän aika kysymys, olisi työaika opetuksen ulkopuolella, aikaa suunnitella ja tehdä.” –Ammatillinen oppilaitos

Henkilökohtaiset syyt olivat tärkeä motivaatiotekijä tekijänoikeusasioihin tutustumisessa. Oma opetettava aine, kuten tietotekniikka, motivoi haastateltavia etsimään ratkaisuja tekijänoikeusongelmiin. Osa sanoi tekijänoikeuksien olevan itselle tärkeitä, minkä takia niihin tutustuminen oli heille keskeistä. Lisäksi motivoivaksi tekijäksi mainittiin omatunto ja tunnollisuus, minkä takia haastateltavat halusivat noudattaa sääntöjä ja muiden tekijänoikeuksia.

”Perustunnollinen kansalainen -ajattelu ja sitä myös pyrkii itsekin noudattamaan, kun niitä opettaa.” –Peruskoulu

Osa haastateltavista sanoi, että tekijänoikeuksiin tutustumista motivoisi, jos he tekisivät enemmän omaa materiaalia ja siitä saisi korvausta. Lisäksi motivaatiota voisi lisätä, jos esimerkiksi kirjailija, jonka teoksia käytettäisiin opetuksessa, olisi kertomassa opettajille ja oppilaille tekijänoikeuksien merkityksestä omalle teokselleen. Muutama haastateltava ehdotti seuraamuksia oppilaille, jotta tekijänoikeuksia noudatettaisiin paremmin. Yksi myös mainitsi pelon kiinnijäämisestä kannustavan noudattamaan tekijänoikeusasioita. Toisaalta ylipäätään tiedon lisäämisen ja koulutusten pitämisen koettiin lisäävän motivaatiota ottaa selvää tekijänoikeuksista.

4.3.10. PARHAAT KANAVAT SAADA TIETOA TEKIJÄNOIKEUKSISTA

Parhaimmat tavat saada tietoa tekijänoikeusasioista olivat haastateltavien mukaan koulutukset ja verkkosivut. Koulutusten kuitenkin nähtiin toimivan vain silloin, kun ne olivat pakollisia ja kuuluivat työaikaan. Koulutuksissa myös tulisi olla mahdollisuus keskustella muiden opettajien kanssa, eivätkä ne saisi sisältää liian suurta kokonaisuutta. Lisäksi voisi olla koulutuksia, jotka olisi suunnattu tietyille aineille ja joissa käytäisiin läpi, miten juuri niissä tulisi ottaa huomioon tekijänoikeusasiat. Toisaalta osa haastateltavista ei kokenut koulutuksia hyödyllisiksi – jos motivaatio puuttuu, ei koulutuksesta hyötynyt, tai asiat saattoi helposti unohtaa. Suurin osa niistä haastateltavista, jotka kokivat koulutukset hyödyllisiksi, sanoivat paikan päällä olevien koulutusten toimivan parhaiten. Pari ehdotusta tuli myös webinaareista.

Verkkosivut koettiin koulutusten lisäksi hyvänä keinona saada tietoa. Verkkosivuilta toivottiin yksinkertaisuutta ja helppoutta. Haastateltavien mukaan olisi hyvä, jos yhdeltä nettisivulta voisi löytää kaiken tiedon selkeässä ja tiiviissä muodossa. Verkkosivujen huonona puolena nähtiin se, että tietoa on paljon ja aikaa vähän asioiden selvittämiseen. Tämän takia muutama haastateltava ehdotti esimerkiksi chat-palvelua, jossa pystyisi esittämään kysymyksiä kohtaamistaan ongelmista. Lisäksi ehdotettiin lyhyitä videomateriaaleja, joita voisi näyttää myös oppilaille. Tiedon helppo saatavuus koettiin ehdottoman tärkeäksi tekijäksi tietoa etsittäessä.

Muita toimivia kanavia, joita haastateltavat mainitsivat, olivat sähköpostit, messut, opettajan oma käsikirja ja erillinen kunnan oma tiedonantaja. Sähköpostiin toivottiin lyhyitä ja selkeitä tietoiskuja. Haasteena kuitenkin oli, että sähköpostia tuli paljon, joten viestien yksinkertaisuus nähtiin valttina. Lisäksi messujen lyhyet tietoiskut koettiin hyödyllisiksi. Yksi haastateltava puolestaan ehdotti, että olisi opettajan käsikirja, johon olisi tiivistetty kaikki tarvittava tieto tekijänoikeuksista. Toinen haastateltava taas toivoi jokaiselle kunnalle omaa tiedonantajaa, johon voisi olla yhteydessä tekijänoikeuksiin liittyvissä asioissa.

Painettujen esitteiden ei nähty olevan kovin toimivia. Niiden koettiin pölyttyvän hyllyillä ja jäävän lukematta, sillä erilaisia esitteitä oli muutenkin paljon. Toisaalta muutaman haastateltavan mielestä esitteetkin toimivat, jos ne ovat selkeästi esillä ja sisällöllisesti selkeitä.

4.4. OSALLISTUJIIEN TERVEISET

Tutkimuksen laadullisen osan puhelinhaastattelujen lopussa haastateltavilta kysyttiin terveisiä Kopiostolle sekä lisäkommentteja aiheeseen liittyen.

Puhelinhaastatteluun osallistuneet opettajat kokivat tekijänoikeusasiat tärkeinä ja Kopioston tekemää työtä arvostettiin.

”Kopiosto tekee hienoa työtä, tekijänoikeusasiat tärkeitä.” – Peruskoulu

Kopiostolta toivottiin lisää aktiivisuutta tiedottamisen suhteen. Osa näki, että Kopiosto voisi lähettää jokaisen lukuvuoden alussa tiiviin paketin muistutuksena opettajille tärkeimmistä tekijänoikeusasioista ja niihin liittyvistä uudistuksista.

”Lukuvuoden alussa voisi olla hyvä tiivis pieni paketti muistutuksena opettajille, voisi tulla vaikka sähköpostin kautta” – Ammatillinen oppilaitos

Haastateltavat toivoivat myös lisää koulutuksia tekijänoikeuksista. Monet ehdottivat tiiviitä verkkokoulutuksia tai lyhyitä opetusvideoita, jotka sopisivat hyvin kiireiseen työn arkeen.

”Joku verkkokoulutus YouTubessa, jota opettaja kerkeäisi kaiken kiireen keskellä katsomaan. Selkeä pieni videopätkä, voisi myös saavuttaa suuren määrän opettajia.” – Peruskoulu

Koulutuksia toivottiin, koska tekijänoikeusasiat tuntuivat monista hyvin epäselviltä. Tiedon runsaus vaikeutti monen opettajan kohdalla tekijänoikeusasioiden sisäistämistä.

Monen haastateltavan terveiset olivatkin kehitysehdotuksia tekijänoikeussääntöjen muokkaamisesta paremmin opettajan työhön sopivaksi. Sääntöjä tulisi selkiyttää sen osalta, mitä kaikkea opettaja saa tehdä ja mitä ei. Myös se herätti kysymyksiä, mitä materiaalia opettajan on mahdollista hyödyntää opetuksessaan. Vastaajien mukaan tekijänoikeussääntöjen tulisi olla erilaisia opetuskäytössä kuin kaupallisessa käytössä.

*”Opettajilla täytyisi olla erilaiset tekijänoikeussäännöt kuin yritysjohtajilla.”
–Lukio*

”Jotain sellaista tarvis, että opettajat pystyis tekemään työnsä kohtuullisissa rajoissa ja käyttämään materiaalia ilman, ettei olis huono omatunto aina, vaikka kaikki kuitenkin tällä hetkellä rikkoo sääntöjä.” –Lukio

5. YHTEENVETO

Suurin osa selvityksen vastaajista käyttää digitaalista materiaalia opetuksessa

Peruskoulussa ja lukiossa käytetään eniten kustannettuja sähköisiä oppimateriaaleja sekä netissä saatavilla olevia maksuttomia materiaaleja. Ammatillisessa oppilaitoksessa hyödynnetään eniten netissä saatavilla olevia maksuttomia materiaaleja. Peruskoulussa ja lukiossa suosituimmat verkkosivustot ovat SanomaPro, Yle ja Otava, kun taas ammatillisessa oppilaitoksessa Opetushallituksen sivut, Terveysportti ja vero.fi. Digitaalisia sovelluksia käytetään eniten peruskoulussa ja lukiossa, sosiaalista mediaa taas ammatillisessa oppilaitoksessa. Kahoot on suosituin opetuksessa käytettävä digitaalinen sovellus. YouTube puolestaan on suosituin sosiaalisen median palvelu. Suurin osa selvityksen vastaajista kiinnittää huomiota videoiden, kuten YouTube-videoiden, esittämisen luvallisuuteen. Toisaalta juuri videoiden esittäminen aiheuttaa eniten hämmennystä ja epätietoisuutta.

Vastavuoroisuus ja avunantaminen motivoivat itse tehdyn materiaalin jakamiseen

Kaikissa oppilaitoksissa, mutta erityisesti lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa, käytetään opetuksessa itse tehtyjä digitaalisia materiaaleja. Omiin opetusmateriaaleihin liitetään myös jonkun muun tekemiä aineistoja, kuten kuvia, tekstiotteita ja lehtiartikkeleita. Itse tehtyä materiaalia jaetaan mielellään työyhteisön sisällä, mutta avointa jakamista verkossa vältetään tai ei koeta relevantiksi. Jakamisen vastavuoroisuus ja avun antaminen motivoivat materiaalin jakamiseen, kun taas esteenä jakamiselle ovat halu säilyttää omat tekijänoikeudet, korvausten puute, etenkin verkossa ja se, ettei jakamiselle nähdä olevan tarvetta, eikä oman materiaalin koeta soveltuvan toiselle opetusryhmälle tai opettajalle. Ammatillisessa oppilaitoksessa koetaan muita oppilaitosasteita enemmän sekä kannustusta että painostusta materiaalin jakamiseen. Lisäksi ammatillisessa oppilaitoksessa on sovittu muita oppilaitosasteita useammin materiaalin jakamisesta muiden käyttöön ja he myös jakavat hieman enemmän materiaalia muiden opettajien käyttöön.

Tekijänoikeusasioita opitaan parhaiten käytännössä

Lähes 90% peruskoulussa ja lukiossa opettavista vastaajista sekä 70% ammatillisessa oppilaitoksessa opettavista vastaajista on opettanut tekijänoikeuksia oppilaille. Kopiraittilan koulun verkkosivua käytetään erityisesti peruskoulussa – lähes kolmannes

peruskoulussa opettavista vastaajista käyttää sivua opetuksessa. Ammatillisessa oppilaitoksessa kaksi kymmenestä ja lukiossa yksi kymmenestä oli käyttänyt Kopiraittilan koulua. Toisella asteella opettavista osa koki sivuston soveltuvan paremmin alakouluikäisille ja monet vastaajat kokivat tekijänoikeuksien opettamisen liittyvän paremmin tiettyihin oppiaineisiin, kuten äidinkielen, yhteiskuntaoppiin ja tietotekniikkaan. Vastaajien mukaan oppilaat oppivat tekijänoikeusasioita parhaiten käytännön kautta.

Koulutuksiin osallistuneet tuntevat paremmin tekijänoikeuslupia ja -verkkosivuja

Tekijänoikeuskoulutuksiin osallistuneet tuntevat suurimman osan luvista paremmin kuin ne, jotka eivät ole osallistuneet koulutuksiin. Lisäksi koulutuksiin osallistuneet käyttävät enemmän tekijänoikeusverkkosivuja ja Kopiraittilan koulua. Näiden tulosten perusteella koulutus toimii hyvänä kanavana tekijänoikeustiedon lisäämisessä. Vastaajat toivovatkin lisää koulutusta aiheesta.

Tekijänoikeusongelmat moniulotteisia

Tekijänoikeuksiin liittyviä aihepiirejä, esimerkiksi internetissä vapaasti saatavilla olevan aineiston käyttöoikeudet opetuksessa, tunnetaan yleisesti melko hyvin, mutta verkkoaineistot aiheuttavat myös eniten ongelmia. Kyselyyn vastanneet opettajat kokevat, että harmaalle alueelle joutuu helposti, sillä heille ei ole selvää, missä kopioimisen rajat menevät: mitä saa kopioida tai esittää opetuksessa ja mitä puolestaan ei saa. Toisaalta heillä ei ole aikaa etsiä tietoa, ja tekijänoikeuslait sekä -säännöt koetaan opetusta rajoittaviksi. Tekijänoikeussääntöjä koetaan myös olevan liian paljon, jolloin kokonaisuutta on vaikea hahmottaa. Tekijänoikeuskoulutuksiin osallistuneet ovat tietoisempia tekijänoikeusongelmista ja he kokevat useammin ongelmia kuin ne, jotka eivät ole saaneet koulutusta.

Tutkimukseen osallistuneet opettajat kokivat, ettei heillä ole aikaa tekijänoikeusasioiden selvittämiseen ja tekijänoikeuslait, etenkin av-materiaalien kohdalla, koetaan opetusta rajoittaviksi. Tämän takia he toivovat, että tekijänoikeusasioihin tutustuminen ja koulutukset kuuluisivat työaikaan. Lisäksi tutkimukseen osallistuneet opettajat toivovat tekijänoikeuslakien päivittämistä vastaamaan nykypäivän opetustarpeita.

Tekijänoikeuksiin suhtaudutaan vaihtelevasti

Sekä opettajien että oppilaiden suhtautuminen tekijänoikeusasioihin vaihtelee. Tutkimuksen perusteella löydettiin kolme erilaista tapaa suhtautua tekijänoikeusasioihin: tiedostaminen, ristiriitainen suhtautuminen sekä sivuuttaminen. **Tiedostaen** tekijänoikeuksiin suhtautuvat opettajat kunnioittavat tekijänoikeuksia ja pyrkivät omalla toiminnallaan noudattamaan niitä, ja heidän asenteensa ja käyttäytymisensä ovat linjassa keskenään. **Ristiriitaisesti** suhtautuvat kunnioittavasti tekijänoikeuksiin, mutta eivät aina noudata niitä. He kokevat huonoa omatuntoa, sillä

heidän asenteensa ja käyttäytymisensä ovat ristiriidassa keskenään. He pyrkivät vähentämään ristiriitaisuuden kokemusta ja huonoa omatuntoa joko muuttamalla asenteitaan tai käyttäytymistään. He saattavat perustella toimintaansa itselleen sillä, etteivät tekijänoikeudet ole yhtä tärkeitä kuin muut opetukseen liittyvät asiat tai että tietoa ei kannata etsiä, sillä silloin ei myöskään tiedä rikkovansa tekijänoikeuksia. Osa tiedostaen tai ristiriitaisesti tekijänoikeuksiin suhtautuvista opettajista päätyy olemaan käyttämättä aineistoja tekijänoikeudellisista syistä.

Toiset opettajat suhtautuvat tekijänoikeuksiin niitä **sivuuttaen**. He eivät ole kovin kiinnostuneita tekijänoikeuksista eivätkä tämän takia myöskään noudata niitä. Samoin kuin tiedostavilla, tämän ryhmän asenteet ja käyttäytyminen ovat linjassa, minkä takia heillä ei ole tarvetta muuttaa asenteitaan tai käyttäytymistään.

Opettajien erilaiset suhtautumistavat tekijänoikeuksiin tulisi huomioida tekijänoikeuksista viestiessä. Tiedostavien ja ristiriitaisesti suhtautuvien kohdalla viestintä tulisi kohdistaa käyttäytymiseen, sillä heidän asenteensa tekijänoikeuksia kohtaan ovat jo myönteiset.

Tiedostaville ja ristiriitaisesti suhtautuville tekijänoikeuksista viestimisen tulisi olla selkeää ja yksinkertaista, sillä jos tietoa on liikaa, opettajilla on vaikeuksia sisäistää tietoa esimerkiksi ajanpuutteen vuoksi. Tutkimukseen osallistuneet opettajat toivovat, että heille kerrottaisiin esimerkiksi 10 tärkeintä tekijänoikeusseikkaa, jotka tulisi opettaa oppilaille. Lisäksi tiedonhakua tulisi helpottaa. Tutkimukseen osallistuneet opettajat toivovat yhtä verkkosivustoa, josta löytyisi helposti kaikki tarvittava tieto tekijänoikeuksista ja niiden opettamisesta. Verkkosivusto voisi myös sisältää chat-palvelun, josta voisi kysyä apua.

Tekijänoikeusasiat sivuuttavien opettajien ryhmä ei välttämättä vastaanottaisi samaa viestintää kuin tiedostavat ja ristiriitaisesti suhtautuvat, koska he eivät koe tekijänoikeuksia kiinnostavina. Heillä viestintä tulisi kohdistaa ensin asenteisiin, esimerkiksi henkilökohtaistamalla viestintää. Jos opettajat ja oppilaat tietäisivät enemmän omista tekijänoikeuksistaan, se voisi motivoida kiinnostumaan myös muiden tekijänoikeuksista. Lisäksi jos koulutuksissa olisi eri aineistojen tekijöiden, kuten kirjailijoiden, omakohtaisia kokemuksia tekijänoikeuksien tärkeydestä, se voisi vaikuttaa asiaa sivuuttavien asenteisiin. Viestintä ei kuitenkaan saisi olla syyllistävä, jotta viestit otetaan vastaan.

6. LIITTEET

Kyselylomake

INTRO:

Tervetuloa kyselyyn!

Tässä tutkimuksessa selvitämme opettajien ajatuksia ja kokemuksia tekijänoikeuksista, itse tekemistään opetusmateriaaleista ja verkkomateriaaleista. Olemme kiinnostuneita henkilökohtaisista mielipiteistäsi ja kokemuksistasi. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa 8-10 minuuttia. Kaikki antamasi tiedot ovat luottamuksellisia, eikä yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa vastausten perusteella.

Tietosi ovat täysin luottamukselliset ja käytämme tietojasi vain tämän tutkimuksen tarkoituksiin. Henkilötietojen käsittelyssä noudatamme EU:n lainsäädäntöä (GDPR) sekä tutkimuseettisiä käytäntöjä (ESOMAR). Kaikki henkilökohtainen tieto tullaan tuhoamaan tutkimuksen päätyttyä.

Kiitos kyselyyn osallistumisesta jo etukäteen!

Taustakysymykset

T1. Kuinka kauan olet työskennellyt opettajana?

1. 0-2 v.
2. 3-5 v.
3. 6-10 v.
4. 11-20 v.
5. yli 20 v.

T2. Millä oppilaitosasteella työskentelet?

1. Peruskoulu
2. Lukio
3. Ammatillinen oppilaitos
4. Muu → **SCREEN OUT**

JOS T2=1-3 T3b. Kuuluuko työhösi opettaminen?

1. Kyllä
2. Ei → **SCREEN OUT**

JOS T2= 1, T3a. Oletko?

1. Luokanopettaja
2. Aineenopettaja, mikä aine?
3. Muu, mikä?

JOS T2= 1, T3c. Mitä luokkia opetat? Voit valita useamman vastausvaihtoehdon.

1. 1-3 lk
2. 4-6 lk
3. 7-9 lk
4. Muu, mikä?

JOS T2=2, T3d. Minkä aineen opettaja olet?

JOS T2=3, T3e. Millä koulutusosalalla työskentelet?

1. Humanistinen ja kasvatustieteiden ala
2. Kulttuuriala
3. Luonnontieteiden ala
4. Luonnonvara- ja ympäristöala
5. Matkailu-, ravitsemis- ja talousala
6. Sosiaali-, terveys- ja liikuntala
7. Tekniikan ja liikenteen ala
8. Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala
9. Muu, mikä?

T4. Missä päin Suomea työskentelet?

1. Ahvenanmaa
2. Uusimaa
3. Varsinais-Suomi
4. Satakunta
5. Pirkanmaa
6. Kanta-Häme
7. Päijät-Häme
8. Kymenlaakso
9. Etelä-Savo
10. Pohjois-Savo
11. Etelä-Karjala
12. Pohjois-Karjala
13. Keski-Suomi
14. Etelä-Pohjanmaa
15. Pohjanmaa
16. Keski-Pohjanmaa
17. Kainuu
18. Pohjois-Pohjanmaa
19. Lappi

T5. Onko työpaikkasi?

1. Pääkaupunkiseudulla => **NÄYTÄ JOS T4=1**
2. Kaupungissa tai kunnassa (yli 80 000 asukasta)
3. Taajamassa, pienessä kunnassa tai kaupungissa (alle 80 000 asukasta)
4. Maaseudulla

T6. Jos arvioit omia tieto- ja viestintätekniikkataitojasi (TVT) asteikolla 1-5 (1=Heikko ja 5=Erinomainen), minkä arvosanan antaisit?

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. 5

T7. Mitä laitteita käytät oppitunnin aikana? Voit valita useamman vastausvaihtoehdon.

1. Tietokone/kannettava tietokone
2. Videotykki
3. Dokumenttikamera

4. Esitystaulu (esim. Smartboard)
5. Tabletti
6. Älypuhelin
7. Cd-/dvd-soitin
8. Televisio
9. Digitaalikamera
10. Muu, mikä?

T8. Kuinka usein käytät näitä laitteita opetuksessa oppitunnin aikana? (Asteikolla 1=Päivittäin, 2=Muutaman kerran viikossa, 3=Muutaman kerran kuukaudessa, 4=Muutaman kerran vuodessa, 5=Harvemmin kuin kerran vuodessa)

Näytä T7- vastaukset

Digitaalisen aineiston ja oman opetusmateriaalin käyttö opetuksessa

Q10. Käytätkö digitaalista materiaalia opetuksessa? Esim. sähköisiä oppimateriaaleja, internetissä olevia materiaaleja, verkkovideoita, verkkolehtiä, itse tekemäsi digitaalista materiaalia jne.

1. Kyllä
2. En

JOS Q10=1, Q20. Mitä materiaaleja käytät? Voit valita useamman vastausvaihtoehdon.

1. Kustannettuja sähköisiä oppimateriaaleja
2. Netissä saatavilla olevia maksuttomia materiaaleja
3. Itse tekemiäni digitaalisia materiaaleja
4. Muita digitaalisia materiaaleja, mitä?

JOS Q10=1, Q30. Mitkä ovat kolme yleisimmin käyttämäsi verkkosivustoa (pois lukien sosiaalisen median palvelut, hakukoneet, kuten Google ja oppimisympäristöt, kuten Peda.net), joista haet materiaalia opetukseen?

Q40a. Käytätkö digitaalisia sovelluksia opetuksessa?

1. Kyllä
2. En

JOS Q40a=1, Q40b. Mitkä ovat kolme yleisimmin käyttämäsi sovellusta (applikaatiota, ohjelmaa tms. pois lukien tekstinkäsittely-, taulukkolaskenta- ja muut office-ohjelmat), joita käytät opetuksessa?

Q50. Hyödynnätkö sosiaalisen median palveluita oppilaiden kanssa opetuksessa?

1. Kyllä
2. En

JOS Q50=1, Q60. Mitä sosiaalisen median palveluita hyödynnät oppilaiden kanssa opetuksessa? Voit valita useamman vastausvaihtoehdon.

1. Pinterest
2. Facebook
3. Instagram
4. Twitter
5. YouTube
6. Blogipalvelu, mikä?
7. WhatsApp
8. Muu, mikä?

Q70. Käytätkö AV-materiaaleja opetuksessa (tv-ohjelmat, elokuvat, verkkovideot)?

1. Kyllä
2. En

JOS Q70=1, Q80. Miten seuraavien AV-materiaalien käyttö omassa opetuksessasi on muuttunut viimeisen parin vuoden aikana? (1=Lisääntynyt merkittävästi 2= Lisääntynyt jonkin verran 3=Pysynyt ennallaan, 4=Vähentynyt jonkin verran, 5= Vähentynyt merkittävästi 6=En käytä lainkaan)

1. YouTube
2. Yle Areena
3. Elävä arkisto
4. Yle Oppiminen
5. Videoiden esittäminen muilta verkkosivuilta
6. Elokuvien esittäminen
7. Tv-ohjelmien tallentaminen tv:stä
8. Materiaalien näyttäminen tallenteelta (esim. DVD-, BlueRay-, VHS- tai muut vastaavat tallenteet)

JOS Q70=1, Q90. Kiinnitätkö huomiota siihen, onko verkossa olevien videoiden (esim. YouTube-videon) esittäminen opetuksessa sallittu?

1. Kyllä
2. En
3. En esitä verkkovideoita

Q100. Kuinka usein käytät itse tekemääsi tai kokoamaasi opetusmateriaalia?

1. Joka tunnilla
2. Muutamana kerran viikossa
3. Harvemmin
4. En koskaan

JOS Q100=1-3, Q110. Oletko liittänyt itse tekemiisi opetusmateriaaleihin jonkun muun (kollegan/netistä otettua/kopioitua) tekemiä aineistoja (esim. kuvia, musiikkia, tekstejä, liikkuvaa kuvaa)?

1. Kyllä

2. Ei

JOS Q110=1, Q120. Millaisia aineistoja liität itse tekemiisi materiaaleihin? Voit valita useamman vastausvaihtoehdon.

1. Kuvia
2. Tekstiotteita
3. Lehtiartikkeleita
4. Musiikkia
5. Liikkuvaa kuvaa
6. Muuta, mitä?

JOS Q110= 1, Q111 Onko tämä liittämäsi tai kopioimasi jonkun muun tekemä aineisto..

1. Pääosin aina uutta aineistoa
2. Uutta sekä aiemmin kopioimaani tai tallentamaani aineistoa
3. Pääosin aina aiemmin kopioimaani tai tallentamaani aineistoa

JOS Q111= 2 tai 3, Q112. Onko aikaisemmin kopioimasi tai tallentamasi aineiston käyttö omassa opetusmateriaalissasi viimeisen parin vuoden aikana...

1. Lisääntynyt
2. Pysynyt samana
3. Vähentynyt

Q130. Käytätkö CC-lisensoitua aineistoa itse tekemässäsi materiaalissa?

1. Kyllä
2. En
3. En osaa sanoa/En ole ajatellut asiaa

Q140. Jaatko itse tekemääsi materiaalia muiden opettajien käyttöön?

1. Kyllä, CC-lisenssillä
2. Kyllä, muulla lisenssillä, millä?
3. Kyllä, ilman lisenssiä
4. En

Q141 Onko sinua kannustettu jakamaan tekemääsi materiaalia muiden opettajien käyttöön?

1. Kyllä
2. Ei

JOS Q140=1-3, Q140a. Miten ja missä olet jakanut itse tekemääsi materiaalia muiden opettajien käyttöön?

JOS Q140=4, Q140b. Miksi et ole jakanut materiaaliasi muiden opettajien käyttöön?

Q160. Oletko sopinut työnantajasi / oppilaitoksesi kanssa materiaalin tekemisestä ja/tai jakamisesta muiden opettajien käyttöön?

1. Kyllä
2. En

Q150. Entä oletko kokenut painostusta materiaalin jakamiseen?

1. Kyllä
2. En

Tekijänoikeudet opetuksessa

Q170. Teettekö oppilaiden kanssa projektitöitä (esimerkiksi oppilaiden itse tekemiä tai tuottamia videoita, esitelmää jne.)?

1. Kyllä
2. Ei

JOS Q170=1, Q180. Liitättekö oppilaiden kanssa projektitöihin aineistoja netistä (tekstiä, kuvia, musiikkia, liikkuvaa kuvia, äänitehosteita jne.)?

1. Kyllä
2. Ei

Q190. Oletko opettanut tekijänoikeusasioita oppilaillesi?

1. Kyllä
2. En

Q200. Arvioi, kuinka hyvin tunnet seuraavia aihepiirejä liittyen tekijänoikeuteen opetuksessa? Asteikolla 1 = Erittäin hyvin, 5 = Erittäin huonosti.

1. Opettajan tekijänoikeudet itse tekemäänsä opetusmateriaaliin
2. Oppilaan tekijänoikeudet omaan työhön
3. Internetissä vapaasti saatavilla olevan aineiston käyttöoikeudet opetuksessa
4. Videopalveluissa (esim. YouTube) olevien videoiden esittämisoikeudet opetustilanteessa
5. Mitä tekijänoikeusasioita oppilaille pitäisi uuden opetussuunnitelman mukaan opettaa

Q210. Tunnetko seuraavat luvat? (1=Tunnen erittäin hyvin, 2=Olen kuullut luvasta, 3=En tunne lainkaan)

1. Kopiointilupa
2. Tv-ohjelmien tallennuslupa
3. Lupa esittää Yle Areenassa ja Elävässä arkistossa olevia ohjelmia opetuksessa
4. Kotimaisten elokuvien esittämislupa
5. Elokuvalisenssi (ulkomaiset elokuvat)

6. Musiikin käyttöluvat
7. Näytelmien esittämislupa

Q220. Onko Kopiraattilan koulu (www.kopiraattila.fi) sinulle tuttu?

1. Kyllä, olen käyttänyt oppitunnilla
2. Olen kuullut sivustosta, mutta en ole käyttänyt sitä oppitunnilla
3. En ole kuullut sivustosta

JOS Q220=1, Q230. Mitä työkaluja tai materiaaleja olet käyttänyt Kopiraattilan koulusta oppitunnilla? Voit valita useamman vastausvaihtoehdon.

1. Tietovisapelejä
2. QR-koodipeliä
3. Projektitöiden muistilistoja
4. Lähdemerkintämalleja
5. Lähdemerkintäharjoituksia (tulostettavat)
6. Tulostettavia kunniakirjoja
7. Muistilistakonetta
8. Oman tuottamisen polku –materiaalia
9. PowerPoint-materiaaleja
10. Videoita
11. Opettajan materiaaleja (opetustuntivinkit, pedagoginen opas, tekijänoikeusopas)
12. Muu, mikä?

Q240. Oletko käyttänyt seuraavia verkkosivuja? (3=Kyllä, olen käyttänyt, 2= Olen kuullut sivustosta, mutta en ole käyttänyt, 3=En ole käyttänyt)

1. www.kopiraatti.fi
2. www.operight.fi
3. www.opettajantekijanoikeus.fi
4. www.tekijanoikeus.fi

Q250. Oletko koskaan osallistunut tekijänoikeuskoulutukseen?

1. Kyllä
2. En

JOS Q250=1, Q260. Milloin ja missä olet osallistunut tekijänoikeuskoulutukseen?

Q270. Oletko kohdannut tekijänoikeudellisia ongelmia opetustyössä viime aikoina?

1. Kyllä
2. En

JOS Q270=1, Q270a. Kertoisitko tarkemmin, millaisia ongelmia olet viime aikoina kohdannut ja miten olet ne ratkaissut?

Haastattelurunko

ALOITUS

”Hei, olen xxxx ja soitan Kuulas Helsingistä. Olisiko nyt hyvä aika haastattelulle?”

Teemme tutkimusta toimeksiantona Kopiostolle ja Opetushallitukselle ja haluamme selvittää opettajien ajatuksia ja kokemuksia tekijänoikeuksista, itse tekemistään opetusmateriaaleista ja verkkomateriaaleista. Kaikki kommentit ovat tervetulleita, eikä kysymyksiin ole oikeita tai väärä vastauksia. Kiitos jo etukäteen haastatteluun osallistumisesta! Haastattelu kestää noin 20-30 minuuttia ja osallistumisesta saat 15 € lahjakortin Adlibrikseen. Lähetämme lahjakortin sinulle sähköpostitse ensi viikon aikana.

Haastattelu nauhoitetaan, mutta nauhoitetta käytetään vain tutkijoiden muistiinpanoina ja ne tullaan hävittämään projektin päätyttyä. Yksittäisen ihmisen vastauksia ei voida lopullisesta tutkimuksesta erottaa, vaan tulokset esitetään yhteenvetoina. Sopiiko tämä sinulle?”

DIGITAALISEN AINEISTON KÄYTTÖ OPETUKSESSA 5 min

- Kertoisitko vielä aluksi kuinka kauan olet työskennellyt opettajana ja mitä luokkia opetat?
- Miten hyödynnät digitaalisia materiaaleja ja erilaisia sovelluksia opetuksessa? Entä sosiaalisen median palveluita?

OMAN OPETUSMATERIAALIN KÄYTTÖ JA JAKAMINEN 10 min

- Teetkö omia digitaalisia materiaaleja opetusta varten?
 - Jos kyllä, miten, millaista ja miksi?
- Käytätkö aiemmin laatimiasi materiaaleja tai aiemmin arkistoosi kopioimiasi aineistoja opetuksessa uudelleen? Kuinka usein?
 - Tiedoksi haastattelijalle, tätä voi avata haastateltavalle: *Aikaisemmin arkistoon kopioimilla materiaaleilla tarkoitetaan sellaista digitaalista aineistoa (esim. netistä kopioitua tai skannattua materiaalia, jonka on tallentanut omalle koneelle tai muuhun tallennuspaikkaan) ja jonka materiaalin ottaa uudelleen käyttöön myöhemmin opetuksessa tai liittää myöhemmin omaan materiaaliinsa. Samoin jos käyttää itse tekemäänsä materiaalia, johon liittänyt toisten tekemiä kuvia tai muuta aineistoa, uudelleen useampaan kertaan.*
- Jaatko omaa materiaaliasi muille opettajille? Miksi jaat? Miksi et?
- Miten koulu, oppilaitos tai työyhteisö ohjeistaa aineistojen jakamista? Oletko sopinut oppilaitoksesi / kunnan kanssa tekijänoikeuksien siirtymisestä oppilaitokselle (jollekin muulle)?
- Entä jaatko itse laatimiasi/kokoamiasi opetusmateriaaleja verkossa?
 - Jos kyllä, missä palvelussa? Ja miksi juuri kyseisessä palvelussa?
 - Jos ei, miksi et?
- Mikä saisi sinut jakamaan materiaalia muiden käyttöön?

- Promptaa, jos vaikeuksia vastata, esim. pitäisikö saada korvausta (*palkkana tai oppimateriaalin laatiminen laskettaisiin työajaksi tai sitten että olisi palvelu, jossa käyttäjä maksaa materiaalista tekijälle*), pitäisikö tekijänoikeuksien muuttua jollain tavalla (miten), pitäisikö olla jonkinlainen yhteinen avoin palvelu, jossa opettajat jakavat materiaalia. Entä jos oma asiantuntemus kasvaisi, jakaisiko sitten?

TEKIJÄNOIKEUDET OPETUKSESSA	10 min

- Oletko kohdannut tekijänoikeusasioita työssäsi? Millaisia?
 - Onko niihin liittyen tullut jotain ongelmia vastaan? Miten olet ratkaissut ne?
- Oletko jättänyt käyttämättä aineistoja opetuksessa tai oppilaiden harjoitus-/projektitoissa tekijänoikeudellisista syistä? Mitä aineistoja ja miten ne aiheuttavat ongelmia?
 - Onko nettimateriaaleja, joita et pysty käyttämään opetuksessa? Mitä? (muuta kuin YouTube)
 - Jos mainitsee kuvien käytön: Millä tavalla ne aiheuttavat ongelmia? Tunnetko oppilaitoksilla jo olemassa olevia luparatkaisuja, esim. kopiontilupaa? Oletko kuullut CC-lisenssillä jaetuista kuvista? Koetko CC-lisenssin hankalaksi?
 - Kysytään lukio-opettajilta: Millaista materiaalia haluaisit liittää sähköisiin kokeisiin ja esim. Abittiin (sähköinen ylioppilaskokeiden harjoitteluympäristö)?
- Mitä kautta saat pääosin tietoa tekijänoikeuksiin liittyvistä asioista?
 - Promptaa, jos vaikeuksia vastata: Tuleeko se oman opiskelun kautta (jos, niin mistä), oman oppilaitoksen kautta, kollegoilta, koulutuksista, verkkomateriaaleista, oppaista jne.?
 - Jos ei tule esiin vastauksessa: Ovatko esimerkiksi koulut ohjeistaneet opettajia näissä asioissa? Jos ovat, niin miten?
- Millä tavalla oppilaille mielestäsi voisi parhaiten opettaa tekijänoikeutta? Millaisia työkaluja itse kaipaisit siihen?
 - Oletko hyödyntänyt Kopiraittilan koulua opetuksessa? Miten? Miksi et?
 - Jos on: millaista materiaalia kaipaisit lisää?
 - Tiedoksi haastattelijalle: *Kopiraittilan koulun materiaalit löytyvät osoitteesta www.kopiraittila.fi. Se on maksuton opetusmateriaali tekijänoikeuksien opettamiseen.*
- Mitkä asiat tekijänoikeusasioissa tuntuvat hankalimmalta?
- Mikä motivoisi sinua tutustumaan tekijänoikeusasioihin?
 - Mikä olisi sinulle paras tapa oppia tekijänoikeusasioista?
 - Mikä olisi paras kanava / tapa saada tietoa oppilaitosten luparatkaisujen sisällöistä ja tekijänoikeuksista? Promptaa jos ei tule esiin: miten painetut esitteet, verkkosivut, koulutukset jne. toimivat sinulle? Missä näitä tulisi olla tarjolla? Miten sinun olisi helpointa löytää esitteitä, verkkosivuja jne.? Miten pystyisit parhaiten osallistumaan koulutukseen?

YHTEENVETO	2 min

- Mitä terveisiä lähettäisit Kopiostolle? Muuta sanottavaa, mikä ei ole tullut vielä esiin?
- Keskustelun lopetus ja kiitokset. Tiedot lahjakortin lähettämisestä.